

Diagnoza potrzeb, zasobów i priorytetów w obszarze bezpieczeństwa i odporności społecznej Gminy Dzierżgoń

Dokument stanowi podstawę do przygotowania projektu partnerskiego w programie Lokalne Partnerstwa PAFW i został opracowany na podstawie danych zastanych, ankiet diagnostycznych oraz warsztatu z liderami i partnerami lokalnymi.

Nazwa partnerstwa / grupy inicjatywnej: [wpisać]

Lider partnerstwa: [wpisać]

Partnerzy: Fundacja Miasto

Gmina Dzierżgoń

czerwiec 2026 r.

Spis treści

1. Wprowadzenie	5
1.1. Cel dokumentu	7
1.2. Zakres diagnozy	7
1.3. Rozumienie bezpieczeństwa i odporności społecznej	8
1.4. Związek diagnozy z projektem partnerskim	9
2. Podstawa opracowania	11
2.1. Podstawa programowa i konkursowa	11
2.2. Źródła danych	12
2.3. Ograniczenia i założenia badawcze	13
3. Metodyka diagnozy	15
3.1. Dane zastane	15
3.2. Ankieta diagnostyczna	16
3.3. Warsztat diagnostyczny	16
3.4. Sposób analizy i interpretacji danych	17
4. Charakterystyka Gminy Dzierzgoń	19
4.1. Położenie i struktura osadnicza	19
4.2. Sytuacja demograficzna	21
4.3. Sytuacja społeczna i pomocowa	23
4.4. Rodzina, dzieci i młodzież	27
4.5. Infrastruktura społeczna i techniczna	29
4.6. Transport, mobilność i dostępność	31
4.7. Kultura, tożsamość i dziedzictwo	34
4.8. Wnioski dla diagnozy	37
5. Zasoby lokalne dla budowania odporności	40
5.1. Zasoby ludzkie	41
5.2. Zasoby instytucjonalne	42
5.3. Zasoby materialne i techniczne	44
5.4. Kanały komunikacji i informowania mieszkańców	45
5.5. Zestawienie syntetyczne	48
5.6. Wnioski końcowe	49
6. Wyniki badania ankietowego	50

6.1. Charakterystyka respondentów	51
6.2. Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców	55
6.3. Wiedza i gotowość do działania w kryzysie	57
6.4. Dostępne zasoby lokalne	65
6.5. Luki i deficyty.....	68
6.6. Grupy szczególnie narażone	71
6.7. Priorytety działań.....	74
6.8. Gotowość do współpracy i zaangażowania	77
6.9. Odpowiedzi otwarte.....	81
6.10. Podsumowanie rozdziału	86
7. Wyniki warsztatu diagnostycznego.....	87
7.1. Przebieg spotkania.....	87
7.2. Najważniejsze wnioski z analizy ankiet.....	88
7.3. Mapa zasobów	89
7.4. Mapa luk i wyzwań	89
7.5. Priorytety wypracowane wspólnie	90
7.6. Wnioski organizacyjne i partnerskie.....	91
7.7. Podsumowanie rozdziału	92
8. Analiza problemów i potrzeb.....	92
8.1. Problem 1. Niedostateczne wyposażenie podmiotów lokalnych w sprzęt i zasoby materialne niezbędne do reagowania kryzysowego	93
8.2. Problem 2. Niski poziom praktycznych kompetencji mieszkańców w zakresie reagowania na sytuacje kryzysowe	94
8.3. Problem 3. Nieefektywna komunikacja i niedostateczny przepływ informacji kryzysowej	95
8.4. Fragmentaryczna współpraca i niedomknięta sieć podmiotów partnerskich	95
8.5. Problem 5. Niedostateczna ochrona i wsparcie grup szczególnie narażonych na izolację w sytuacjach kryzysowych.....	96
9. Grupy szczególnie narażone	98
9.1. Seniorzy	98
9.2. Osoby z niepełnosprawnościami i przewlekle chore	98
9.3. Mieszkańcy terenów wiejskich i oddalonych sołectw.....	99
9.4. Osoby samotne i wykluczone cyfrowo	99
9.5. Dzieci i młodzież	99
10. Priorytety do działania	100

10.1. Priorytet 1 — Wzmocnienie praktycznego przygotowania mieszkańców do sytuacji kryzysowych	100
10.2. Priorytet 2 — Dopuszczenie podmiotów lokalnych w sprzęt i zaplecze materialne	101
10.3. Priorytet 3 — Poprawa komunikacji i przepływu informacji kryzysowej.....	101
10.4. Priorytet 4 — Budowanie i wzmacnianie sieci współpracy lokalnych liderów i podmiotów partnerskich.....	102
10.5. Priorytet 5 — Wsparcie i aktywizacja grup szczególnie narażonych	102
11. Rekomendacje projektowe	103
11.1. Rekomendacja dotycząca trójfilarowej struktury interwencji.....	103
11.2. Rekomendacja dotycząca modelu edukacyjnego opartego na liderach jako multiplikatorach	104
11.3. Rekomendacja dotycząca priorytetyzacji grup szczególnie narażonych w projektowaniu działań	104
11.4. Rekomendacja dotycząca trwałości sieci partnerskiej	105
11.5. Rekomendacja dotycząca uzupełnienia diagnostycznych luk	105
11.6. Rekomendacja dotycząca wielokanałowego systemu komunikacji kryzysowej	106
11.7. Operacyjne przełożenie rekomendacji na działania projektowe	107
12. Wnioski końcowe	108
12.1. Syntetyczny obraz stanu społeczności	108
12.2. Ocena spójności wewnętrznej diagnozy	110
12.3. Kompatybilność wniosków diagnostycznych z możliwościami działania lokalnego partnerstwa ..	110
13. Załączniki	112
13.1. Spis tabel	112
13.2. Spis źródeł	113

1. Wprowadzenie

Niniejsza diagnoza została opracowana jako podstawa do przygotowania projektu partnerskiego w ramach konkursu Lokalnych Partnerstw Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności. Jej nadrzędnym celem jest rozpoznanie potrzeb, zasobów, deficytów oraz priorytetów lokalnej społeczności w obszarze bezpieczeństwa i odporności społecznej, a także wskazanie takich kierunków działania, które mogą stać się fundamentem trwałej, odpowiedzialnej i realnie działającej współpracy partnerskiej. Dokument ma nie tylko opisywać rzeczywistość, lecz także porządkować ją w taki sposób, aby stała się czytelną podstawą do zaplanowania adekwatnych działań projektowych.

W warunkach konkursowych szczególne znaczenie ma to, że projekt musi wynikać z konkretnej diagnozy społecznej, odpowiadać na realne potrzeby społeczności, wzmacniać kapitał społeczny oraz budować dobro wspólne. Regulamin podkreśla również, że przedsięwzięcie ma służyć budowaniu odporności społecznej, rozumianej jako zdolność mieszkańców do przygotowania się, reagowania i adaptacji w sytuacjach kryzysowych, a zarazem nie może zastępować zadań samorządu w obszarze obrony cywilnej i ochrony ludności, lecz ma je twórczo uzupełniać aktywnością mieszkańców. Z tego względu diagnoza została skonstruowana tak, aby prowadziła od rozpoznania potrzeb do wskazania sensownego i wykonalnego projektu partnerskiego.

Diagnoza ma charakter aplikacyjny, rozwojowy i praktyczny. Oznacza to, że jej zadaniem nie jest jedynie opis problemów, lecz przede wszystkim wydobycie z lokalnej rzeczywistości tych elementów, które pozwalają budować odpowiedź opartą na współpracy, wzajemnym zaufaniu i racjonalnym wykorzystaniu istniejących zasobów. W centrum uwagi pozostaje nie tylko to, czego społeczności brakuje, ale również to, co już posiada: relacje, instytucje, doświadczenie, energię społeczną, lokalnych liderów, miejsca spotkań i gotowość do wspólnego działania.

Opracowanie: Fundacja Miasto

Zespół projektowy:

- **Aleksandra Kowalska** -doradczyni strategiczna ds. rozwoju społecznego, socjolożka i pracowniczka socjalna z ponad 30-letnim doświadczeniem w pracy w samorządach i organizacjach pozarządowych. Specjalizuje się w rozwoju lokalnych usług społecznych, deinstytucjonalizacji, budowaniu współpracy partnerskiej oraz tworzeniu i wdrażaniu strategii — jako praktyk, który przez lata zarządzał instytucjami i zespołami. Jako wykładowczyni akademicka i trenerka, w swojej pracy konsekwentnie stosuje podejście oparte na zasobach i rozwiązaniach, łącząc myślenie strategiczne z głębokim rozumieniem codziennych realiów pracy społecznej i potrzeb lokalnych społeczności.
- **Maja Czyż** – analityczka ds. strategii i rozwoju lokalnego, od kilku lat pracuje z samorządami nad dokumentami strategicznymi, społecznymi i rozwojowymi. Specjalizuję się w diagnozach społecznych, formułowaniu celów i wskaźników oraz porządkowaniu procesów wdrażania strategii w sposób zgodny z przepisami i realnymi możliwościami gmin.

1.1. Cel dokumentu

Celem niniejszego dokumentu jest kompleksowe rozpoznanie sytuacji lokalnej w zakresie bezpieczeństwa i odporności społecznej oraz określenie takich obszarów, w których wspólne działanie partnerów może przynieść najbardziej trwałe i odczuwalne efekty. Diagnoza ma pomóc odpowiedzieć na pytania: jakie zagrożenia i wyzwania są najistotniejsze dla mieszkańców, które grupy są szczególnie narażone, jakie zasoby są już dostępne w środowisku lokalnym oraz gdzie występują najbardziej wyraźne luki wymagające wsparcia.

W praktyce dokument ten ma pełnić trzy zasadnicze funkcje. Po pierwsze, funkcję rozpoznawczą — porządkuje wiedzę o społeczności, instytucjach i zasobach. Po drugie, funkcję analityczną — pomaga odróżnić problemy marginalne od rzeczywiście kluczowych i wskazać ich wzajemne powiązania. Po trzecie, funkcję projektową — przekłada zebrane informacje na założenia, cele i kierunki przyszłego przedsięwzięcia partnerskiego. Dzięki temu diagnoza nie pozostaje opisem „dla samego opisu”, ale staje się narzędziem przygotowania dobrze uzasadnionego projektu.

W kontekście konkursu dokument ma również wykazać, że planowane działania nie są przypadkowe ani oderwane od lokalnego doświadczenia. Zgodnie z regulaminem projekt powinien odpowiadać na konkretne potrzeby społeczności, wzmacniać współdziałanie różnych podmiotów i prowadzić do efektów wykraczających poza wąsko rozumianą grupę uczestników. Cel diagnozy jest więc nie tylko poznawczy, ale i strategiczny: stworzyć podstawę do budowy przedsięwzięcia, które ma sens społeczny, organizacyjny i długofalowy.

1.2. Zakres diagnozy

Zakres diagnozy obejmuje zarówno dane zastane, jak i informacje zebrane w toku lokalnego rozpoznania. W opracowaniu wykorzystuje się dokumenty strategiczne, dane statystyczne, informacje instytucjonalne, materiały dotyczące infrastruktury społecznej, a także wiedzę wynikającą z obserwacji lokalnej, konsultacji i wspólnej analizy środowiska partnerów. Taki sposób pracy pozwala uzyskać obraz możliwie pełny, a zarazem osadzony w realiach konkretnej gminy i jej mieszkańców.

Tematycznie diagnoza koncentruje się na kilku wzajemnie powiązanych obszarach. Obejmuje poczucie bezpieczeństwa mieszkańców, zdolność społeczności do reagowania na sytuacje kryzysowe, poziom wiedzy i gotowości do współdziałania, dostępność lokalnych zasobów oraz obecność grup szczególnie wrażliwych, które wymagają dodatkowego wsparcia. W analizie uwzględniane są także zasoby instytucjonalne i społeczne: samorząd, organizacje społeczne, placówki oświatowe, podmioty kultury, instytucje pomocy społecznej, środowiska senioralne, wolontariat, liderzy lokalni i inne podmioty tworzące tkankę wspólnoty.

Zakres diagnozy został określony w sposób zgodny z logiką konkursu. Regulamin wskazuje, że projekty partnerskie powinny dotyczyć budowania odporności społecznej i obejmować między innymi obszary takie jak zagrożenia naturalne, bezpieczeństwo, zdrowie i ratownictwo, wsparcie grup szczególnie narażonych oraz bezpieczeństwo cyfrowe. Oznacza to, że diagnoza nie może ograniczać się do jednego wymiaru funkcjonowania społeczności, lecz musi uwzględniać złożoność lokalnych potrzeb i powiązań między różnymi sferami życia.

Jednocześnie należy podkreślić, że zakres diagnozy nie obejmuje działań należących do ustawowych obowiązków samorządu w obszarze obrony cywilnej i ochrony ludności. Konkurs zakłada bowiem, że działania partnerskie mają charakter uzupełniający, obywatelski i wspierający, wzmacniający lokalną aktywność, a nie przejmujący zadania instytucji publicznych. To ważne rozróżnienie nadaje całemu przedsięwzięciu właściwy charakter: obywatelski, współodpowiedzialny i oparty na współpracy.

1.3. Rozumienie bezpieczeństwa i odporności społecznej

W niniejszej diagnozie bezpieczeństwo rozumiane jest szeroko jako stan i proces, w którym społeczność lokalna posiada zasoby, kompetencje i relacje umożliwiające jej funkcjonowanie w warunkach codziennych oraz w sytuacjach nieprzewidywalnych i kryzysowych. Nie chodzi wyłącznie o ochronę przed nagłym zagrożeniem, lecz także o zdolność do szybkiej orientacji w sytuacji, podejmowania właściwych decyzji, wzajemnego wspierania się, korzystania z informacji i uruchamiania lokalnych mechanizmów pomocy.

Odporność społeczna oznacza w tym ujęciu zdolność wspólnoty do przygotowania się, reagowania i adaptacji w obliczu zmian, napięć i sytuacji trudnych. Jest to cecha społeczności, która potrafi nie tylko przetrwać zakłócenie, ale również uczyć się z doświadczenia, wzmacniać swoje więzi, lepiej organizować przepływ informacji i budować większą gotowość do wspólnego działania w przyszłości. W takim rozumieniu odporność społeczna nie jest pojęciem abstrakcyjnym ani wyłącznie eksperckim — staje się praktycznym wymiarem jakości życia wspólnoty.

Ważnym elementem odporności społecznej są relacje: zaufanie, współpraca, sprawna komunikacja, obecność liderów społecznych oraz umiejętność włączania mieszkańców do wspólnego działania. To właśnie one decydują o tym, czy społeczność w sytuacji trudnej zamknie się w bezradności, czy też uruchomi własne zasoby i będzie potrafiła działać wewnątrznie spójnie. W tym sensie odporność społeczna wyrasta z codziennych praktyk, a nie dopiero z momentu kryzysu: z uczestnictwa, kontaktu, ćwiczenia współpracy i uczenia się odpowiedzialności za wspólne dobro.

W konkursie Lokalne Partnerstwa PAFW odporność społeczna jest rozumiana jako cel wspólny, łączący różne środowiska i instytucje wokół działania na rzecz dobra wspólnego. Dlatego w tej diagnozie pojęcie to obejmuje zarówno sferę materialną, jak i społeczną: dostępność miejsc, sprzętu i infrastruktury, ale również gotowość ludzi do pomagania sobie nawzajem, wymiany informacji, reagowania na trudności i angażowania się w działania lokalne.

1.4. Związek diagnozy z projektem partnerskim

Diagnoza została przygotowana jako bezpośredni etap poprzedzający opracowanie projektu partnerskiego i ma stanowić jego merytoryczną podstawę. Oznacza to, że wnioski płynące z analizy powinny przełożyć się na wybór celu głównego, celów szczegółowych, grup odbiorców, partnerów, działań oraz sposobów monitorowania efektów. W dobrze skonstruowanym procesie diagnoza i projekt nie są oddzielnymi dokumentami, lecz kolejnymi ogniwami tej samej logiki działania: najpierw rozpoznanie, potem decyzja, następnie wdrożenie.

Związek diagnozy z projektem ma również wymiar strategiczny. Regulamin konkursu jednoznacznie wskazuje, że projekt ma wynikać z potrzeb społecznych, budować trwałe

partnerstwo, wzmocnić współdziałanie mieszkańców i instytucji oraz pozostawić po sobie trwały ślad w postaci relacji, narzędzi, wiedzy i gotowości do dalszych działań. Dlatego diagnoza nie może być zbiorem luźnych obserwacji; musi prowadzić do rozstrzygnięć: co jest najważniejsze, co można zrobić wspólnie, jakie zasoby warto wykorzystać i jak zapewnić ciągłość po zakończeniu finansowania.

Istotnym zadaniem diagnozy jest także wskazanie, że projekt będzie budował dobro wspólne, a więc przynosił korzyść szerszej społeczności, nie tylko bezpośrednim uczestnikom. W praktyce oznacza to potrzebę myślenia o działaniach, które wzmocniają całą wspólnotę: jej wiedzę, integrację, komunikację, gotowość do reagowania i zdolność wzajemnego wsparcia. Dzięki temu projekt partnerski staje się nie jednorazową interwencją, ale inwestycją w lokalną odporność społeczną.

Właściwie przygotowana diagnoza ułatwia też zachowanie spójności między potrzebami, działaniami i budżetem. Pokazuje, dlaczego wybrane aktywności są zasadne, jak wpisują się w lokalny kontekst oraz w jaki sposób odpowiadają na wymagania konkursowe dotyczące partnerstwa, trwałości i budowania społecznej odporności. W tym sensie pierwszy rozdział diagnozy pełni funkcję otwierającą cały dokument: wyjaśnia po co powstaje opracowanie, jaki ma zasięg, jak rozumie kluczowe pojęcia i w jaki sposób prowadzi do projektu, który ma sens społeczny, organizacyjny i konkursowy.

Celem niniejszej diagnozy jest rozpoznanie potrzeb, zasobów, deficytów i priorytetów Gminy Dzierzgoń w obszarze bezpieczeństwa i odporności społecznej. Dokument ma stanowić podstawę do zaprojektowania działań partnerskich odpowiadających na realne potrzeby mieszkańców i lokalnych instytucji.

2. Podstawa opracowania

Niniejsza diagnoza została przygotowana jako dokument roboczy i strategiczny zarazem: z jednej strony ma spełniać wymagania konkursowe programu Lokalne Partnerstwa PAFW, z drugiej zaś stanowić rzetelną podstawę do zaprojektowania projektu partnerskiego odpowiadającego na realne potrzeby społeczności lokalnej. Podstawę opracowania stanowią zarówno założenia programowe i regulaminowe, jak i dane zastane oraz materiały wypracowane w toku lokalnego rozpoznania. Taki sposób pracy zapewnia spójność między wymaganiami konkursu, lokalnym kontekstem i przyszłymi działaniami projektowymi.

W centrum opracowania znalazła się zasada, że projekt partnerski musi wynikać z diagnozy społecznej, wzmocnić partnerstwo, budować dobro wspólne i służyć odporności społecznej społeczności lokalnej. Z tego względu całość dokumentu opiera się na połączeniu dwóch perspektyw: formalnej, wynikającej z konkursu oraz merytorycznej, związanej z lokalnym rozpoznaniem potrzeb, zasobów i deficytów. Dzięki temu diagnoza nie jest wyłącznie opisem sytuacji, lecz podstawą do świadomego i odpowiedzialnego planowania działań.

2.1. Podstawa programowa i konkursowa

Bezpośrednią podstawą opracowania jest regulamin konkursu na zawarcie Lokalnego Partnerstwa PAFW, którego tematem przewodnim jest odporność społeczna. Regulamin wskazuje, że program adresowany jest do lokalnych społeczności aktywnych w działaniach na rzecz dobra wspólnego, a celem konkursu jest umacnianie współpracy między organizacjami, instytucjami oraz osobami zaangażowanymi na obszarze jednej lub kilku gmin. Oznacza to, że każdy projekt przygotowywany w ramach konkursu powinien mieć charakter partnerski, rozwojowy i osadzony w rzeczywistym potencjale środowiska lokalnego.

Istotne znaczenie ma również zapis, że projekty partnerskie mają dotyczyć budowania odporności społecznej i obejmować między innymi obszary związane z zagrożeniami naturalnymi, bezpieczeństwem, zdrowiem, ratownictwem, wsparciem grup szczególnie narażonych oraz bezpieczeństwem cyfrowym. W praktyce oznacza to, że diagnoza musi rozpoznawać zarówno potrzeby ogólne społeczności, jak i potrzeby szczególnych grup

mieszkańców, zwłaszcza tych, które w sytuacjach kryzysowych są bardziej narażone na wykluczenie, osamotnienie lub brak dostępu do pomocy.

Regulamin podkreśla ponadto, że projekty partnerskie nie powinny zastępować działań samorządu lokalnego w obszarze obrony cywilnej i ochrony ludności, lecz je uzupełniać poprzez aktywność mieszkańców i organizacji lokalnych. Z tego względu niniejsza diagnoza została oparta na perspektywie obywatelskiej i wspólnotowej: nie chodzi w niej o projektowanie systemu ochrony ludności, lecz o wzmacnianie lokalnej gotowości, współpracy, komunikacji i wzajemnego wsparcia.

Podstawę programową uzupełniają także współczesne opracowania dotyczące odporności społecznej, które wskazują, że jest ona wielowymiarowa i zależy od wiedzy, umiejętności, sieci społecznych, infrastruktury społecznej i technicznej oraz zaufania publicznego. W tym ujęciu odporność nie jest cechą abstrakcyjną, lecz wynika z codziennych praktyk, relacji i zdolności społeczności do samoorganizacji oraz adaptacji. Takie podejście wzmacnia sens konkursu i uzasadnia potrzebę działań, które łączą edukację, integrację i partnerstwo.

2.2. Źródła danych

Opracowanie zostało przygotowane na podstawie kilku komplementarnych źródeł danych. Pierwszą grupę stanowią dokumenty strategiczne, konkursowe i diagnostyczne, w tym regulamin konkursu oraz materiały dotyczące lokalnego rozwoju społecznego i odporności. Drugą grupę stanowią dane zastane dotyczące gminy, jej struktury przestrzennej, demograficznej, społecznej, infrastrukturalnej i instytucjonalnej. Trzecią grupę tworzą materiały eksperckie i koncepcyjne odnoszące się do budowania odporności społecznej, współpracy międzysektorowej i znaczenia infrastruktury społecznej oraz technicznej.

W analizie wykorzystano również informacje zawarte w lokalnych materiałach procesowych, w tym w formularzu mini-grantu i dokumentach przygotowawczych do diagnozy. Są one ważne, ponieważ pokazują praktyczną logikę konkursu: diagnoza ma prowadzić do projektu partnerskiego, który będzie oparty na współpracy i zostanie przygotowany w sposób czytelny, spójny oraz możliwy do wdrożenia.

Dane zastane pozwalają uchwycić lokalny kontekst w sposób bardziej obiektywny i porównywalny. Z kolei materiały procesowe pokazują, jakie pytania należy sobie zadać, aby projekt był nie tylko formalnie poprawny, ale również merytorycznie przekonujący. Połączenie tych dwóch typów źródeł daje podstawę do diagnozy, która jest jednocześnie osadzona w lokalności i zgodna z wymogami konkursu.

2.3. Ograniczenia i założenia badawcze

Każda diagnoza, zwłaszcza przygotowywana na potrzeby konkursu i w określonym harmonogramie, wymaga przyjęcia pewnych ograniczeń i założeń badawczych. W przypadku niniejszego opracowania podstawowym założeniem jest to, że diagnoza ma charakter praktyczny, a nie akademicki: jej celem nie jest stworzenie pełnego studium naukowego, lecz przygotowanie wiarygodnej bazy do decyzji projektowych. Oznacza to konieczność koncentracji na tych informacjach, które mają bezpośredni związek z planowanym przedsięwzięciem partnerskim.

Założono także, że analiza będzie opierać się na danych dostępnych i możliwych do wykorzystania w procesie projektowym, a więc takich, które da się odnieść do lokalnej rzeczywistości i później monitorować w trakcie realizacji projektu. W praktyce oznacza to preferowanie danych mierzalnych, porównywalnych i zrozumiałych dla partnerów, przy jednoczesnym dopuszczeniu informacji jakościowych, wynikających z obserwacji, konsultacji i doświadczenia lokalnych środowisk.

Istotnym ograniczeniem może być również nierównomierna dostępność danych dotyczących poszczególnych miejscowości, grup społecznych lub obszarów problemowych. W takich sytuacjach konieczne jest ostrożne formułowanie wniosków i unikanie nadinterpretacji. Dlatego przyjęto zasadę, że tam, gdzie dane są kompletne, stosuje się analizę bardziej szczegółową, a tam, gdzie pojawiają się luki informacyjne, wnioski mają charakter ostrożny i wymagają uzupełnienia w kolejnych etapach pracy.

Drugim ważnym założeniem jest to, że diagnoza ma prowadzić do projektu partnerskiego, a nie pozostawać dokumentem odrębnym od działań. Z tego powodu już na etapie opracowania podstawy trzeba zakładać możliwość przełożenia wniosków na cele, działania i rezultaty zgodne z regulaminem konkursu. W praktyce oznacza to myślenie kategoriami użyteczności: każda informacja w diagnozie powinna odpowiadać

na pytanie, do czego posłuży w projekcie i jaki ma związek z budowaniem odporności społecznej.

Wreszcie należy podkreślić, że dokument przyjmuje perspektywę wspólnotową, a nie wyłącznie deficytową. Oznacza to, że oprócz problemów analizowane są również zasoby, kompetencje, miejsca współpracy i lokalne potencjały rozwojowe. Taki sposób patrzenia jest zgodny zarówno z logiką konkursu, jak i z nowoczesnym rozumieniem odporności społecznej, która nie rodzi się jedynie z usuwania braków, lecz z umiejętnego wzmocnienia tego, co w społeczności już istnieje i może zostać uruchomione we wspólnym działaniu

Dokument opracowano zgodnie z założeniami programu Lokalne Partnerstwa PAFW, który wymaga, aby projekt był oparty na diagnozie społecznej, odpowiadał na konkretne potrzeby społeczności, wzmocniał partnerstwo i miał charakter trwały.

3. Metodyka diagnozy

Metodyka diagnozy została zaprojektowana tak, aby połączyć podejście ilościowe i jakościowe oraz uzyskać możliwie pełny obraz lokalnej sytuacji w obszarze bezpieczeństwa i odporności społecznej. Zastosowano rozwiązania praktyczne, czytelne dla partnerów i możliwe do wykorzystania w dalszym planowaniu projektu. Cały proces oparto na zasadzie przechodzenia od danych do wniosków, a następnie od wniosków do działań.

Diagnoza nie miała charakteru akademickiego, lecz aplikacyjny i partnerski. Jej zadaniem było rozpoznanie realnych potrzeb, zasobów, deficytów i priorytetów, a także wskazanie obszarów, które mogą stać się podstawą wspólnego działania lokalnego partnerstwa. Z tego względu w procesie badawczym uwzględniono zarówno dane zastane, jak i informacje pozyskane bezpośrednio od mieszkańców oraz przedstawicieli lokalnych instytucji.

3.1. Dane zastane

Pierwszym źródłem analizy były dane zastane, czyli dokumenty, statystyki i materiały opisujące sytuację gminy oraz jej zasobów. Obejmowały one informacje demograficzne, społeczne, infrastrukturalne, pomocowe, edukacyjne i organizacyjne. Tego rodzaju materiał pozwala uchwycić szerszy kontekst funkcjonowania społeczności lokalnej oraz zestawić go z danymi pochodzącymi z konsultacji i badania ankietowego.

W analizie danych zastanych uwzględniono dokumenty strategiczne, opracowania lokalne, statystyki publiczne oraz informacje dotyczące instytucji i podmiotów działających na terenie gminy. Szczególne znaczenie miały dane pokazujące strukturę wieku mieszkańców, skalę korzystania z pomocy społecznej, lokalną aktywność społeczną, dostęp do infrastruktury oraz obecność instytucji mogących wspierać działania partnerskie. Dzięki temu możliwe było osadzenie diagnozy w realnym obrazie gminy, a nie wyłącznie w deklaracjach uczestników badania.

Dane zastane pełniły funkcję punktu odniesienia dla kolejnych etapów diagnozy. Pozwalały sprawdzić, które zjawiska są trwałe i potwierdzają się w różnych źródłach, a które wymagają dodatkowego rozpoznania. Taki sposób pracy zwiększa wiarygodność

wniosków oraz ułatwia ich późniejsze wykorzystanie przy konstruowaniu projektu partnerskiego.

3.2. Ankieta diagnostyczna

Drugim elementem metodologii była ankieta diagnostyczna skierowana do mieszkańców oraz osób związanych z lokalnymi instytucjami i organizacjami. Narzędzie zostało skonstruowane tak, aby rozpoznać poczucie bezpieczeństwa, gotowość do działania w sytuacjach kryzysowych, znajomość lokalnych zasobów, identyfikację braków oraz stosunek do współpracy i zaangażowania społecznego. Ankieta miała charakter anonimowy, co sprzyjało szczerości odpowiedzi i zwiększało komfort respondentów.

Pytania ankietowe obejmowały kilka zasadniczych obszarów. Dotyczyły one między innymi oceny bezpieczeństwa w najbliższym otoczeniu, wiedzy o tym, gdzie szukać informacji i pomocy, gotowości do udzielenia wsparcia innym oraz rozpoznawania lokalnych zasobów i ograniczeń. W ankiecie znalazły się również pytania o grupy szczególnie narażone oraz priorytety działań.

Zastosowanie ankiety miało kilka celów. Po pierwsze, umożliwiło zebranie porównywalnych odpowiedzi od większej liczby osób. Po drugie, pozwoliło uchwycić nie tylko pojedyncze opinie, ale również powtarzające się tendencje i wzorce odpowiedzi. Po trzecie, dało podstawę do przejścia od ogólnej intuicji do bardziej uporządkowanej diagnozy potrzeb i zasobów.

3.3. Warsztat diagnostyczny

Trzecim filarem metodyki był warsztat diagnostyczny z udziałem liderów lokalnych i partnerów potencjalnie zaangażowanych w projekt. Spotkanie służyło wspólnej analizie wyników ankiety, doprecyzowaniu najważniejszych wniosków oraz mapowaniu zasobów i luk. Był to etap, w którym dane zebrane wcześniej zostały skonfrontowane z doświadczeniem osób aktywnych w społeczności lokalnej.

Warsztat pełnił funkcję interpretacyjną i porządkującą. Umożliwił sprawdzenie, które zjawiska są faktycznie odczuwane jako istotne przez osoby zaangażowane w życie lokalne, a które wymagają doprecyzowania lub dodatkowego wyjaśnienia. Dzięki temu

diagnoza nie była wynikiem wyłącznie analizy biurowej, lecz powstała w procesie wspólnego namysłu nad lokalną sytuacją.

Istotne było także to, że warsztat służył budowaniu relacji między uczestnikami procesu. Już sam sposób pracy nad diagnozą wzmacniał partnerstwo, uczył współodpowiedzialności i pokazywał, że lokalne działania mogą opierać się na wspólnym rozumieniu problemów i zasobów. W tym sensie warsztat był nie tylko narzędziem badawczym, ale również początkiem tworzenia trwałej współpracy.

3.4. Sposób analizy i interpretacji danych

Analiza danych została przeprowadzona w sposób umożliwiający połączenie materiału ilościowego i jakościowego. Dane zastane posłużyły do opisu tła społecznego, demograficznego i instytucjonalnego, natomiast ankieta dostarczyła informacji o doświadczeniach, ocenach i potrzebach mieszkańców. Warsztat pozwolił te informacje uporządkować, skonfrontować i doprecyzować.

W pierwszym kroku zestawiono informacje pochodzące z różnych źródeł, aby ustalić, które zjawiska pojawiają się w kilku materiałach jednocześnie. Następnie wyodrębniono powtarzające się motywy, takie jak potrzeba lepszej komunikacji, wzmocnienia współpracy, wsparcia grup szczególnie narażonych, poprawy przepływu informacji czy rozwijania lokalnych zasobów. Takie grupowanie ułatwiło przejście od pojedynczych odpowiedzi do szerszych wniosków.

Ważnym elementem interpretacji było także rozróżnienie między problemami a zasobami. Diagnoza nie ograniczała się do wskazania deficytów, lecz obejmowała również miejsca, instytucje, relacje i kompetencje, które można wzmocnić. Taki sposób analizy jest zgodny z ideą odporności społecznej, która rozwija się nie tylko przez usuwanie braków, ale także przez wzmacnianie tego, co już działa i może zostać wykorzystane w sytuacjach kryzysowych.

Ostatecznie przyjęto zasadę, że każdy wniosek powinien mieć wartość praktyczną. Oznacza to, że analiza nie kończy się na opisie sytuacji, lecz prowadzi do decyzji projektowych: wskazania priorytetów, określenia grup odbiorców, wyboru partnerów i zaplanowania działań. Dzięki temu metodyka diagnozy pozostaje spójna z celem

programu Lokalne Partnerstwa PAFW i z potrzebą budowania lokalnej odporności społecznej.

4. Charakterystyka Gminy Dzierzgoń

4.1. Położenie i struktura osadnicza

Gmina Dzierzgoń to gmina miejsko-wiejska położona we wschodniej części województwa pomorskiego, w powiecie sztumskim. Zajmuje powierzchnię 131,5 km², z czego zdecydowaną większość, bo aż 86%, stanowią użytki rolne, natomiast tereny leśne obejmują zaledwie 2% obszaru. Gmina graniczy z gminami: Mikołajki Pomorskie, Stary Targ, Stare Pole, Markusy, Rychliki oraz Stary Dzierzgoń. Odległość od większych ośrodków miejskich (Malbork – 28 km, Elbląg – 49 km, Gdańsk – 75 km) ma istotne znaczenie z punktu widzenia społecznego – determinuje mobilność mieszkańców, dojazdy do pracy oraz dostęp do wysokospecjalistycznych usług medycznych i instytucji wyższego rzędu.

Siedzibą władz i głównym ośrodkiem administracyjno-usługowym jest miasto Dzierzgoń, natomiast obszar wiejski dzieli się na 12 sołectw (Ankamaty, Bągart, Bruk, Budzisz, Jasna, Minięta, Morany, Nowiec, Poliksy, Prakwice, Tywęzy, Żuławka Sztumska). Układ przestrzenny i demograficzny dzieli społeczność na dwie niemal równe, choć powoli malejące grupy: pod koniec 2025 roku miasto zamieszkiwało 4740 osób, a tereny wiejskie 3747 osób. Ten dualistyczny charakter wymusza na władzach zróżnicowane podejście do budowania odporności społecznej, uwzględniające zarówno problemy zurbanizowanego centrum, jak i specyfikę mniejszych, rozproszonych wsi.

Z punktu widzenia diagnozy bezpieczeństwa społecznego kluczowe jest zjawisko degradacji niektórych przestrzeni. Analizy przeprowadzone na potrzeby Gminnego Programu Rewitalizacji wykazały wyraźną kumulację negatywnych zjawisk społecznych, gospodarczych i technicznych w dwóch jednostkach funkcjonalnych miasta: "Centrum" oraz "Wojska Polskiego – Traugutta". Obszary te (obejmujące m.in. ulice: Reja, 3 Maja, Plac Wolności, Krzywą, Słowackiego czy Odrodzenia) wymagają szczególnej interwencji w celu przywrócenia ich do życia, poprawy warunków bytowych i nadania im nowych funkcji społecznych (planowane są tam m.in. tworzenie Centrum Aktywności Lokalnej dla Dzieci i Młodzieży oraz ożywienie Wzgórza Zamkowego).

Niezwykle ważnym elementem układu przestrzennego i podstawą bezpieczeństwa bytowego rodzin są zasoby mieszkaniowe. W gminie zauważalny jest rosnący deficyt

lokali – liczba osób oczekujących na mieszkanie komunalne z roku na rok rośnie (z 25 osób w 2023 r. do 36 osób w 2025 r.). Stanowi to wyraźny sygnał zapotrzebowania na wsparcie dla osób w trudnej sytuacji życiowej. Odpowiedzią na te wyzwania są inwestycje w infrastrukturę mieszkaniową, takie jak zakończona w 2025 roku budowa dwóch wielorodzinnych budynków z 46 mieszkaniami przy ul. Traugutta (w ramach Społecznej Inicjatywy Mieszkaniowej), które zostały w pełni zasiedlone.

Spójność przestrzenna i zapobieganie wykluczeniu komunikacyjnemu (szczególnie mieszkańców terenów wiejskich) opiera się na rozwijanej infrastrukturze drogowej. W 2025 roku gmina dysponowała 39 km publicznych dróg gminnych, z czego ponad 56% stanowiły drogi asfaltowe, co ułatwia mieszkańcom dotarcie do usług społecznych i ratunkowych. Dodatkowo gmina systematycznie zwiększa pokrycie planami zagospodarowania przestrzennego (ok. 40% w 2025 r.), co chroni ład przestrzenny i zapobiega chaotycznej zabudowie kosztem cennych terenów rolniczych i przyrodniczych.

Zagrożenia naturalne i środowiskowe jako kontekst budowania odporności

Gmina Dzierzgoń, zlokalizowana na terenach Żuław Wiślanych i ich obrzeżach, jest obszarem historycznie narażonym na szereg zagrożeń o charakterze naturalnym i środowiskowym. Nizinny charakter terenu, obecność systemu melioracyjnego i bliskość obszarów zalewowych sprawiają, że ekstremalne zjawiska pogodowe — intensywne opady, gwałtowne roztopy, podtopienia i lokalne podtopienia gruntowe — stanowią realne ryzyko, które może dezorganizować codzienne funkcjonowanie społeczności, utrudniać dostęp do dróg, szkół i usług, a w skrajnych przypadkach zagrażać bezpieczeństwu mieszkańców i infrastruktury. Uzupełnieniem tego obrazu są zagrożenia związane z długotrwałą suszą rolniczą, która dotyka coraz dotkliwiej tereny o dominującym udziale użytków rolnych — a te stanowią aż 86% powierzchni gminy — narażając zarówno lokalną gospodarkę, jak i zaopatrzenie w wodę pitną w sytuacjach awaryjnych. Zmiany klimatyczne zwiększają częstotliwość i intensywność wszystkich tych zjawisk, co czyni przygotowanie społeczności na tego rodzaju kryzysy nie hipotetycznym scenariuszem, lecz realną potrzebą bliskiej przyszłości. Z perspektywy diagnozy istotne jest, że żadne z tych zagrożeń nie jest możliwe do wyeliminowania przez działania samorządowe czy obywatelskie — można natomiast skutecznie budować zdolność lokalnej społeczności do wczesnego ostrzegania, wzajemnej pomocy, szybkiego

reagowania i adaptacji. To właśnie czyni odporność społeczną odpowiedzią adekwatną i konieczną.

4.2. Sytuacja demograficzna

Sytuacja demograficzna Gminy Dzierżoń na przestrzeni ostatnich pięciu lat (2021–2025) wskazuje na ciągle i postępujące zjawisko depopulacji. Zmniejszanie się liczby mieszkańców jest procesem trwałym, wynikającym z nakładających się na siebie niekorzystnych zjawisk: ujemnego przyrostu naturalnego oraz ujemnego salda migracji.

Poniższa tabela prezentuje ogólną liczbę mieszkańców z podziałem na płeć we wskazanym pięcioleciu, pokazując nieprzerwany spadek populacji z roku na rok.

Tabela 1. Liczba mieszkańców Gminy Dzierżoń w latach 2021–2025 (stan na 31 grudnia danego roku).

Wyszczególnienie	2021 rok	2022 rok	2023 rok	2024 rok	2025 rok
Liczba mieszkańców ogółem	8957	8793	8779	8626	8487
w tym kobiety	4519	4438	4434	4357	4316
w tym mężczyźni	4438	4355	4345	4269	4171

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportów o stanie gminy.

Jak wynika z powyższych danych, od końca 2021 roku do końca 2025 roku populacja Gminy Dzierżoń zmniejszyła się łącznie o 470 osób. Odpływ ludności dotyczy obu płci, a głównymi kierunkami migracji są większe miasta oraz wyjazdy za granicę, co wiąże się głównie z poszukiwaniem lepszych warunków życia i pracy. W samym tylko 2025 roku ubyło 30 mężczyzn, którzy zdecydowali się zamieszkać poza granicami gminy.

Kolejnym kluczowym wyzwaniem w gminie jest bardzo szybkie starzenie się społeczeństwa. Proporcje między poszczególnymi ekonomicznymi grupami wieku (przedprodukcyjny, produkcyjny i poprodukcyjny) z roku na rok drastycznie się zmieniają na niekorzyść osób młodych i zdolnych do pracy.

Tabela 2. Struktura mieszkańców według ekonomicznych grup wieku w latach 2021–2025.

Ekonomiczna grupa wieku	2021	2022	2023	2024	2025
	rok	rok	rok	rok	rok
Wiek przedprodukcyjny (0-14 lat)	1386	1346	1317	1224	1173

Wiek produkcyjny (15-59 K / 15-64 M)	5810	5663	5622	5551	5443
Wiek poprodukcyjny (60+ K / 65+ M)	1761	1781	1840	1865	1903

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportów o stanie gminy.

Analiza pięcioletnia jednoznacznie udowadnia ten trend. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym sukcesywnie rośnie, osiągając 1903 osoby w 2025 roku. Oznacza to, że seniorzy stanowią coraz większy odsetek całej społeczności. Równocześnie liczba dzieci (0-14 lat) skurczyła się z 1386 osób w 2021 roku do 1173 osób w 2025 roku (spadek o ponad 15%). Starzejąca się populacja będzie wymagała w przyszłości od gminy coraz silniejszego wsparcia usługowego z zakresu pomocy społecznej i opieki domowej.

Istotnym czynnikiem wpływającym na depopulację jest ruch naturalny, który pozostaje głęboko ujemny. Zgony stale przewyższają liczbę urodzeń, co dobitnie pokazują statystyki.

Tabela 3. Urodzenia i zgony w Gminie Dzierzgoń w latach 2021–2025.

Wyszczególnienie	2021 rok	2022 rok	2023 rok	2024 rok	2025 rok
Urodzenia	72	73	51	48	43
Zgony	115	108	81	92	109
Przyrost naturalny (w ‰)	- 4,8	- 3,99	- 3,4	- 5,10	- 7,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportów o stanie gminy.

Po stabilnym, choć ujemnym przyroście w latach 2021 i 2022 (kiedy urodziło się odpowiednio 72 i 73 dzieci), kolejne lata przyniosły drastyczne załamanie. W 2025 roku liczba urodzeń spadła do zaledwie 43, a wskaźnik przyrostu naturalnego wyniósł krytyczne -7,8 ‰. Najczęstszymi przyczynami zgonów w gminie niezmiennie od lat pozostają zatrzymanie krążenia oraz nowotwory.

Prognoza demograficzna i wnioski na przyszłość

Prognozy dla Gminy Dzierzgoń, oparte na modelach regresji liniowej z analizowanych lat, wyraźnie przewidują systematyczny spadek liczby urodzeń. Alarmującym sygnałem jest to, że modele matematyczne wskazują możliwość osiągnięcia wartości ujemnych urodzeń w okolicach 2029 roku. Choć taki wynik jest zjawiskiem niemożliwym w

rzeczywistości, stanowi on mocne ostrzeżenie i obrazuje dramatyczne tempo, w jakim kurczy się potencjał rozrodczy gminy.

Jeżeli obecne tendencje zjawiska depopulacji (niska dzietność, odpływ młodych mieszkańców, starzenie się społeczeństwa) się utrzymają, gmina musi być przygotowana na daleko idące wyzwania. Z jednej strony obejmują one negatywny wpływ na rozwój gospodarczy oraz konieczność optymalizacji sieci szkolnej (w 2025 r. statystycznie rodziło się dzieci na utworzenie zaledwie ok. 3 klas w gminie), z drugiej strony na konieczność zabezpieczenia odpowiednich środków i opieki dla systematycznie rosnącej, niesamodzielnej grupy seniorów.

4.3. Sytuacja społeczna i pomocowa

Sytuacja społeczna w Gminie Dzierzgoń na przestrzeni ostatnich pięciu lat (2021–2025) charakteryzuje się dynamicznymi zmianami, które bezpośrednio odzwierciedlają procesy demograficzne opisane w poprzednim rozdziale. Z jednej strony gmina notuje systematyczny spadek ogólnej liczby osób korzystających z tradycyjnych zasiłków, z drugiej – drastycznie rośnie zapotrzebowanie na specjalistyczne usługi opiekuńcze i asystenckie.

Ogólna skala korzystania z pomocy społecznej

Z roku na rok maleje liczba rodzin objętych wsparciem Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej (MOPS). Pomiędzy rokiem 2021 a 2025 liczba rodzin korzystających z pomocy spadła z 333 do 260, co stanowi spadek o blisko 22%.

Tabela 4. Liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej w Gminie Dzierzgoń w latach 2021–2025.

Wyszczególnienie	2021 rok	2022 rok	2023 rok	2024 rok	2025 rok
Liczba rodzin	333	305	289	265	260
Liczba osób w rodzinach	670	613	613	523	507

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS.

Zjawisko to można tłumaczyć poprawą ogólnej sytuacji na rynku pracy, a także szerokim dostępem do programów rządowych (takich jak 500+/800+), które wyciągnęły wiele rodzin ze skrajnego ubóstwa. Mimo tego spadku, zauważalna jest istotna transformacja w strukturze problemów społecznych. **Główną przyczyną udzielania pomocy**

społecznej w Gminie Dzierżgoń przestało być bezrobocie, a stała się nią długotrwała lub ciężka choroba oraz ubóstwo sprzężone z niepełnosprawnością.

Tabela 5. Główne powody korzystania z systemu pomocy społecznej w 2025 roku.

Powód korzystania z pomocy	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Długotrwała lub ciężka choroba	194	354
Ubóstwo	142	272
Niepełnosprawność	126	207
Bezrobocie	97	244
Bezradność opiekuńczo-wychowawcza	33	132
Alkoholizm	24	27

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdania z działalności MOPS za 2025 r.

Wsparcie środowiskowe dla seniorów i osób z niepełnosprawnościami

(Deinstytucjonalizacja) Z perspektywy budowania odporności społecznej najważniejszym trendem jest gwałtowny rozwój usług świadczonych bezpośrednio w miejscu zamieszkania. Samorząd skutecznie wdraża proces deinstytucjonalizacji. Najbardziej dynamiczny rozwój dotyczy programu „Asystent osobisty osoby z niepełnosprawnością” (AOON). **Liczba jego beneficjentów w 2025 roku wyniosła 67 osób, co stanowi wzrost o ponad 224% w stosunku do 2023 roku.** Wzrostowi temu towarzyszyło zwiększenie pozyskanego dofinansowania z zewnątrz: wydatki wzrosły z 329 tys. zł w 2023 r. do ponad 1,55 mln zł w 2025 r.

Równolegle rozwija się program „Opieka wytchnieniowa”, z którego w 2025 r. skorzystało 25 osób (wzrost o 220% względem 2023 r.), odciążając rodziny na co dzień opiekujące się bliskimi w ciężkim stanie. Dodatkowo z tradycyjnych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania korzystała stabilna grupa 31 osób (koszt ok. 263 tys. zł). Dzięki tym programom gmina skutecznie minimalizuje konieczność kierowania mieszkańców do całodobowych Domów Pomocy Społecznej (w 2025 r. w DPS przebywało jedynie 15 mieszkańców gminy).

Wsparcie rodziny, piecza zastępcza i przeciwdziałanie ubóstwu

Działania nakierowane na rodziny z dziećmi opierają się na pracy asystentów rodziny. W 2025 r. wsparciem asystenta objęte były 23 rodziny (35 osób dorosłych i 56 dzieci). Asystenci pełnią kluczową rolę w zapobieganiu eskalacji kryzysów opiekuńczo-wychowawczych. Prowadzi to do stopniowego ograniczania liczby dzieci umieszczanych w instytucjonalnej pieczy zastępczej – o ile w 2023 roku gmina współfinansowała pobyt 28 dzieci w pieczy zastępczej, o tyle w 2025 roku liczba ta spadła do 18 dzieci.

Kluczowym buforem bezpieczeństwa biologicznego dla najuboższych pozostaje pomoc żywnościowa. W 2025 roku Ośrodek wydał około 65 ton żywności z Banku Żywności, wspierając tym samym blisko 10% wszystkich mieszkańców całej gminy. Uzupełnieniem tego jest program „Posiłek w szkole i w domu”, z którego w 2025 roku skorzystało 85 osób (w tym 79 dzieci).

Przemoc w rodzinie i profilaktyka uzależnień

Ważnym elementem diagnozy bezpieczeństwa społecznego jest zjawisko przemocy domowej oraz uzależnień, które często się ze sobą wiążą. Z danych Zespołu Interdyscyplinarnego wynika, że **skuteczność działań profilaktycznych i wspierających przyczyniła się do systematycznego spadku liczby wszczynanych procedur „Niebieskie Karty”** (spadek o 34% pomiędzy 2023 a 2025 r.).

Tabela 6. Osoby doznające przemocy domowej objęte pomocą procedury „Niebieskie Karty” w latach 2023–2025.

Rok	Kobiety	Mężczyźni	Dzieci	RAZEM
2023	17	3	18	38
2024	20	4	2	26
2025	10	5	8	23

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu o stanie gminy.

Mimo że największą grupą poszkodowanych pozostają kobiety, zauważalny jest powolny wzrost liczby mężczyzn zgłaszających problem przemocy domowej. Równolegle zwalczane są problemy uzależnień (głównie alkoholizmu, z powodu którego w 2025 r. 24 rodziny korzystały ze wsparcia MOPS). Profilaktykę i terapię koordynuje Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, a darmowe wsparcie specjalistyczne

(psycholog, terapeuta ds. uzależnień) oferowane jest przez Punkt Konsultacyjno-
Informacyjny, który w 2025 roku udzielił pomocy aż 90 osobom.

Zarządzanie kryzysowe – uchodźcy z Ukrainy

Odporność lokalnego systemu pomocy została również sprawdzona w reakcji na konflikt zbrojny w Ukrainie. Gmina Dzierżgoń wykazała dużą stabilność w zarządzaniu tym kryzysem. Po początkowym, szybkim napływie uchodźców, liczba obywateli Ukrainy objętych wsparciem stopniowo się stabilizuje. W 2023 roku gmina udzielała schronienia i wsparcia 75 uchodźcom (koszt: 570 tys. zł), w 2024 r. liczba ta wyniosła 70 osób (koszt: 744 tys. zł), natomiast w 2025 roku MOPS wspierał 52 obywateli Ukrainy, z czego 27 przebywało w miejscu zakwaterowania zbiorowego w obiekcie „Finezja” (łącznie koszt wsparcia i wyżywienia w 2025 r. wyniósł ponad 590 tys. zł).

Wsparcie mieszkaniowe i przeciwdziałanie bezdomności

Istotnym aspektem diagnozy jest też bufor chroniący przed utratą dachu nad głową. Osoby w trudnej sytuacji materialnej są wspierane dodatkami mieszkaniowymi, które zapobiegają narastaniu zadłużeń czynszowych. W 2025 roku z tej formy wsparcia skorzystały 163 gospodarstwa domowe, a łączna kwota dopłat do czynszów wyniosła ponad 492 tys. zł. Dla osób, które mimo to straciły dach nad głową, gmina zabezpiecza miejsca w specjalistycznych placówkach – w 2025 roku schronienie zapewniono 10 bezdomnym (koszt ponad 330 tys. zł).

Prognoza na przyszłość dla sfery społecznej

Kierunki zmian zaobserwowane w latach 2021–2025 jednoznacznie wskazują, że tradycyjna „bieda i bezrobocie” tracą na znaczeniu jako powód interwencji pomocy społecznej, na rzecz problemów wynikających z uwarunkowań biologicznych i demograficznych. Wyzwaniem najbliższej dekady dla Gminy Dzierżgoń będzie ekstremalne obciążenie systemu usług opiekuńczych, asystenckich i pielęgnacyjnych, a także konieczność rozwoju sieci dziennego wsparcia dla osób w podeszłym wieku, z uwagi na drastycznie powiększającą się i starzejącą grupę seniorów.

4.4. Rodzina, dzieci i młodzież

Rodzina, jako podstawowa struktura społeczna, jest fundamentem budowania odporności lokalnej. W Gminie Dzierżgoń wsparcie rodzin (zwłaszcza tych z problemami opiekuńczo-wychowawczymi), rozwój dzieci oraz aktywizacja młodzieży stanowią jeden z głównych filarów lokalnej polityki społecznej. Działania te mają charakter dwutorowy: z jednej strony opierają się na profilaktyce i asystenturze zapobiegającej rozpadom rodzin, z drugiej – na tworzeniu infrastruktury ułatwiającej rozwój i partycypację młodych obywateli.

Wsparcie rodzin w kryzysie i asystentura rodzinna

Głównym narzędziem pracy z rodzinami przeżywającymi trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych jest wsparcie asystenta rodziny. W 2025 roku opieką asystentów objęte były 23 rodziny z terenu gminy, w których wychowywało się łącznie 56 dzieci. Asystenci pełnią kluczową rolę nie tylko w edukacji z zakresu prawidłowego

prowadzenia gospodarstwa domowego czy higieny, ale także w mediacjach i rozwiązywaniu konfliktów.

Ogromnym krokiem w profesjonalizacji wsparcia było utworzenie w 2020 roku (przy udziale środków unijnych) Centrum Wsparcia Rodziny (CWR). Instytucja ta oferuje kompleksową pomoc psychologiczną, pedagogiczną, terapeutyczną i prawną dla osób w kryzysie. W strukturach CWR działa m.in. Klub Malucha „Harce z Malcem” – innowacyjna przestrzeń dla rodziców i dzieci do lat 5, której celem jest budowanie prawidłowych więzi emocjonalnych, nauka współpracy w grupie rówieśniczej i wspólne, kreatywne spędzanie czasu.

Pieczą zastępczą i instytucjonalną ochroną dzieci

Kiedy działania środowiskowe i wsparcie asystentów okazują się niewystarczające, gmina ma obowiązek zabezpieczyć dobro dzieci poprzez umieszczenie ich w pieczy zastępczej, co wiąże się ze współfinansowaniem kosztów ich utrzymania. Analiza ostatnich lat wskazuje na **pozytywny trend spadkowy** w tym obszarze. O ile w 2022 roku w pieczy zastępczej przebywało 24 dzieci z gminy Dzierzgoń, a w 2023 roku liczba ta wzrosła do 28 dzieci, o tyle **w 2025 roku odnotowano wyraźny spadek do 18 dzieci.**

W 2025 r. struktura pieczy zastępczej dzieci z Gminy Dzierzgoń wyglądała następująco:

- 5 dzieci przebywało w instytucjonalnej pieczy zastępczej (w Domu Dziecka),
- 9 dzieci przebywało w spokrewnionych rodzinach zastępczych,
- 4 dzieci wychowywało się w zawodowych rodzinach zastępczych.

Łączny koszt poniesiony przez gminę na refundację pobytu tych 18 dzieci w 2025 roku wyniósł blisko 289,6 tys. zł. Zmniejszająca się liczba dzieci odbieranych rodzinom biologicznym dowodzi rosnącej skuteczności pracy asystentów rodziny oraz sieci wsparcia środowiskowego. Warto dodać, że na terenie gminy działa również Dom dla Dzieci w Dzierzgoniu – placówka opiekuńczo-wychowawcza typu socjalizującego.

Opieka przedszkolna i świetlicowa (Placówki Wsparcia Dziennego)

Gmina Dzierzgoń wspiera rodziców w godzeniu życia zawodowego z rodzinnym poprzez rozwój wczesnej opieki. Najmłodsze dzieci (od 1 do 3 lat) mogą korzystać z Klubu

Dziecięcego „Promyczek”, który oferuje 20 miejsc. Edukację przedszkolną zapewnia m.in. samorządowe Tęczowe Przedszkole z oddziałami integracyjnymi.

Z punktu widzenia diagnozy bezpieczeństwa społecznego niezwykle ważną funkcję pełni **Placówki Wsparcia Dziennego (PWD)** dla dzieci i młodzieży (w wieku 6-15 lat), które funkcjonują w Dzierzgoniu, a także w mniejszych miejscowościach: Miniętach, Moranach i Prakwicach. Zapewniają one bezpieczne środowisko po zajęciach szkolnych (w godz. 13:00–19:00), oferując pomoc w odrabianiu lekcji, socjalizację oraz zajęcia rozwijające kompetencje przyszłości (np. robotyka, programowanie, zajęcia z alpakami czy dogoterapia).

Partycypacja obywatelska i czas wolny młodzieży

Dzierzgoń wyróżnia się silnym naciskiem na oddawanie głosu samemu młodemu pokoleniu. Od ponad dwóch dekad prężnie działa tu **Młodzieżowa Rada Miejska (MRM)**, która w 2025 roku liczyła 15 radnych i dysponowała własnym budżetem w wysokości 13 800 zł na działania statutowe. Młodzieżowa Rada jest inicjatorem wielu przedsięwzięć edukacyjno-obywatelskich, w tym „Festiwalu Demokracji”, Olimpiady Wiedzy Obywatelskiej czy warsztatów międzypokoleniowych (np. z obsługi mediów społecznościowych dla seniorów). Dzięki aktywności w międzynarodowych projektach (np. "Streets for the Youth"), przedstawiciele młodzieży wyjeżdżają na wizyty studyjne m.in. do Danii czy Belgii, gdzie uczą się dobrych praktyk z zakresu partycypacji społecznej i zagospodarowania przestrzennego.

Młodzież zyskała również swoją fizyczną przestrzeń w postaci **Klubu Młodego Obywatela**. Za animację sportową i organizację czasu wolnego dla najmłodszych, w tym prowadzenie Orlika oraz Centrum Sportowo-Rekreacyjnego, odpowiada organizacja pozarządowa – Spółdzielnia Socjalna „Dzierzgoń na Start”, z której usług (półkolonii, zajęć lekkoatletycznych i fitness) korzysta rocznie około 800 dzieci i nastolatków z terenu całej gminy.

4.5. Infrastruktura społeczna i techniczna

Stan lokalnej infrastruktury technicznej i społecznej bezpośrednio determinuje jakość życia mieszkańców oraz odporność gminy na sytuacje kryzysowe. Gmina Dzierzgoń

systematycznie modernizuje swoje zasoby, starając się odpowiadać na rosnące potrzeby starzejącego się społeczeństwa oraz wyzwania środowiskowe.

Gospodarka mieszkaniowa

Zasoby mieszkaniowe stanowią jeden z fundamentów stabilności życiowej obywateli. W gminie zauważalny jest **rosnący popyt na lokale komunalne** – o ile w 2023 roku na liście oczekujących znajdowało się 25 osób, o tyle w 2024 roku było to 34 osoby, a w 2025 roku liczba ta wzrosła do 36 osób. Odpowiedzią samorządu na ten deficyt było przystąpienie do spółki Społeczna Inicjatywa Mieszkaniowa (SIM KZN-Pomorze Sp. z o.o.), w której gmina objęła 197 130 udziałów.

Największym sukcesem infrastrukturalnym w tym obszarze było **oddanie do użytku w 2025 roku dwóch wielorodzinnych budynków przy ul. Traugutta w Dzierzgoniu.**

Budynki te zostały w pełni zasiedlone, a nowi najemcy mogą korzystać z dopłat do czynszu w pierwszych latach najmu. Problemem wymagającym ciągłej uwagi pozostaje jednak wysokie zadłużenie czynszowe w starych zasobach komunalnych, co wymusza stosowanie skuteczniejszych mechanizmów windykacyjnych i programów wsparcia.

Infrastruktura techniczna i komunalna

Bezpieczeństwo sanitarne i dostawy wody zabezpieczają dwie spółki komunalne:

Rejonowe Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji (RPWiK) oraz Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej (ZGKiM). Gmina posiada dobrze rozwiniętą sieć wodociągową (ponad 74 km) oraz kanalizacyjną (ponad 42 km). Sieci te są systematycznie rozbudowywane – tylko w 2025 roku w samym mieście wybudowano 462 mb nowej sieci wodociągowej oraz 306 mb sieci kanalizacyjnej.

W zakresie gospodarki odpadami kluczową rolę odgrywa Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (PSZOK) zlokalizowany na zrekultywowanym składowisku w Miniętach. Ważnym krokiem w stronę ekologii była **zakończona w 2025 roku rozbudowa gminnej biokompostowni wraz z wyposażeniem**, na którą przeznaczono ponad 4,5 mln zł. Gmina aktywnie inwestuje również w infrastrukturę odnawialnych źródeł energii (OZE) – wspierając mieszkańców w montażu setek instalacji fotowoltaicznych i solarnych oraz przeprowadzając głęboką termomodernizację

budynków użyteczności publicznej (m.in. szkół, przedszkola oraz świetlic wiejskich w Bągarcie, Miniętach i Moranach).

Infrastruktura ochrony zdrowia

Podstawowa opieka zdrowotna w gminie koncentruje się głównie wokół przychodni przy ul. Zawadzkiego 17 w Dzierzgoniu (m.in. NZOZ "Solidus" czy Gabinet "Femina"), gdzie przyjmują lekarze rodzinni oraz podstawowi specjaliści. Gmina boryka się jednak z **deficytem infrastruktury wysokospecjalistycznej**, w tym brakiem punktu geriatrycznego oraz stałej opieki psychiatrycznej. Mieszkańcy często zmuszeni są do korzystania z usług medycznych w sąsiednich miastach (Sztum, Malbork, Elbląg).

Ogromną lukę w opiece nad obłożnie chorymi wypełnia **Stacja Socjalna Joannitów w Dzierzgoniu**, która dysponuje wypożyczalnią specjalistycznego sprzętu (łóżka ortopedyczne, wózki, balkoniki). W 2025 roku Stacja objęła bezpośrednią pomocą 536 mieszkańców i użyczyła 70 sztuk sprzętu rehabilitacyjnego.

Infrastruktura bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego

Ochrona ludności opiera się w dużej mierze na zasobach Ochotniczych Straży Pożarnych. Na terenie gminy funkcjonuje **5 jednostek OSP** (Dzierzgoń, Jasna, Bągart, Tywęzy, Żuławka Sztumska). W celu budowy odporności na kryzysy (np. przerwy w dostawach prądu i wody), w 2025 roku gmina pozyskała znaczne środki zewnętrzne na zakup nowoczesnego wyposażenia. Do spółek komunalnych trafiły m.in.: **mobilna stacja uzdatniania wody, agregaty prądotwórcze, pompy spalinowe, zbiorniki na wodę pitną oraz osuszacze powietrza**. Sprzęt ten drastycznie zwiększa samowystarczalność gminy w przypadku klęsk żywiołowych lub awarii infrastruktury krytycznej.

4.6. Transport, mobilność i dostępność

Transport, mobilność i odpowiednia jakość infrastruktury drogowej to jedne z kluczowych elementów warunkujących odporność społeczną. W Gminie Dzierzgoń dostępność komunikacyjna bezpośrednio przekłada się na możliwość dotarcia mieszkańców do wysokospecjalistycznej opieki zdrowotnej, miejsc pracy, a także na swobodny dojazd służb ratunkowych i pracowników socjalnych do osób potrzebujących wsparcia na terenach wiejskich.

Infrastruktura drogowa i walka z wykluczeniem komunikacyjnym

Gmina Dzierzgoń na przestrzeni ostatnich lat dokonała ogromnego skoku w zakresie rozbudowy i modernizacji dróg publicznych. W latach 2018–2025 całkowita długość dróg gminnych wzrosła o ponad 52%, co stanowi niezwykle intensywny rozwój w tym sektorze.

Z punktu widzenia bezpieczeństwa i komfortu mieszkańców, kluczowa jest struktura nawierzchni dróg. Gmina sukcesywnie odchodzi od dróg gruntowych i utwardzanych na rzecz trwałych nawierzchni asfaltowych, co obrazuje poniższa tabela.

Tabela 7. Zmiana długości i struktury nawierzchni dróg gminnych w latach 2018, 2024 i 2025.

Wyszczególnienie	2018 rok	2024 rok	2025 rok	Zmiana 2018–2025
Całkowita długość dróg	25,6 km	37,9 km	39,0 km	+ 13,4 km
Drogi asfaltowe (w km)	6,53 km	15,81 km	21,9 km	+ 15,37 km
Drogi asfaltowe (w %)	25,5 %	41,7 %	56,2 %	+ 30,7 p.p.
Drogi utwardzone (inne niż asfaltowe)	6,53 km	13,27 km	12,3 km	+ 5,77 km

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportów o stanie gminy.

W ciągu zaledwie siedmiu lat długość dróg asfaltowych zwiększyła się ponad trzykrotnie. Uzupełnieniem tego systemu jest dodatkowo 65,3 km tzw. dróg wewnętrznych (z czego ponad 43% posiada nawierzchnię asfaltową). Modernizacja tych szlaków drastycznie ułatwia codzienne funkcjonowanie mieszkańców wsi i zapobiega ich marginalizacji.

Ogromne znaczenie dla dostępności gminy ma również Droga Wojewódzka nr 515 (DW 515), będąca główną arterią łączącą Dzierzgoń m.in. z Malborkiem. Ze względu na strategiczne znaczenie tej trasy (m.in. dojazdy do szpitali specjalistycznych), władze gminy aktywnie zaangażowały się w jej przebudowę, udzielając w 2025 roku pomocy finansowej dla Województwa Pomorskiego w kwocie 3,5 mln zł. Ponadto gmina aktywnie przeciwdziała wykluczeniu transportowemu osób niezmotoryzowanych (seniorów, młodzieży) – już w ubiegłych latach samorząd sięgał po środki z Funduszu Rozwoju Przewozów Autobusowych (FRPA) w celu reaktywacji niefunkcjonujących linii komunikacyjnych.

Mobilność alternatywna i rekreacja

Ważnym kierunkiem rozwoju polityki transportowej gminy jest promowanie mobilności alternatywnej, która nie tylko usprawnia ruch, ale ma również istotny wpływ na profilaktykę zdrowotną i aktywność fizyczną mieszkańców.

Pomiędzy 2024 a 2025 rokiem długość bezpiecznych ścieżek rowerowych wzrosła niemal trzykrotnie (do 4,75 km). Głównym kołem zamachowym tej zmiany jest strategiczna inwestycja polegająca na budowie ścieżki rowerowej Dzierżgoń – Kuksy, której całkowity koszt wyceniono na blisko 16 mln zł (z wysokim, bo ponad 40-procentowym dofinansowaniem zewnętrznym). Inwestycje w mikromobilność i rozwój tras spacerowych dają seniorom oraz rodzinom z dziećmi bezpieczną przestrzeń do rekreacji.

Dostępność i likwidacja barier architektonicznych

Budowanie odporności społecznej to również dbałość o to, by infrastruktura była przyjazna dla osób z niepełnosprawnościami oraz o ograniczonej mobilności (np. osób starszych i rodziców z wózkami). Gmina Dzierżgoń realizuje inwestycje uwzględniające standardy dostępności. Przykładem jest zakończona w 2025 roku budowa bloków w ramach Społecznej Inicjatywy Mieszkaniowej przy ul. Traugutta. W budynkach zainstalowano dźwigi osobowe (windy), przystosowano specjalne lokale mieszkalne na potrzeby osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, a w strefie komunikacyjnej wydzielono 5 dedykowanych miejsc postojowych dla osób z niepełnosprawnościami.

Działania poprawiające dostępność widoczne są również w przestrzeni publicznej. W związku z przebudową drogi DW 515, gmina we własnym zakresie sfinansowała m.in. modernizację i przebudowę schodów oraz montaż bezpiecznych poręczy wzdłuż trasy (na odcinku ul. Przemysłowa – 1 Maja), co drastycznie ułatwiło poruszanie się pieszym. Dodatkowo, aby poprawić komfort osób korzystających z transportu publicznego, zakupiono i zamontowano wiaty przystankowe, co chroni podróżnych przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi. Z kolei placówki takie jak świetlice wiejskie (np. w Bągarcie, Jeziornie, Poliksach, Bruku) sukcesywnie wyposażane są w podjazdy dla wózków inwalidzkich, a obiekty w Jasnej i Stanowie zapewniają bezprogowy dostęp do budynków.

4.7. Kultura, tożsamość i dziedzictwo

Kultura oraz dbałość o lokalne dziedzictwo są fundamentem budowania tożsamości i spójności społecznej, które z kolei decydują o odporności mieszkańców na sytuacje kryzysowe. Poczucie przynależności do miejsca i wspólnoty ułatwia mobilizację w trudnych momentach, a instytucje kultury pełnią rolę bezpiecznych przestrzeni do integracji i rozwoju osobistego. Gmina Dzierzgoń wyróżnia się na tym tle bardzo wysokim zaangażowaniem w sferę kulturalną – w 2024 roku wydatki na kulturę wyniosły ok. 81,40 zł w przeliczeniu na jednego mieszkańca, co znacząco przewyższało średnią krajową (wahającą się w małych gminach między 40 a 60 zł).

Instytucje animujące życie kulturalne i czytelnictwo

Głównym motorem napędowym życia kulturalnego jest Dzierzgoński Ośrodek Kultury (DOK), zlokalizowany w zabytkowym budynku dawnego klasztoru reformatów. DOK pełni rolę centrum animacji społecznej, w którym w latach 2024–2025 aktywnie funkcjonowało kilkanaście grup i sekcji artystycznych (m.in. sekcje taneczne, wokalne, malarskie, rzeźbiarskie, capoeira oraz sekcja „Kreatywne Kobiety”), zrzeszających około 300 mieszkańców.

Poza głównym ośrodkiem w mieście, krytyczną rolę w integracji mieszkańców terenów wiejskich pełni sieć 16 świetlic wiejskich (m.in. w Ankamatach, Bągarcie, Bruku, Budziszu, Jasnej, Miniętach czy Żuławce Sztumskiej). To w nich odbywają się spotkania sołeckie, warsztaty i lokalne uroczystości, które zapobiegają wykluczeniu społecznemu i kulturalnemu osób mieszkających z dala od centrum.

Ważnym elementem edukacji kulturalnej jest Biblioteka Publiczna w Dzierzgoniu, która obok tradycyjnego wypożyczania książek organizuje spotkania autorskie, „Narodowe Czytanie” czy warsztaty biblioterapeutyczne. W celu dostosowania się do nowych trendów, biblioteka regularnie udostępnia również kody do e-booków i audiobooków (np. system Legimi)..

Jak wskazują dane, mimo delikatnego wzrostu liczby aktywnych czytelników w 2025 roku, gmina odnotowała spadek liczby tradycyjnych wypożyczeń książek, co wynika m.in. z rosnącej popularności formatów cyfrowych (e-booków) oraz powszechnego wzrostu

zainteresowania działaniami animacyjnymi i warsztatowymi kosztem klasycznego czytelnictwa.

Wydarzenia wzmacniające tożsamość lokalną

Oferta wydarzeń kulturalnych w gminie opiera się na integracji i promowaniu lokalnych talentów. Gmina stawia na wydarzenia o zasięgu zarówno lokalnym, jak i ogólnopolskim, w których rocznie bierze udział od kilku do kilkunastu tysięcy osób (w 2024 r. ok. 14 000 uczestników, w 2025 r. ok. 8 000 uczestników). Do najważniejszych, cyklicznych inicjatyw budujących lokalną tożsamość należą m.in.: Festiwal 4 Kultur, Dzierzgońskie Spotkania z Old Jazzem, Noc Świętojańska, a także nowa i bardzo ważna wizerunkowo inicjatywa – Ogólnopolski Konkurs Wokalny i Festiwal Rock & Rolla i Big Beatu im. Ady Rusowicz.

Poczucie przynależności silnie stymulują również organizacje oddolne, w tym bardzo aktywne Koła Gospodyń Wiejskich (KGW). Należą do nich m.in.: KGW „Jezioranki” w Jeziornie, KGW „Na Obcasach” w Bruku, KGW w Budziszu, Stanowie czy Żuławce Sztumskiej. Zespoły te są strażnikami tradycji kulinarnych i obrzędowych, regularnie angażując się m.in. w organizację Dożynek Gminnych i świąt okolicznościowych.

Ożywianiu historii sprzyjają też wydarzenia sportowo-historyczne, takie jak organizowany na terenie gminy Nocny Bieg Komtura Dzierzgońskiego.

Dziedzictwo historyczne jako zasób społeczny

Tożsamość Gminy Dzierzgoń mocno opiera się na jej wielowiekowej historii. Z perspektywy diagnozy kluczowe jest nie tylko posiadanie zabytków, ale to, w jaki sposób gmina włącza je w obieg użyteczności publicznej. Na terenie gminy znajdują się cenne obiekty sakralne i historyczne, takie jak: XIII-wieczny Kościół pw. Trójcy Przenajświętszej, Kościół pw. Św. Ducha (będący częścią klasztoru poreformackiego), XIV-wieczny kościół w Jasnej oraz Wzgórze Zamkowe będące areną imprez plenerowych i wykopaliskiem archeologicznym dawnego zamku krzyżackiego. Samorząd systematycznie pozyskuje dotacje na ich prace konserwatorskie, ratując je przed degradacją.

Najbardziej spektakularnym przykładem wykorzystania dziedzictwa do budowy odporności społecznej była zakończona sukcesem rewitalizacja dawnego pałacu/dworku w Blunakach. Ten zabytkowy budynek został nie tylko uratowany przed zniszczeniem, ale też zaadaptowany na nowoczesne Centrum Wsparcia Rodziny. Decyzja ta spotkała się z ogromnym uznaniem w skali całego kraju – w maju 2025 roku Gmina Dzierzgoń zdobyła za ten projekt prestiżowy tytuł Laureata w ogólnopolskim konkursie architektonicznym „ReNowacja 2026” w kategorii „Budynki użyteczności publicznej” (nagrodę wręczono m.in. podczas gali 4 Design Days w Katowicach). Jest to koronne potwierdzenie, że Gmina Dzierzgoń potrafi łączyć troskę o tożsamość i dawne dziedzictwo z nowoczesną polityką i pomocą społeczną.

4.8. Wnioski dla diagnozy

Przeprowadzona analiza sytuacji przestrzennej, demograficznej, społecznej oraz infrastrukturalnej Gminy Dzierzgoń na przestrzeni ostatnich lat (ze szczególnym uwzględnieniem lat 2021–2025) pozwala na sformułowanie kluczowych wniosków, które stanowią fundament do budowania lokalnej polityki bezpieczeństwa i odporności społecznej (resilience). Gmina Dzierzgoń to samorząd o wysokim kapitale ludzkim, sprawnie pozyskujący środki zewnętrzne i elastycznie reagujący na kryzysy, jednak stojący przed historycznym wyzwaniem związanym ze zmianami struktury ludności.

Główne wnioski dla diagnozy można ująć w pięciu kluczowych obszarach:

1. Kryzys demograficzny jako największe zagrożenie dla stabilności gminy

Najpoważniejszym wyzwaniem zdiagnozowanym w Gminie Dzierzgoń jest gwałtowna depopulacja połączona z drastycznym spadkiem liczby urodzeń (spadek o ponad 56% między 2019 a 2025 rokiem, zaledwie 43 urodzenia w 2025 r.). Ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji (szczególnie odpływ młodych mężczyzn) prowadzą do szybkiego starzenia się lokalnej populacji.

- **Wniosek:** Gmina musi przygotować się na długofalowe skutki tego zjawiska, w tym konieczność trudnej optymalizacji sieci placówek oświatowych (w 2025 r. liczba dzieci pozwalała statystycznie na utworzenie tylko 3 klas pierwszych). Równocześnie polityka przestrzenna i mieszkaniowa musi być nakierowana na zatrzymanie młodych rodzin w gminie.

2. Transformacja potrzeb społecznych i konieczność deinstytucjonalizacji

Struktura klientów pomocy społecznej uległa trwałej zmianie. Dominującymi powodami interwencji przestały być bezrobocie i skrajne ubóstwo, a stały się nimi długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność i bezradność opiekuńcza (w tym starość).

- **Wniosek:** Dalsze budowanie odporności społecznej musi bezwzględnie opierać się na procesie deinstytucjonalizacji – czyli przenoszeniu ciężaru opieki z zamkniętych ośrodków (np. DPS) do środowiska zamieszkania. Niezbędne jest stałe zwiększanie nakładów na usługi opiekuńcze, programy „Asystent osobisty

osoby z niepełnosprawnością” oraz „Opieka wytchnieniowa”, które już teraz notują skokowy wzrost zapotrzebowania.

3. Skuteczność wsparcia rodziny, lecz potrzeba profilaktyki psychologicznej

Dzięki prężnemu funkcjonowaniu Centrum Wsparcia Rodziny, asystentów rodziny oraz Placówek Wsparcia Dziennego (w Dzierzgoniu, Miniętach, Moranach, Prakwicach), gmina odnosi sukcesy w ograniczaniu liczby dzieci odbieranych do pieczy zastępczej.

- **Wniosek:** Mimo tych sukcesów diagnoza wykazuje pilną potrzebę wzmocnienia opieki psychiatrycznej i psychologicznej. Gmina boryka się z brakiem specjalistycznych punktów pomocy psychiatrycznej i geriatrycznej na swoim terenie. Wymusza to na samorządzie konieczność rozwijania lokalnego, darmowego wsparcia specjalistycznego dla osób w kryzysie psychicznym oraz ofiar przemocy domowej (m.in. w ramach Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego).

4. Dostępność i bezpieczeństwo infrastruktury warunkiem włączenia społecznego

Gmina dokonała ogromnego skoku w modernizacji dróg (wzrost dróg asfaltowych do ponad 56% publicznych dróg gminnych) oraz budowie ścieżek rowerowych, co skutecznie zapobiega wykluczeniu transportowemu wsi. Ponadto samorząd wzorowo przygotowuje się na kryzysy infrastrukturalne (zakup agregatów prądotwórczych, mobilnej stacji uzdatniania wody dla spółek komunalnych).

- **Wniosek:** Kluczowym krokiem na przyszłość pozostaje ciągła likwidacja barier architektonicznych dla osób z niepełnosprawnościami oraz seniorów. Ponadto, pomimo oddania do użytku nowych bloków komunalnych w ramach SIM, w gminie wciąż utrzymuje się deficyt mieszkań (w tym zapotrzebowanie na tzw. mieszkania wspomagane i treningowe dla osób usamodzielniających się).

5. Silny kapitał społeczny i obywatelski jako główny bufor odporności

Tym, co najbardziej wyróżnia Gminę Dzierzgoń na tle regionu, jest wyjątkowo wysoki kapitał społeczny i partycypacja obywatelska. Aktywność Młodzieżowej Rady Miejskiej, funkcjonowanie Klubu Młodego Obywatela, licznych Kół Gospodyń Wiejskich, organizacji pozarządowych (w tym spółdzielni socjalnych wspierających m.in. dowóz posiłków i organizację czasu wolnego) oraz jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych tworzą gęstą

sieć powiązań społecznych. Zrewitalizowane obiekty dziedzictwa (np. pałac w Blunakach) służą żywym celom społecznym, zdobywając ogólnopolskie nagrody.

- **Wniosek:** To właśnie ten zintegrowany sektor obywatelski jest najsilniejszym zasobem gminy w budowaniu odporności. Przyszłe strategie i fundusze powinny być bezpośrednio kierowane na wsparcie tych oddolnych inicjatyw, ponieważ zżyta i zorganizowana społeczność lokalna jest w stanie znacznie szybciej zaabsorbować wszelkie szoki kryzysowe (od pandemii po kryzysy uchodźcze czy klęski żywiołowe).

5. Zasoby lokalne dla budowania odporności

Rozpoznanie zasobów lokalnych stanowi jeden z najważniejszych etapów diagnozy, ponieważ pozwala określić nie tylko zakres problemów społecznych, lecz także rzeczywiste możliwości ich ograniczania i przewyższania. W przypadku Gminy Dzierżoń ma to szczególne znaczenie, gdyż dokumenty gminne pokazują jednocześnie występowanie wyraźnych deficytów społecznych, demograficznych i komunikacyjnych oraz istnienie zasobnej, choć rozproszonej sieci instytucji, miejsc i aktorów społecznych.

Odporność lokalna nie jest przy tym rozumiana wyłącznie jako zdolność do reagowania na kryzys, ale również jako trwała umiejętność współpracy, mobilizowania zasobów i utrzymywania ciągłości wsparcia w środowisku życia mieszkańców.

Z perspektywy niniejszego opracowania szczególnie istotne jest to, że rozdział ten nie ma charakteru ogólnego ani modelowego, lecz odnosi się do konkretnych warunków występujących w Dzierżoniu. W związku z tym poniżej przedstawiono lokalne zasoby w podziale na cztery podstawowe kategorie: zasoby ludzkie, instytucjonalne, materialne i techniczne oraz komunikacyjne. Takie uporządkowanie pozwala zarówno zidentyfikować potencjał gminy, jak i wskazać obszary wymagające wzmocnienia przed przejściem do analizy wyników ankiet i warsztatów.

Warto zaznaczyć, że zasoby te nie działają w izolacji. Ich znaczenie ujawnia się dopiero wtedy, gdy są powiązane ze sobą w praktyce: szkoła przekazuje informacje rodzinom, MOPS kieruje do odpowiednich form pomocy, OSP wspiera bezpieczeństwo, a świetlice i instytucje kultury tworzą przestrzeń spotkań oraz budowania zaufania. Właśnie dlatego rozdział ten powinien być czytany nie jako katalog nazw, lecz jako mapa lokalnych relacji i funkcji.

Analiza zasobów lokalnych jest również konieczna z metodologicznego punktu widzenia. Późniejsza interpretacja wyników ankiet i warsztatów będzie bardziej trafna tylko wtedy, gdy zostanie osadzona w znajomości tego, co w gminie już istnieje, jakie miejsca są rozpoznawalne przez mieszkańców, które instytucje cieszą się zaufaniem i gdzie występują luki wymagające uzupełnienia.

5.1. Zasoby ludzkie

Zasoby ludzkie są podstawą lokalnej odporności, ponieważ to właśnie ludzie uruchamiają współpracę, organizują pomoc, przekazują informacje i nadają kierunek działaniom podejmowanym w społeczności. W Gminie Dzierzgoń do tej grupy należą mieszkańcy gotowi do współdziałania, sołtysi, członkowie rad sołeckich, lokalni liderzy, nauczyciele, pracownicy socjalni, przedstawiciele organizacji pozarządowych, członkowie Ochotniczych Straży Pożarnych, osoby aktywne w kulturze, seniorzy oraz członkinie i członkowie kół gospodyń wiejskich. Istotne znaczenie mają także osoby, które już uczestniczyły w konsultacjach społecznych, warsztatach i działaniach inicjowanych przez samorząd, ponieważ tworzą one naturalne zaplecze animacyjne dla kolejnych etapów diagnozy i planowania. W praktyce rozwojowej to właśnie te osoby odpowiadają za pierwszą linię kontaktu z mieszkańcami. W małej gminie ich rola jest szczególnie ważna, ponieważ często są pierwszymi, do których mieszkańcy zwracają się z problemem, pytaniem lub sugestią. Z tego względu zdolność do pracy w sieci, komunikacji i mediacji społecznej staje się równie ważna jak formalne kompetencje administracyjne. Nie bez znaczenia pozostaje również fakt, że w gminie funkcjonują środowiska, które sprzyjają utrzymywaniu relacji międzypokoleniowych. Koła gospodyń wiejskich, kluby seniora, OSP, grupy parafialne, lokalne inicjatywy kulturalne oraz nieformalne grupy sąsiedzkie tworzą przestrzeń, w której można wzmacniać solidarność i poczucie współodpowiedzialności za miejsce zamieszkania. Z punktu widzenia planowania usług społecznych zasoby ludzkie są więc nie tylko „potencjałem” w sensie statystycznym, ale także realnym nośnikiem wdrażania działań środowiskowych, profilaktycznych i integracyjnych. Bez aktywnych mieszkańców nawet najlepiej zaprojektowane instytucje nie będą w stanie skutecznie odpowiedzieć na złożone potrzeby lokalne.

Tabela 8. Zasoby ludzkie w Gminie Dzierzgoń

Kategoria zasobu	Przykłady lokalne	Znaczenie dla odporności
Liderzy lokalni	sołtysi, rady sołeckie, osoby animujące działania w sołectwach	Mobilizują mieszkańców, inicjują współpracę i przekazują informacje
Spółecznicy	wolontariusze, osoby wspierające wydarzenia lokalne, grupy nieformalne [	Wzmacniają integrację i zapewniają szybką pomoc środowiskową
Organizacje wiejskie	koła gospodyń wiejskich w Budziszu, Jeziornie, Bruku, Stanowie i Żuławce Sztumskiej	Aktywizują mieszkańców i utrzymują lokalne więzi społeczne
Pracownicy instytucji	szkoły, kultura, pomoc społeczna, ochrona zdrowia	Zapewniają profesjonalne wsparcie i koordynację działań
Strażacy ochotnicy	OSP Dzierzgoń, Jasna, Bągart, Tywęży, Żuławka Sztumska	Odpowiadają za bezpieczeństwo i gotowość kryzysową

Źródło: opracowanie własne.

Analiza zasobów ludzkich prowadzi do wniosku, że gmina dysponuje realnym kapitałem społecznym, jednak jego efektywność zależy od tego, czy zostanie on objęty trwałą koordynacją i nie będzie opierał się wyłącznie na kilku najbardziej aktywnych osobach. W praktyce oznacza to potrzebę wzmacniania sieci współpracy, poszerzania grona zaangażowanych mieszkańców oraz tworzenia warunków do systematycznego udziału społecznego, zwłaszcza w sołectwach i środowiskach oddalonych od centrum.

5.2. Zasoby instytucjonalne

Zasoby instytucjonalne tworzą formalny trzon lokalnego systemu odporności, ponieważ to one zapewniają mieszkańcom dostęp do edukacji, pomocy społecznej, kultury, informacji, zdrowia i bezpieczeństwa. W Gminie Dzierzgoń sieć ta obejmuje przede wszystkim Urząd Miejski, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Centrum Wsparcia Rodziny, placówki oświatowe, Dzierzgoński Ośrodek Kultury, Bibliotekę Publiczną, placówki ochrony zdrowia, OSP oraz organizacje społeczne i senioralne. Wykaz placówek pokazuje, że gmina posiada sieć punktów oddziaływania obejmującą zarówno

centrum, jak i obszary wiejskie. To ważne, ponieważ usługi społeczne w gminie nie mogą być projektowane wyłącznie z perspektywy miasta, lecz muszą uwzględniać także realia sołectw, w których dostępność usług zależy często od dojazdu, kontaktu bezpośredniego i pracy środowiskowej.

Tabela 9. Najważniejsze placówki i instytucje w Gminie Dzierżoń

Placówka / instytucja	Adres / lokalizacja	Funkcja w systemie lokalnym
Urząd Miejski w Dzierżoniu	Plac Wolności 1, Dzierżoń	Koordinacja polityki lokalnej i usług publicznych
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	Plac Wolności 1, Dzierżoń	Pomoc społeczna, praca socjalna, świadczenia
Centrum Wsparcia Rodziny	ul. Słowackiego 34 / Plac Wolności 1, Dzierżoń	Wsparcie psychologiczne, pedagogiczne, prawne
Dzierżoński Ośrodek Kultury	ul. Krzywa 16, Dzierżoń	Animacja społeczna, integracja, wydarzenia kulturalne
Biblioteka Publiczna	ul. Krzywa 16, Dzierżoń	Edukacja, spotkania, dostęp do informacji
OSP Dzierżoń	ul. Krzywa 12, Dzierżoń	Bezpieczeństwo i działania kryzysowe
Tęczowe Przedszkole	ul. Zawadzkiego, Dzierżoń	Wczesne wsparcie i opieka nad dziećmi
Szkoła Podstawowa w Dzierżoniu	ul. Krzywa 18, Dzierżoń	Edukacja, profilaktyka, kontakt z rodzinami
Zespół Szkół im. C.K. Norwida	ul. Tadeusza Zawadzkiego, Dzierżoń	Edukacja ponadpodstawowa i zawodowa
NZOZ Solidus	ul. Tadeusza Zawadzkiego 17, Dzierżoń	Podstawowa opieka zdrowotna

Źródło: opracowanie własne.

Na obszarze wiejskim szczególne znaczenie mają szkoły podstawowe w Bągarciu i Bruku, a także sieć świetlic wiejskich, które stanowią lokalne punkty kontaktu i organizacji

życia społecznego. W tym samym układzie należy traktować Ochotnicze Straże Pożarne w Jasnej, Bągarcie, Tywężach i Ławce Sztumskiej, które – obok OSP Dzierżgoń – pełnią ważną funkcję nie tylko ratowniczą, ale również integracyjną i informacyjną. Instytucje te są szczególnie istotne w kontekście deinstytucjonalizacji usług społecznych. To właśnie one, jeśli są odpowiednio skoordynowane, mogą stać się zapleczem dla działań środowiskowych, dziennego wsparcia, pracy z rodziną, aktywizacji seniorów i rozwijania usług bliskich miejscu zamieszkania.

5.3. Zasoby materialne i techniczne

Zasoby materialne i techniczne obejmują zarówno obiekty, jak i urządzenia, które mogą zostać wykorzystane w działaniach społecznych, integracyjnych, edukacyjnych i kryzysowych. W Gminie Dzierżgoń szczególną rolę odgrywają świetlice wiejskie, remizy OSP, obiekty sportowe, budynki szkolne, obiekty kultury, miejsca spotkań oraz infrastruktura rekreacyjna. W odróżnieniu od ogólnych opisów stosowanych w dokumentach o charakterze modelowym, w niniejszym opracowaniu chodzi o konkretne miejsca, których wykorzystanie może być bezpośrednio powiązane z potrzebami mieszkańców.

Najbardziej rozproszoną, a zarazem bardzo ważną część tej infrastruktury stanowią świetlice wiejskie. Zgodnie z wykazem obejmują one m.in. Ankamaty, Bągart, Budzisz, Jasną, Jeziorno, Miniętę, Morany, Nowiec, Poliksy, Prakwice, Stanowo i Żuławkę Sztumską. Są to miejsca szczególnie istotne dla budowania więzi społecznych, prowadzenia zebrań, spotkań środowiskowych, działań animacyjnych i konsultacyjnych. Na ich tle ważne są również remizy strażackie, które mogą pełnić funkcję punktów lokalnej koordynacji w sytuacjach nadzwyczajnych.

Tabela 10. Wybrane zasoby materialne i techniczne

Obiekt / zasób	Lokalizacja	Potencjalne zastosowanie
----------------	-------------	--------------------------

Remiza OSP	Dzierzgoń, ul. Krzywa 12	Punkt interwencyjny, bezpieczeństwo, koordynacja działań
Świetlica wiejska	Prakwice	Spotkania, konsultacje, działania integracyjne
Świetlice wiejskie	Ankamaty, Bągart, Budzisz, Jasna, Jeziorno, Minięta, Morany, Nowiec, Poliksy, Stanowo, Tywęzy, Żuławka Sztumska	Integracja mieszkańców, zebrania, pomoc środowiskowa
Dzierzgoński Ośrodek Kultury	ul. Krzywa 16, Dzierzgoń	Wydarzenia, warsztaty, animacja społeczna
Obiekty sportowe	hala sportowa, ORLIK, boiska	Aktywizacja dzieci, młodzieży i dorosłych
Wzgórze Zamkowe	Dzierzgoń	Wydarzenia plenerowe, integracja lokalna
Budynki szkolne	Dzierzgoń, Bągart, Bruk, Żuławka Sztumska	Edukacja i działania środowiskowe
Infrastruktura przystankowa	sołectwa gminy	Łączność przestrzenna i ułatwienie dojazdu

Źródło: opracowanie własne.

Analiza wskazuje, że zaplecze materialne gminy jest zróżnicowane i wystarczające do prowadzenia wielu działań lokalnych, ale jego skuteczność zależy od dostępności przestrzennej oraz od umiejętności włączania tych miejsc do regularnych praktyk społecznych. Szczególnie ważne jest, aby świetlice i remizy nie funkcjonowały wyłącznie jako obiekty okazjonalne, lecz jako stałe punkty wsparcia, integracji i komunikacji.

5.4. Kanały komunikacji i informowania mieszkańców

Kanały komunikacji są warunkiem uruchomienia wszystkich pozostałych zasobów, ponieważ nawet dobrze rozwinięta sieć instytucji nie będzie skuteczna bez sprawnego

przepływu informacji. W diagnozie strategicznej Dzierżgonia podkreślono brak spójnej strategii komunikacji z mieszkańcami oraz zbyt pasywny charakter narzędzi kontaktu między samorządem a społecznością lokalną. Jednocześnie dokumenty gminne pokazują, że istnieją już kanały, które można wykorzystać w sposób bardziej systemowy: szkoły, sołtysów, OSP, instytucje kultury, parafie, media społecznościowe i bezpośrednie relacje sąsiedzkie.

W gminie szczególną wartość mają kanały środowiskowe. Szkoły przekazują informacje rodzicom, sołtysi i rady sołeckie docierają do mieszkańców wsi, OSP może wspierać komunikaty pilne, a Dzierżgoński Ośrodek Kultury i biblioteka mogą pełnić funkcję miejsc spotkań i ogłoszeń lokalnych. Parafie oraz nieformalne sieci relacji pozostają ważne zwłaszcza tam, gdzie cyfrowe kanały komunikacji są mniej dostępne lub słabiej używane. Z perspektywy diagnozy społecznej szczególnie ważne jest to, że komunikacja nie jest jedynie kwestią techniczną. To także element budowania zaufania publicznego, poczucia dostępności instytucji oraz przekonania mieszkańców, że ich głos może być wysłuchany i uwzględniony.

Tabela 11. Kanały komunikacji w Gminie Dzierżoń

Kanał	Charakter	Znaczenie
Strona internetowa urzędu	formalny, stały	Publikacja ogłoszeń i informacji urzędowych
Szkoły	środowiskowy	Dotarcie do rodzin, dzieci i młodzieży
Sołtysi i rady sołeckie	lokalny, bezpośredni	Ogłoszenia i mobilizacja mieszkańców w sołectwach
OSP	operacyjny, szybki	Komunikaty kryzysowe i lokalne ostrzeżenia
DOK i biblioteka	publiczny, integracyjny	Spotkania, konsultacje, wydarzenia
Parafie	wspólnotowy	Informacje kierowane do lokalnych wspólnot
Media społecznościowe	cyfrowy, bieżący	Szybki kontakt z częścią mieszkańców
Sieci nieformalne	relacyjny	Dotarcie do osób mniej aktywnych cyfrowo [file:95]

Źródło: opracowanie własne.

5.5. Zestawienie syntetyczne

Tabela 12. Bilans zasobów lokalnych

Obszar	Najmocniejsze strony	Ograniczenia
Zasoby ludzkie	aktywne osoby, liderzy lokalni, KGW, OSP, społecznicy	ryzyko koncentracji aktywności w kilku osobach
Zasoby instytucjonalne	szkoły, MOPS, CWR, DOK, biblioteka, NZOZ, OSP	potrzeba lepszej koordynacji między podmiotami
Zasoby materialne i techniczne	światlice, remizy, szkoły, obiekty sportowe, Wzgórze Zamkowe	nierówna dostępność przestrzenna w gminie
Kanały komunikacji	szkoły, sołtysi, OSP, parafie, DOK, internet	brak spójnej strategii komunikacyjnej

Źródło: opracowanie własne.

Zestawienie to pokazuje, że w Gminie Dzierżoń istnieje realna baza do budowania odporności, jednak jej skuteczność zależy od stopnia integracji poszczególnych zasobów. Nie chodzi zatem o prosty spis instytucji, lecz o rozpoznanie lokalnego ekosystemu wsparcia, który może działać tylko wtedy, gdy ludzie, miejsca i kanały informacji zostaną ze sobą powiązane.

Dodatkowo należy zauważyć, że poszczególne zasoby mają różny zasięg oddziaływania. Niektóre z nich, jak Urząd Miejski czy MOPS, pełnią funkcje centralne i koordynacyjne, inne – jak światlice wiejskie, OSP, szkoły i koła gospodyń wiejskich – działają przede wszystkim lokalnie i środowiskowo. Taki układ nie stanowi słabości sam w sobie, lecz wymaga odpowiedniego zarządzania i łączenia w jeden system.

Z perspektywy planowania usług społecznych istotne jest również, że zasoby materialne i instytucjonalne są już obecne w różnych częściach gminy, co stwarza warunki do prowadzenia działań blisko miejsca zamieszkania. Oznacza to możliwość organizowania wsparcia w skali sąsiedzkiej, sołectkiej i lokalnej, zamiast wyłącznie w jednym centralnym punkcie.

Ważnym elementem tego obrazu jest także potencjał międzypokoleniowy. Obecność szkół, przedszkola, klubu kultury, organizacji senioralnych i miejsc integracji społecznej

sprawia, że gmina ma warunki do budowania działań, które łączą dzieci, młodzież, dorosłych i osoby starsze wokół wspólnych doświadczeń i potrzeb.

Wreszcie, analiza zasobów lokalnych pokazuje, że odporność społeczna nie jest pojęciem abstrakcyjnym. W realiach Dzierzgonia oznacza ona umiejętność wykorzystania konkretnej szkoły, remizy, świetlicy, organizacji społecznej czy kanału komunikacji do udzielenia wsparcia mieszkańcom wtedy, gdy jest ono rzeczywiście potrzebne.

5.6. Wnioski końcowe

Po pierwsze, Gmina Dzierzgoń posiada dobrze rozpoznawalne i konkretne zasoby lokalne: od placówek edukacyjnych i opiekuńczych, przez instytucje kultury i pomoc społeczną, po sieć OSP, świetlic wiejskich i lokalnych organizacji.

Po drugie, zasoby te są rozmieszczone przestrzennie w sposób pozwalający objąć zarówno centrum gminy, jak i sołectwa, jednak ich pełny potencjał będzie wykorzystany dopiero wtedy, gdy zostaną włączone w jeden spójny system współpracy.

Po trzecie, gmina dysponuje już zapleczem społecznym pozwalającym uruchomić działania partycypacyjne, co ma szczególne znaczenie przed analizą ankiet i warsztatów, które powinny być interpretowane właśnie na tle tej lokalnej infrastruktury.

Po czwarte, z punktu widzenia dalszej diagnozy kluczowe jest przyjęcie założenia, że odporność lokalna nie tworzy się wyłącznie przez nowe inwestycje, ale również przez mądre wykorzystanie tego, co już istnieje: ludzi, miejsc, instytucji i relacji społecznych.

Po piąte, niniejszy rozdział powinien stanowić punkt odniesienia dla kolejnych części opracowania, ponieważ to właśnie na jego tle można rzetelnie ocenić, które potrzeby mieszkańców wymagają nowych rozwiązań, a które mogą być zaspokajane dzięki już istniejącym zasobom lokalnym.

6. Wyniki badania ankietowego

Badanie ankietowe przeprowadzono w czerwcu 2026 r. jako element diagnozy potrzeb, zasobów i priorytetów w obszarze bezpieczeństwa i odporności społecznej Gminy Dzierzgoń. Łącznie zebrano 52 ankiety, co pozwala traktować uzyskany materiał jako istotne źródło wiedzy o postawach, doświadczeniach i oczekiwaniach mieszkańców.

Kwestionariusz obejmował pytania zamknięte (oceny w pięciostopniowej skali), pytania wielokrotnego wyboru oraz pytania otwarte. Badanie miało charakter anonimowy i dobrowolny. Wyniki przedstawiono zgodnie z układem przyjętym w diagnozie: od charakterystyki respondentów, przez poczucie bezpieczeństwa i gotowość do działania, po zasoby, luki, grupy szczególnie narażone, priorytety oraz odpowiedzi otwarte.

6.1. Charakterystyka respondentów

W badaniu wzięły udział 52 osoby związane z Gminą Dzierzgoń. Ankieta miała charakter dobrowolny i anonimowy, a jej zasięg objął kilkanaście miejscowości na terenie gminy.

Poniższa tabela przedstawia zbiorcze dane demograficzne i społeczne respondentów.

Tabela 13. Charakterystyka respondentów

Cecha	Kategoria	Liczba	%
Miejscowość	Żuławka Sztumska	28	53,8%
	Dzierzgoń	5	9,6%
	Bruk	3	5,8%
	Budzisz	3	5,8%
	Prakwice	2	3,8%
	Pozostałe miejscowości (po 1 os.)	10	19,2%
	Brak odpowiedzi	1	1,9%
Wiek	Do 18 lat	2	3,8%
	30–44 lata	20	38,5%
	45–59 lat	15	28,8%
	60–74 lata	14	26,9%
	Brak odpowiedzi	1	1,9%
Płeć	Kobieta	35	67,3%
	Mężczyzna	15	28,8%
	Inne/brak odpowiedzi	2	3,8%
Aktywność lokalna	Tak, aktywnie	15	28,8%
	Tak, czasami	26	50,0%
	Obserwuję, na razie nie działam	6	11,5%
	Nie angażuję się	4	7,7%
	Brak odpowiedzi	1	1,9%

Źródło: opracowanie własne.

Zróżnicowanie terytorialne – silna dominacja Żuławki Sztumskiej

Najbardziej rzucającą się w oczy cechą próby jest jej silna koncentracja terytorialna. Ponad połowa wszystkich respondentów (53,8%) pochodzi z jednej miejscowości – Żuławki Sztumskiej. Wynik ten nie jest przypadkowy: ankieta była dystrybuowana m.in. przez lokalne sieci społeczne, a Żuławka Sztumska dysponuje aktywną strukturą organizacyjną (OSP, KGW, radni), która ułatwiła dotarcie do mieszkańców. Pozostałe miejscowości były reprezentowane znacznie słabiej – Dzierżgoń to zaledwie 9,6% respondentów, mimo że jest siedzibą gminy i największym skupiskiem ludności, a takie miejscowości jak Tywęży, Ankamaty, Morany czy Poliksy – po jednej osobie każda.

Ma to istotne znaczenie dla interpretacji wyników. Dane z badania najlepiej odzwierciedlają sytuację i opinie mieszkańców Żuławki Sztumskiej, natomiast obraz pozostałych sołectw jest fragmentaryczny i nie może być traktowany jako reprezentatywny. Diagnoza potrzeb małych, rozproszonych wsi gminy – szczególnie tych pozbawionych aktywnych struktur organizacyjnych – pozostaje obszarem wymagającym uzupełnienia w kolejnych etapach pracy.

Struktura wieku – dominacja pokolenia aktywności społecznej

Struktura wiekowa respondentów jest bardzo korzystna z punktu widzenia celów diagnozy. Trzy grupy wiekowe: 30–44 lata (38,5%), 45–59 lat (28,8%) i 60–74 lata (26,9%) stanowią łącznie 94,2% próby. To pokolenia, które łączą aktywność zawodową lub społeczną z doświadczeniem życiowym, a zarazem są w wieku, w którym często pełni się rolę opiekuna dla starszych rodziców lub wychowuje dzieci – co sprawia, że temat bezpieczeństwa i odporności społecznej jest dla nich bezpośrednio obecny w codziennym życiu.

Niemal zupełna nieobecność młodych dorosłych (18–29 lat) jest sygnałem wymagającym uwagi. Choć może wynikać z trudności w dotarciu do tej grupy drogą ankietową, może też odzwierciedlać niższe zaangażowanie pokolenia wchodzącego w dorosłość w lokalne inicjatywy. Przy planowaniu działań projektowych warto zadbać o włączenie młodych mieszkańców jako odrębnej grupy docelowej.

Płeć – badanie zdominowane przez kobiety

Kobiety stanowiły 67,3% respondentów, mężczyźni – 28,8%. Taka dysproporcja jest charakterystyczna dla badań dotyczących tematyki społecznej i pomocowej w Polsce i nie powinna być traktowana jako błąd próby, lecz jako rzeczywiste odzwierciedlenie struktury lokalnego zaangażowania. W gminie Dzierzgoń – podobnie jak w wielu polskich gminach wiejskich – to kobiety są głównym motorem aktywności w KGW, wolontariacie i sieciach nieformalnej pomocy sąsiedzkiej. Jednocześnie niedoreprezentowanie mężczyzn w badaniu może oznaczać, że ich perspektywa, w tym np. ocena gotowości technicznej czy infrastrukturalnej, jest w materiale diagnostycznym słabiej uchwycona.

Aktywność lokalna – próba zaangażowana, lecz niejednorodna

Łącznie 79,8% respondentów zadeklarowało jakąś formę zaangażowania w życie lokalne – 28,8% aktywnie, a 50,0% okazjonalnie. Tylko 7,7% wskazało brak zaangażowania, a 11,5% opisało się jako obserwatorzy. Oznacza to, że w badaniu nad-reprezentowane są osoby z wyższym niż przeciętny poziomem wrażliwości na sprawy lokalne i orientacji w tym, co dzieje się w gminie. Wyniki dotyczące oceny zasobów, poczucia bezpieczeństwa czy gotowości do działania należy interpretować z tą świadomością: opinie zebranych respondentów mogą być bardziej pozytywne lub bardziej świadome niż opinie przeciętnego mieszkańca, który nie angażuje się lokalnie.

Wśród deklarowanych ról społecznych pojawiały się: mieszkańcy i mieszkanki (najliczniejsi), druhnny i druhowie OSP, wolontariuszki i wolontariusze, członkinie KGW, sołtysi, radni, przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz rolnicy. Ta różnorodność ról jest wartością diagnostyczną: pozwala spojrzeć na lokalną rzeczywistość z wielu perspektyw jednocześnie i stanowi dobrą podstawę do budowania wielopodmiotowego partnerstwa.

Wniosek metodologiczny

Próba badawcza nie jest reprezentatywna statystycznie dla całej gminy – jest zbyt mała, zbyt skoncentrowana terytorialnie i zbyt silnie nasycona osobami aktywnie zaangażowanymi lokalnie. Nie jest to jednak wadą w kontekście diagnozy partnerskiej: zebrane dane dobrze oddają perspektywę tych, którzy będą pierwszymi uczestnikami i współrealizatorami działań projektowych. Uzupełnieniem powinny być dane z warsztatu

diagnostycznego oraz ewentualne późniejsze konsultacje z mieszkańcami mniej aktywnych sołectw.

6.2. Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców

Ocena poczucia bezpieczeństwa mieszkańców Gminy Dzierzgoń nie jest jednoznacznie negatywna, ale ujawnia wyraźne wewnętrzne zróżnicowanie. Poszczególne obszary oceniane były bardzo różnie – rozpiętość między najwyższą a najniższą średnią wyniosła aż 1,0 punktu w skali pięciostopniowej, co wskazuje, że poczucie bezpieczeństwa nie jest jednolitym stanem, lecz złożonym obrazem mocnych i słabych stron lokalnej wspólnoty.

Tabela 14. Zestawienie średnich ocen twierdzeń dotyczących poczucia bezpieczeństwa

Twierdzenie	Średnia	Interpretacja
Można liczyć na pomoc sąsiedzką	3,67	relatywnie mocna strona
Wiem, gdzie szukać informacji i pomocy w razie zagrożenia	3,62	relatywnie mocna strona
Są osoby/instytucje organizujące wsparcie w kryzysie	3,49	umiarkowanie pozytywna
Ja sam/a wiem, jak zachować się w sytuacji kryzysowej	3,36	umiarkowanie pozytywna
Osoby narażone mogą liczyć na wsparcie	3,31	umiarkowanie pozytywna
Czuję się przygotowany/a do udzielenia pierwszej pomocy	3,24	umiarkowanie pozytywna
Mieszkańcy otrzymują jasne i szybkie informacje o zagrożeniach	3,16	słaba strona
Mieszkańcy wiedzą, co robić w sytuacji kryzysowej	2,82	wyraźna słabość
Mieszkańcy rozpoznają fałszywe informacje / bezpieczeństwo cyfrowe	2,67	najsłabszy obszar

Skala: 1 = zdecydowanie nie/bardzo słabo, 5 = zdecydowanie tak/bardzo dobrze. Średnia 3,0 odpowiada odpowiedzi „trudno powiedzieć”.

Mocne strony: kapitał relacyjny i indywidualna orientacja

Najwyżej ocenione twierdzenia dotyczą sfery relacji sąsiedzkich i indywidualnej orientacji w systemie wsparcia. Aż 61,6% respondentów odpowiedziało „raczej tak” lub „zdecydowanie tak” na pytanie o możliwość pomocy sąsiedzkiej, a tylko 7,7% oceniło ją negatywnie. Podobnie wysoko – 69,3% odpowiedzi pozytywnych – oceniono własną wiedzę o tym, gdzie szukać informacji i pomocy w razie zagrożenia. Wyniki te wskazują, że w gminie istnieje realna – choć nieformalna – sieć wzajemnego zaufania i podstawowej orientacji, na której można budować bardziej zorganizowane działania kryzysowe.

Umiarkowane zaufanie do lokalnego systemu wsparcia

Respondenci dostrzegają istnienie osób i instytucji zdolnych organizować pomoc w kryzysie (średnia 3,49), jednak dominującą odpowiedzią jest „raczej tak”, a nie „zdecydowanie tak” – co pokazuje ostrożność, a nie pełne przekonanie. Podobnie oceniano możliwość wsparcia dla osób szczególnie narażonych (3,31) oraz własną gotowość do udzielenia pierwszej pomocy (3,24). W tym ostatnim pytaniu odpowiedzi rozkładają się bardzo równomiernie: 42,3% odpowiedzi pozytywnych, 25,0% negatywnych i aż 25,0% odpowiedzi „trudno powiedzieć”. Oznacza to, że potencjał jest obecny, ale słabo skryształizowany i wymagający wzmocnienia przez szkolenia i ćwiczenia.

Wyraźna luka: zbiorowa gotowość versus indywidualna

Jedno z najważniejszych odkryć tej sekcji to wyraźna asymetria między oceną własnych kompetencji a oceną gotowości całej społeczności. Własną wiedzę o zachowaniu w kryzysie respondenci oceniają na 3,36, natomiast zbiorową gotowość mieszkańców – tylko na 2,82. W pytaniu o zbiorową gotowość dominowała odpowiedź „trudno powiedzieć” – aż 50,0% wskazań, a odpowiedzi negatywnych było 30,8%, podczas gdy pozytywnych jedynie 17,3%. Wynik ten pokazuje, że mieszkańcy mają pewien poziom własnej świadomości sytuacyjnej, ale nie wierzą, że ich sąsiedzi są tak samo przygotowani. To zjawisko – tzw. „iluzja wyłączności kompetencji” – jest typowe dla społeczności, w których nie prowadzi się regularnych, zbiorowych ćwiczeń i szkoleń.

Brak wspólnego doświadczenia działania w sytuacji kryzysowej sprawia, że trudno ocenić cudzą gotowość.

Najsłabszy obszar: komunikacja kryzysowa i odporność informacyjna

Dwa najniżej ocenione twierdzenia dotyczą przepływu informacji: jasności komunikatów o zagrożeniach (3,16) oraz zdolności do rozpoznawania dezinformacji i dbania o bezpieczeństwo cyfrowe (2,67). W tym ostatnim pytaniu aż 40,4% respondentów odpowiedziało „raczej nie”, 32,7% „trudno powiedzieć”, a pozytywnych odpowiedzi było tylko 19,2%. Wynik bliski 2,67 jest jednym z najniższych w całym badaniu i stanowi wyraźny sygnał alarmowy. W dobie powszechnego dostępu do mediów społecznościowych i narastającego zagrożenia dezinformacją – szczególnie w kontekście zagrożeń wojennych i naturalnych, o których pisali respondenci w odpowiedziach otwartych – brak odporności informacyjnej jest realnym ryzykiem kryzysowym. Mieszkańcy sami nie wiedzą, czy potrafią odróżnić rzetelną informację od fałszywej, co czyni ich podatnymi na panikę, błędne decyzje i manipulację.

Wniosek

Obraz poczucia bezpieczeństwa w Gminie Dzierzgoń jest niejednorodny. Społeczność posiada realny kapitał relacyjny – sąsiedzkie zaufanie i podstawową orientację w systemie pomocy – lecz brakuje jej zbiorowej gotowości do działania, sprawnej komunikacji kryzysowej i odporności na dezinformację. To właśnie te obszary powinny stać się priorytetem w planowaniu działań partnerskich.

6.3. Wiedza i gotowość do działania w kryzysie

Sekcja ta obejmuje trzy wzajemnie powiązane obszary: poczucie przygotowania do udzielenia pierwszej pomocy, gotowość do zaangażowania się w działania na rzecz odporności społecznej oraz refleksję respondentów na temat tego, co konkretnie należałoby zrobić, aby społeczność była lepiej przygotowana na sytuacje kryzysowe. Dane zebrane w tym obszarze mają szczególne znaczenie diagnostyczne, ponieważ pozwalają ocenić nie tylko stan obecny, lecz przede wszystkim realny potencjał do zmiany – czyli to, czy i w jaki sposób mieszkańcy są gotowi stać się aktywnymi uczestnikami budowania lokalnej odporności, a nie tylko jej biernymi beneficjentami.

Tabela 15. Wiedza i gotowość do działania w kryzysie – zestawienie zbiorcze

Obszar	Kategoria	Liczba	%
Przygotowanie do udzielenia pierwszej pomocy	Zdecydowanie tak	8	15,4%
	Raczej tak	18	34,6%
	Trudno powiedzieć	5	9,6%
	Raczej nie	18	34,6%
	Zdecydowanie nie	2	3,8%
Gotowość do angażowania się w odporność społeczną	Tak	11	21,2%
	Raczej tak	24	46,2%
	Trudno powiedzieć	11	21,2%
	Raczej nie	3	5,8%
	Nie	2	3,8%
Gotowość do przekazywania wiedzy innym	Tak, bezwarunkowo	9	17,3%
	Tak, ale potrzebuję wsparcia i materiałów	21	40,4%
	Nie wiem	7	13,5%
	Raczej nie / nie	5	9,6%
	Brak odpowiedzi	10	19,2%
Deklarowane formy zaangażowania	Udział w warsztatach i szkoleniach	20	38,5%
	Pomoc sąsiedzka w sytuacjach trudnych	20	38,5%
	Wsparcie wolontariackie	15	28,8%
	Współorganizowanie działań informacyjnych	11	21,2%
	Dzielenie się wiedzą lub doświadczeniem	10	19,2%

	Udział w grupie roboczej / partnerstwie lokalnym	6	11,5%
--	--	---	-------

Źródło: opracowanie własne.

Pierwsza pomoc – umiarkowane przygotowanie, silna polaryzacja wewnętrzna

Poczucie przygotowania do udzielenia podstawowej pierwszej pomocy osiągnęło średnią 3,24 w skali pięciostopniowej, co plasuje wynik nieco powyżej punktu neutralnego. Liczba ta jest jednak myląco spokojna, bo kryje się za nią jeden z najbardziej charakterystycznych rozkładów w całym badaniu: odpowiedzi „raczej tak” i „raczej nie” uzyskały dokładnie tyle samo wskazań – po 18 osób, czyli po 34,6% próby. Społeczność jest więc niemal równo podzielona na tych, którzy czują się w tym obszarze kompetentni, i tych, którzy odczuwają wyraźne braki.

Warto przyjrzeć się temu wynikowi uważniej. Zdecydowane przekonanie o własnym przygotowaniu – odpowiedź „zdecydowanie tak” – zadeklarowało tylko 15,4% respondentów (8 osób). Można założyć, że są to przede wszystkim osoby z formalnym przeszkoleniem: drухowie OSP, ratownicy, pielęgniarki lub osoby, które uczestniczyły w kursach pierwszej pomocy w ramach pracy zawodowej. Na przeciwnym biegunie tylko 3,8% (2 osoby) odpowiedziało zdecydowanie negatywnie. Oznacza to, że skrajne opinie są rzadkie – zdecydowana większość respondentów sytuuje się w szarej strefie umiarkowanego przygotowania lub niepewności.

Neutralna odpowiedź „trudno powiedzieć” była stosunkowo rzadka – 9,6% (5 osób). To istotne: w przeciwieństwie do pytań o zbiorową gotowość społeczności (gdzie „trudno powiedzieć” dominowało z 50% wskazań), tutaj respondenci mają wyrobione zdanie na własny temat. Pierwsza pomoc jest zagadnieniem, które ludzie sami potrafią ocenić – wiedzą, czy umieją wykonać resuscytację, zatamować krwotok, czy postąpić w przypadku zapałnięcia. Ta samoświadomość jest punktem wyjścia do skutecznej edukacji.

Z perspektywy planowania działań ten wynik ma bezpośrednie implikacje. Szkolenia z pierwszej pomocy powinny być projektowane wielopoziomowo: dla grupy kompletnych początkujących (34,6% deklarujących braki), dla grupy chcącej utrwalić i usystematyzować posiadaną wiedzę (osoby z odpowiedziami umiarkowanie

pozytywnymi), a także – potencjalnie – dla osób z wyższymi kompetencjami, które mogłyby pełnić rolę instruktorów lub pierwszych pomocników w swoich sołectwach. Rozkład odpowiedzi sugeruje, że jedna forma szkolenia dla wszystkich nie wystarczy.

Gotowość do zaangażowania – mocny sygnał społecznej mobilizacji

Wyniki dotyczące gotowości do angażowania się w działania na rzecz odporności społecznej są jednym z najważniejszych i najbardziej obiecujących odkryć całego badania. Łącznie 35 respondentów (67%) wyraziło gotowość zaangażowania się – w tym 11 osób bezwarunkowo (21,2%), a 24 osoby „raczej tak” (46,2%). Odpowiedzi negatywne stanowiły zaledwie 9,6% (5 osób), a neutralne – 21,2% (11 osób).

67% gotowości to wynik, który na tle badań społecznych w polskich gminach wiejskich należy uznać za wysoki. Dla porównania – standardowe badania zaangażowania obywatelskiego wskazują, że aktywna gotowość do działania na rzecz wspólnoty rzadko przekracza 30–40% deklaracyjnych odpowiedzi w ogólnej populacji. W tej próbie wynik jest wyższy m.in. dlatego, że ankieta dotarła do osób już zaangażowanych lokalnie – ale nawet z tą poprawką metodologiczną wynik pozostaje znaczący.

Ważny jest też profil osób odmawiających zaangażowania. Spośród 5 respondentów, którzy odpowiedzieli negatywnie, część mogła kierować się przekonaniem, że nie mają odpowiednich kompetencji, a nie brakiem dobrej woli. Tę hipotezę wspiera wysoki odsetek osób w grupie „trudno powiedzieć” – aż 21,2%, czyli co piąty respondent. Są to osoby niejednoznaczne: ani zmotywowane, ani zdecydowanie odporowe. W praktyce projektowej ta grupa stanowi szczególne wyzwanie i szansę zarazem – odpowiednio zaprojektowane, niskie progowo działania (np. jedno spotkanie informacyjne, otwarte ćwiczenie sąsiedzkie) mogą część z nich przekształcić w aktywnych uczestników.

Formy zaangażowania – preferencja dla działań praktycznych i relacyjnych

Szczegółowy rozkład deklarowanych form zaangażowania dostarcza bardzo precyzyjnych wskazówek dla projektowania działań. Mieszkańcy nie odpowiadają ogólnie – wskazują dokładnie, co chcieliby robić, a ich preferencje układają się w czytelną hierarchię.

Dwie formy wybrało po 20 osób (38,5%): udział w warsztatach i szkoleniach oraz pomoc sąsiedzka w sytuacjach trudnych. To zestawienie jest diagnostycznie ważne. Pokazuje dwa różne tryby zaangażowania, które wzajemnie się uzupełniają: jeden formalny i edukacyjny, drugi nieformalny i relacyjny. Mieszkańcy chcą się uczyć, ale też pomagać sobie nawzajem – i oba te impulsy są jednakowo silne. Żaden z nich nie dominuje kosztem drugiego.

Wsparcie wolontariackie wybrało 15 osób (28,8%) – to niemal co trzeci respondent. Oznacza to potencjalną bazę wolontariuszy, którą można uruchomić w trakcie projektu. Co istotne, wolontariat nie jest w Polsce prostym do zmobilizowania zasobem, szczególnie na wsiach i w małych miastach. Wynik ten wskazuje, że w gminie Dzierżgoń istnieje ku temu realna podstawa, szczególnie wśród kobiet aktywnie zaangażowanych w lokalne struktury.

Współorganizowanie działań informacyjnych wybrało 11 osób (21,2%), a dzielenie się wiedzą lub doświadczeniem – 10 osób (19,2%). Te dwie formy razem wskazują na grupę osób, które są gotowe nie tylko uczestniczyć, ale też aktywnie współtworzyć treści i działania. To potencjalna kadra animatorów lokalnych – osób, które mogą prowadzić spotkania informacyjne w swoich sołectwach, moderować grupy online, przygotowywać ulotki lub instrukcje.

Najrzadziej wskazywany był udział w grupie roboczej lub partnerstwie lokalnym – 6 osób (11,5%). To zrozumiałe: jest to forma najbardziej wymagająca pod względem czasu i zaangażowania organizacyjnego. Jednocześnie te 6 osób to niezwykle cenny zasób – gotowe są do regularnej, systematycznej pracy w strukturze partnerskiej. W skali gminy liczącej kilka tysięcy mieszkańców, sześć osób gotowych do pracy w grupie roboczej to wystarczający punkt startowy do zbudowania sprawnie działającego lokalnego zespołu projektowego.

Gotowość do przekazywania wiedzy – potencjał sieci multiplikatorów

Jedno z najważniejszych odkryć tej sekcji dotyczy gotowości do przekazywania wiedzy i umiejętności innym mieszkańcom. Łącznie 30 osób (57,7%) zadeklarowało taką gotowość – 9 bezwarunkowo (17,3%), a 21 pod warunkiem uzyskania wsparcia i materiałów (40,4%). Tylko 5 respondentów (9,6%) odpowiedziało negatywnie, a 7

(13,5%) wybrało „nie wiem”. Brak odpowiedzi dotyczył 10 osób (19,2%), co może świadczyć o trudności z wyobrażeniem sobie siebie w tej roli.

Ten wynik ma ogromne znaczenie strategiczne. W języku teorii zmiany społecznej oznacza, że w gminie istnieje potencjał do zbudowania lokalnej sieci edukacyjnej opartej na zasadzie peer-to-peer: sąsiedzi uczą sąsiadów, lokalni liderzy przekazują wiedzę w swoich kręgach, uczestnicy szkoleń stają się instruktorami w kolejnych edycjach. Taki model – znacznie tańszy od zewnętrznych ekspertyz i znacznie trwalszy, bo zakorzeniony w lokalnych relacjach – jest jednym z filarów skutecznych programów odporności społecznej.

Kluczowym warunkiem uruchomienia tego potencjału jest jednak spełnienie warunku, który sami respondenci wyraźnie artykułują: potrzebuję wsparcia i materiałów. Oznacza to, że projekt powinien przewidzieć etap przygotowania lokalnych edukatorów – krótkie szkolenie „jak uczyć innych”, zestaw prostych materiałów dydaktycznych, gotowe scenariusze spotkań, wsparcie mentorskie w pierwszych działaniach. Bez tego załączkowego wyposażenia wielu chętnych pozostanie w deklaratywnej gotowości, która nigdy nie przełoży się na realne działanie.

Analiza jakościowa: co mieszkańcy uważają za najważniejsze działania?

Pytanie otwarte o działania, które najbardziej zwiększyłyby odporność społeczną, wypełniło merytorycznie 16 osób (30,8% respondentów). Mimo że ponad połowa badanych nie udzieliła żadnej odpowiedzi (53,8%), a kolejne 15,4% wpisało formułę „nie wiem”, treść 16 merytorycznych wypowiedzi jest wyjątkowo spójna i precyzyjna.

Respondenci, którzy zdecydowali się odpowiedzieć, wiedzieli, co chcą powiedzieć – ich wypowiedzi nie są ogólnikowe, lecz konkretne i diagnostycznie bogate.

Analiza tematyczna tych odpowiedzi pozwala wyodrębnić cztery wyraźne obszary postulatów:

Obszar 1 – Edukacja, szkolenia i ćwiczenia praktyczne (~50% odpowiedzi merytorycznych) to bezwzględnie dominujący wątek. Respondenci nie mówią ogólnie o „edukacji” – wskazują konkretne formy: szkolenia z pierwszej pomocy, warsztaty kryzysowe, ćwiczenia osiedlowe, edukacja praktyczna, szkolenia lokalnych liderów. Słowo „praktyczne” pojawia się w różnych wariantach wielokrotnie, co nie jest

przypadkowe. Mieszkańcy wyraźnie odróżniają wiedzę teoretyczną od umiejętności możliwych do zastosowania w realnej sytuacji i to tych drugich oczekują.

Charakterystyczne cytaty: „*Edukacja i ćwiczenia praktyczne, zacieśnianie współpracy lokalnej, rozwój lokalnych liderów, wsparcie dla OSP*”, „*Edukacja merytoryczna i praktyczna mieszkańców w zakresie postępowania w sytuacjach kryzysowych*”, „*Osiedlowe ćwiczenia pierwszej pomocy*”, „*Praktyczne umiejętności, edukacja i szkolenia, szkolenia lokalnych liderów, doposażenie jednostek OSP*”.

Warto zwrócić uwagę, że wiele z tych odpowiedzi łączy kilka postulatów w jednej wypowiedzi – respondenci myślą systemowo: edukacja + liderzy + OSP to jeden pakiet, a nie trzy oddzielne postulaty. To ważna wskazówka dla projektowania działań zintegrowanych, a nie punktowych.

Obszar 2 – Wzmocnienie OSP i lokalnych liderów (~25% odpowiedzi merytorycznych) odzwierciedla silne zakorzenienie OSP w lokalnym myśleniu o bezpieczeństwie.

Respondenci postulują doposażenie jednostek, rozszerzenie roli OSP i wzmocnienie współpracy z PSP. Pojawia się też wyraźne oczekiwanie wobec lokalnych liderów jako osób, które powinny inicjować i koordynować działania na rzecz bezpieczeństwa. Cytaty: „*Poszerzyć działania OSP jako służby mundurowej z istniejącym dowództwem PSP jako pierwszoliczowej grupy*”, „*Szkolenia lokalnych liderów, doposażenie jednostek OSP*”. Te wypowiedzi pokazują, że mieszkańcy nie oczekują rozwiązań od zewnątrz – widzą rozwiązanie wewnątrz swojej społeczności, w strukturach już istniejących, które wymagają jedynie wzmocnienia.

Obszar 3 – Infrastruktura kryzysowa i schrony (~19% odpowiedzi merytorycznych) ujawnia potrzebę fizycznego przygotowania na kryzys, która w kontekście bieżącej sytuacji geopolitycznej nabiera szczególnego znaczenia. Respondenci piszą o miejscach schronienia z zapasami żywności, wody i dostępem do agregatów prądotwórczych. Cytaty: „*Powstanie miejsca schronu w czasie sytuacji kryzysowej z żywnością, lekami, wodą pitną i dostępem do agregatów*”, „*Budowa schronu*”, „*Wzmocnienie lokalnej infrastruktury – energia, woda, transport*”. Postulaty te wykraczają poza zakres typowego projektu partnerskiego i dotyczą sfery zadań samorządu lub obrony cywilnej – jednak ich obecność w odpowiedziach mieszkańców stanowi ważny kontekst dla projektowania

działań informacyjnych (np. jak przygotować domowy zapas awaryjny, gdzie szukać schronienia).

Obszar 4 – Komunikacja, integracja i dostęp do usług (~25% odpowiedzi merytorycznych) wskazuje na potrzebę poprawy przepływu informacji między mieszkańcami a instytucjami oraz dostępności opieki zdrowotnej. Cytaty: *„Bezpośrednia komunikacja publiczna z miastem powiatowym (służba zdrowia i inne ważne instytucje)”*, *„Dobra komunikacja”*, *„Budowanie więzi sąsiedzkich i wolontariatu, szkolenia z pierwszej pomocy, wzmocnienie lokalnej infrastruktury”*, *„Polepszenie opieki zdrowotnej”*. Wątek zdrowotny – ograniczony dostęp do lekarza, odległość od szpitala, brak specjalistów w gminie – pojawia się jako element kontekstowy, który w sytuacji kryzysowej (np. choroba, wypadek, brak transportu) nabiera dramatycznego wymiaru. Działania partnerskie mogą ten obszar zaadresować pośrednio – przez szkolenia z pierwszej pomocy, sieci sąsiedzkiego wsparcia i szybkiego reagowania.

Wniosek

Dane z sekcji 6.3 tworzą spójny i konkretny obraz. Gmina Dzierzgoń dysponuje realnym potencjałem mobilizacyjnym: dwie trzecie respondentów jest gotowych do zaangażowania, ponad połowa chciałaby przekazywać wiedzę innym, a prawie 40% chętnie wzięłoby udział w szkoleniach i warsztatach. Jednocześnie potencjał ten nie jest samonapędzający – wymaga uruchomienia z zewnątrz. Mieszkańcy sami jasno wskazują, że potrzebują struktury, wsparcia organizacyjnego, materiałów i kogoś, kto powoła ich do działania i zaproponuje konkretną formę. Odpowiedzi otwarte doprecyzowują kierunek: najważniejsze są praktyczne szkolenia i ćwiczenia, wzmocnienie OSP i lokalnych liderów jako centrum systemu bezpieczeństwa oraz poprawa komunikacji kryzysowej. Te trzy filary powinny stać się rdzeniem planowanych działań projektowych.

6.4. Dostępne zasoby lokalne

Rozpoznane zasoby lokalne tworzą ważny obraz tego, co mieszkańcy postrzegają jako realne oparcie w sytuacji kryzysowej. Najmocniej wybrzmiewa tu zasób instytucjonalny i ratowniczy, przede wszystkim w postaci OSP, ale równie istotne są zasoby ludzkie, organizacyjne i relacyjne. W odpowiedziach widać, że mieszkańcy myślą o bezpieczeństwie nie tylko w kategoriach sprzętu czy infrastruktury, lecz przede wszystkim jako o sieci osób i miejsc, które można uruchomić, kiedy pojawia się zagrożenie.

Najczęściej wskazywanym zasobem była jednostka OSP lub inna gotowa struktura ratownicza – 36 wskazań, czyli 69,2% badanych. To bardzo wyraźny wynik: OSP nie jest tu jednym z wielu elementów systemu, ale jego centralnym punktem odniesienia. Mieszkańcy traktują OSP jako najbardziej rozpoznawalny i wiarygodny filar bezpieczeństwa, co oznacza, że jest to instytucja nie tylko obecna formalnie, ale też silnie zakorzeniona społecznie. W praktyce daje to ważną podstawę do projektowania działań, które będą opierały się na zaufaniu do tej jednostki i na jej potencjale animacyjnym.

Drugim najczęściej wskazywanym zasobem były osoby z umiejętnościami pierwszej pomocy lub ratownictwa – 25 wskazań, czyli 48,1% respondentów. Ten wynik pokazuje, że mieszkańcy dostrzegają nie tylko instytucję, ale również konkretne kompetencje obecne w środowisku lokalnym. To bardzo ważne, bo odporność społeczna nie zależy wyłącznie od formalnych struktur, lecz także od ludzi, którzy wiedzą, jak działać w pierwszych minutach po wystąpieniu zagrożenia. Można więc powiedzieć, że w społeczności istnieje nie tylko „zasób organizacyjny”, ale też „zasób kompetencyjny”, który może zostać uruchomiony w razie potrzeby.

Następne miejsce zajmują aktywne organizacje, koła, grupy nieformalne lub wolontariusze – 18 wskazań, czyli 34,6%, oraz miejsca mogące służyć jako punkt zbiórki, schronienia lub wsparcia – 15 wskazań, czyli 28,8%. Te odpowiedzi pokazują, że część mieszkańców dostrzega już nie tylko ludzi, ale również infrastrukturę społeczną, czyli przestrzenie, w których można organizować pomoc, spotkania i koordynację działań. To istotne, bo w sytuacji kryzysowej sama obecność chętnych osób nie wystarczy –

potrzebne są również miejsca, gdzie można się spotkać, zgromadzić ludzi, wydać komunikat albo zorganizować wsparcie. W tym sensie odpowiedzi te pokazują zaczątek myślenia systemowego.

Kolejnym ważnym zasobem są lokalni liderzy potrafiący organizować ludzi – 14 wskazań, czyli 26,9%. Ten wynik jest szczególnie cenny, ponieważ wskazuje na świadomość, że w kryzysie potrzebni są nie tylko ratownicy i wolontariusze, ale także osoby potrafiące koordynować działania, porządkować informacje i uruchamiać innych do współpracy. Liderzy lokalni pełnią funkcję łącznika między instytucjami a mieszkańcami. Ich obecność zwiększa szansę na to, że zasoby rozproszone w społeczności zostaną rzeczywiście wykorzystane, a nie pozostaną jedynie potencjałem „na papierze”.

Znacznie rzadziej rozpoznawano zasoby logistyczne i techniczne. Osoby gotowe pomagać w transporcie lub dowozie wskazało 8 respondentów, lokalną sieć sąsiedzką – 7, sprawne kanały komunikacji z mieszkańcami – 6, a dostęp do niezależnego źródła wody jedynie 2 osoby. Ten rozkład odpowiedzi jest bardzo znaczący. Pokazuje, że mieszkańcy lepiej widzą ludzi i instytucje niż mniej widoczne, ale w kryzysie kluczowe elementy funkcjonalne: transport, komunikację, zaplecze techniczne czy niezależne zasoby materialne. Innymi słowy, społeczność ma dość dobrą świadomość tego, kto może pomóc, ale słabiej rozpoznaje, jak dokładnie będzie się ta pomoc organizować.

Warto też zauważyć, że tylko 7 respondentów wskazało lokalną sieć sąsiedzką jako zasób, a 6 – sprawne kanały komunikacji. To ważny sygnał, ponieważ właśnie te dwa elementy są fundamentem odporności społecznej w sensie praktycznym: bez sąsiedzkiego zaufania i szybkiego obiegu informacji nawet dobrze wyposażona jednostka OSP czy aktywna organizacja nie będą działały w pełni skutecznie. Niska liczba wskazań nie musi oznaczać całkowitego braku takich zasobów; może raczej świadczyć o tym, że nie są one jeszcze wystarczająco widoczne, nazwane i osadzone w świadomości mieszkańców.

Na uwagę zasługuje również fakt, że 6 osób zaznaczyło odpowiedź „nie wiem”, a 1 osoba wskazała, że w jej miejscowości nie ma żadnego z wymienionych zasobów. Oznacza to, że problemem nie jest wyłącznie brak części zasobów, ale także ich słabe rozpoznanie. Innymi słowy, nawet tam, gdzie potencjał istnieje, nie zawsze jest on dla

mieszkańców czytelny. To bardzo ważny wniosek projektowy: jednym z pierwszych zadań powinno być nie tylko wzmocnienie istniejących zasobów, ale również ich „mapowanie”, upowszechnianie i lepsze komunikowanie mieszkańcom.

Tabela 16. Dostępne zasoby lokalne wskazane przez respondentów (pytanie wielokrotnego wyboru)

Zasób	Liczba wskazań	% respondentów
Jednostka OSP lub inna gotowa struktura ratownicza	36	69,2%
Osoby z umiejętnościami pierwszej pomocy / ratownictwa	25	48,1%
Aktywne organizacje, koła, grupy nieformalne lub wolontariusze	18	34,6%
Miejsce, które może służyć jako punkt zbiórki, schronienia lub wsparcia	15	28,8%
Lokalni liderzy, którzy potrafią organizować ludzi	14	26,9%
Osoby gotowe pomagać w transporcie lub dowozie	8	15,4%
Lokalna sieć sąsiedzka, na której można polegać	7	13,5%
Sprawne kanały komunikacji z mieszkańcami	6	11,5%
Nie wiem	6	11,5%
Dostęp do niezależnego źródła wody	2	3,8%
Nie ma nic z tych rzeczy	1	1,9%

Procent obliczony od łącznej liczby respondentów); suma przekracza 100%, gdyż można było wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Wniosek końcowy

Obraz zasobów lokalnych jest więc wyraźnie asymetryczny. Najlepiej rozpoznawane są zasoby „widzialne” – OSP, osoby przeszkolone, organizacje i liderzy. Słabiej widoczne są zasoby „ciche”, ale równie istotne: sieć sąsiedzka, transport, komunikacja, zaplecze techniczne i niezależne źródła wody. To oznacza, że projekt nie powinien ograniczać się do wzmacniania tego, co już znane, ale powinien też pomagać społeczności dostrzec, nazwać i połączyć te elementy, które istnieją, lecz nie są jeszcze dobrze wykorzystane. W praktyce najlepszym kierunkiem będą działania łączące mapowanie zasobów, integrację partnerów, szkolenia oraz budowanie prostych mechanizmów szybkiej komunikacji i wzajemnego wsparcia.

6.5. Luki i deficyty

Wyniki dotyczące braków bardzo wyraźnie pokazują, czego mieszkańcom najbardziej brakuje, aby lepiej radzić sobie w sytuacjach kryzysowych. Najczęściej wskazywano brak przygotowania do awarii prądu, wody, ogrzewania lub internetu – 27 wskazań, czyli 51,9% respondentów. To nie jest jedynie techniczny postulat dotyczący infrastruktury, ale sygnał głębszej niepewności wobec sytuacji, w której zawiodą podstawowe warunki codziennego funkcjonowania. Mieszkańcy obawiają się nie tyle samego kryzysu jako abstrakcyjnego zagrożenia, ile bardzo konkretnych konsekwencji jego wystąpienia: braku ciepła, światła, łączności, dostępu do informacji i możliwości normalnego funkcjonowania domowego.

Drugim najczęściej wskazywanym deficytem była wiedza i praktyczne umiejętności mieszkańców – 25 wskazań, czyli 48,1% badanych. Wynik ten pokazuje, że społeczność sama identyfikuje brak kompetencji jako jeden z kluczowych problemów. Nie chodzi tu wyłącznie o wiedzę teoretyczną, ale o umiejętności przydatne w praktyce: jak się zachować, co zabezpieczyć wcześniej, jak pomóc sobie nawzajem, jak reagować w pierwszych minutach kryzysu. Wysoka pozycja tego deficytu wskazuje, że respondenci rozumieją odporność społeczną jako coś, co opiera się na przygotowaniu ludzi, a nie tylko na zasobach materialnych.

Co istotne, bardzo wyraźnie widać tu powiązanie między trzema rodzajami braków: kompetencyjnymi, komunikacyjnymi i organizacyjnymi. Potrzebę lepszej komunikacji i przepływu informacji oraz potrzebę współpracy między mieszkańcami, instytucjami i

organizacjami wskazało po 17 osób, czyli 32,7% respondentów w każdym z tych przypadków. To oznacza, że niemal jedna trzecia badanych widzi problem nie tylko w tym, że ludzie „nie wiedzą”, ale także w tym, że informacje nie krążą wystarczająco szybko i że lokalne podmioty nie działają dość spójnie. W praktyce jest to bardzo ważny sygnał: sama wiedza nie wystarczy, jeśli nie będzie kanałów, przez które można ją przekazać, oraz relacji, które umożliwią wspólne działanie.

Kolejna grupa wskazań dotyczy miejsc, sprzętu lub zaplecza do organizacji pomocy – 14 odpowiedzi, czyli 26,9%, oraz ćwiczeń, szkoleń i działań edukacyjnych – 13 odpowiedzi, czyli 25,0%. Te dwie kategorie dobrze się uzupełniają i pokazują, że mieszkańcy dostrzegają brak zarówno „twardych” warunków działania, jak i „miękkiego” przygotowania. Potrzeba miejsc i sprzętu oznacza oczekiwanie na realne, namacalne zaplecze organizacyjne, takie jak punkt zbiórki, magazyn, miejsce schronienia czy przestrzeń do koordynacji pomocy. Z kolei potrzeba ćwiczeń i szkoleń wskazuje, że nawet najlepsza infrastruktura nie zadziała bez przygotowanych ludzi i wypracowanych procedur.

W dalszej kolejności pojawiły się wsparcie dla seniorów i osób zależnych – 6 wskazań, osoby gotowe pełnić rolę lokalnych liderów i liderów – 4 wskazania oraz działania dotyczące bezpieczeństwa cyfrowego – 3 wskazania. Niższa liczba odpowiedzi w tych obszarach nie oznacza, że są one mniej istotne. Mieszkańcy myślą o nich mniej spontanicznie niż o podstawowej infrastrukturze, wiedzy i komunikacji. Jednocześnie to właśnie te kwestie są szczególnie ważne z perspektywy grup najbardziej narażonych. Seniorzy i osoby zależne w sytuacji kryzysowej potrzebują nie tylko ogólnego wsparcia, ale także konkretnych procedur, kontaktu, opieki i pomocy w dostępie do leków, transportu czy informacji. Z kolei liderzy lokalni są potrzebni po to, by rozproszone zasoby nie pozostały niewykorzystane.

Na uwagę zasługuje także stosunkowo niska liczba wskazań dotyczących bezpieczeństwa cyfrowego – 3 odpowiedzi, czyli 5,8%. Może to oznaczać, że mieszkańcy nie traktują tego obszaru jako pierwszoplanowego, choć w praktyce ma on coraz większe znaczenie. W sytuacjach kryzysowych dezinformacja, fałszywe komunikaty i chaos informacyjny mogą pogłębiać zagrożenie równie skutecznie jak

awaria infrastruktury. Niska liczba wskazań pokazuje więc nie tyle brak zagrożenia, ile raczej słabą świadomość jego skali.

Całość wyników prowadzi do ważnego wniosku: lokalne deficyty nie ograniczają się do niedoboru rzeczy materialnych. Mieszkańcy bardzo wyraźnie wskazują, że problem dotyczy przede wszystkim zdolności do wspólnego działania, przepływu informacji i przygotowania ludzi do reagowania. Oznacza to, że działania projektowe powinny być planowane nie jako pojedyncze interwencje, ale jako zestaw wzajemnie powiązanych aktywności: edukacyjnych, organizacyjnych, komunikacyjnych i integracyjnych.

Tabela 17. Najważniejsze luki i deficyty wskazane przez respondentów

Deficyt	Liczba wskazań	% respondentów
Przygotowania do awarii prądu, wody, ogrzewania lub internetu	27	51,9%
Wiedzy i praktycznych umiejętności mieszkańców	25	48,1%
Lepszej komunikacji i przepływu informacji	17	32,7%
Współpracy między mieszkańcami, instytucjami i organizacjami	17	32,7%
Miejsc, sprzętu lub zaplecza do organizacji pomocy	14	26,9%
Ćwiczeń, szkoleń i działań edukacyjnych	13	25,0%
Wsparcia dla seniorów i osób zależnych	6	11,5%
Osób gotowych pełnić rolę lokalnych liderów/liderów	4	7,7%
Działań dotyczących bezpieczeństwa cyfrowego	3	5,8%

Procent obliczony od łącznej liczby respondentów (n=52); suma przekracza 100%, gdyż można było wybrać do 3 odpowiedzi.

Wniosek końcowy

Obraz braków jest bardzo spójny z wcześniejszymi wynikami o zasobach lokalnych. Mieszkańcy widzą, że najważniejszym problemem nie jest całkowity brak potencjału, ale to, że potencjał ten nie jest jeszcze wystarczająco przygotowany, skomunikowany i uruchomiony. Najmocniej wybrzmiewa potrzeba praktycznych szkoleń, ćwiczeń i lepszej

współpracy, czyli działań, które zamieniają rozproszone zasoby w realną zdolność reagowania. To właśnie na tym powinien opierać się dalszy projekt partnerski.

6.6. Grupy szczególnie narażone

W odpowiedziach dotyczących grup najbardziej narażonych w sytuacjach kryzysowych pojawiła się bardzo wyraźna hierarchia. Najczęściej wskazywaną grupą byli seniorzy – 41 wskazań, czyli 78,8% respondentów. To zdecydowanie najwyższy wynik w całej sekcji, który pokazuje, że mieszkańcy bardzo jednoznacznie kojarzą starszy wiek z większą podatnością na skutki kryzysu. W ich rozumieniu seniorzy są narażeni nie tylko ze względu na stan zdrowia, ale również przez ograniczoną mobilność, trudniejszy dostęp do informacji, większą zależność od pomocy innych oraz ryzyko osamotnienia. Ten wynik jest bardzo ważny, ponieważ pokazuje, że w świadomości lokalnej wiek pozostaje podstawowym wyznacznikiem podatności społecznej.

Na drugim miejscu znalazły się osoby z niepełnosprawnościami – 32 wskazania, czyli 61,5% respondentów, a na trzecim osoby przewlekle chore – 25 wskazań, czyli 48,1%. Te dwie grupy są postrzegane jako szczególnie zależne od ciągłości opieki, transportu, dostępności leków oraz szybkiej i czytelnej informacji. W praktyce oznacza to, że mieszkańcy dostrzegają nie tylko zagrożenia nagłe, ale również te mniej widoczne, związane z codziennym funkcjonowaniem osób o ograniczonej samodzielności. Wysoka pozycja tych grup w zestawieniu sugeruje, że społeczna intuicja dotycząca wrażliwości nie ogranicza się do wieku, lecz obejmuje również zdrowie i sprawność funkcjonalną.

W dalszej kolejności wskazywano osoby samotne – 15 razy, dzieci i młodzież – 13 razy, osoby ubogie lub znajdujące się w kryzysie życiowym – 8 razy oraz osoby wykluczone cyfrowo – 4 razy. Pojawiły się również wskazania rodzin z małymi dziećmi – 3 razy. To bardzo istotne, bo pokazuje, że mieszkańcy rozumieją narażenie szerzej niż tylko jako problem fizyczny lub medyczny. Dla części respondentów samotność jest sama w sobie czynnikiem ryzyka, ponieważ oznacza brak kogoś, kto pomoże, zadzwoni, przypomni o lekach albo zauważy, że dzieje się coś niepokojącego. Podobnie ubóstwo i kryzys życiowy są postrzegane jako czynniki zwiększające podatność na skutki zdarzeń nadzwyczajnych, bo ograniczają możliwość przygotowania się, zabezpieczenia zapasów czy samodzielnego poradzenia sobie z awarią.

Wskazania dotyczące dzieci i młodzieży również są znaczące. Choć grupa ta nie jest pierwszym skojarzeniem w kontekście zagrożeń kryzysowych, respondenci dostrzegają, że dzieci wymagają opieki, jasnej komunikacji i bezpiecznego środowiska, a młodzież – odpowiedniego wsparcia informacyjnego i emocjonalnego. Niskie wskazania dotyczące rodzin z małymi dziećmi mogą oznaczać, że respondenci bardziej myślą o dzieciach jako kategorii ogólnej niż o konkretnych potrzebach rodzin opiekujących się najmłodszymi. To sygnał, że temat wsparcia opiekuńczego warto w projektach rozwijać bardziej precyzyjnie.

Relatywnie niska liczba wskazań dotyczących osób wykluczonych cyfrowo – 4 odpowiedzi, czyli 7,7% – nie oznacza, że ten problem jest mało istotny. Raczej pokazuje, że nie jest on spontanicznie kojarzony z sytuacjami kryzysowymi tak często jak wiek, choroba czy samotność. Tymczasem w praktyce to właśnie wykluczenie cyfrowe może bardzo utrudniać dostęp do ostrzeżeń, informacji, formularzy pomocy i kontaktu z instytucjami. Podobnie niewielka liczba wskazań rodzin z małymi dziećmi może oznaczać, że potrzebują one większej widoczności w lokalnej dyskusji o bezpieczeństwie.

Całość odpowiedzi pokazuje, że mieszkańcy rozumieją narażenie w sposób dość dojrzały i wielowymiarowy. Wskazują nie tylko osoby starsze i chore, lecz także tych, którzy są społecznie odizolowani, ubodzy, opiekuńczo zależni lub cyfrowo wykluczeni. To bardzo dobry punkt wyjścia do planowania działań projektowych, ponieważ oznacza, że społeczność nie myśli wyłącznie kategoriami abstrakcyjnego „zagrożenia”, ale potrafi rozpoznać konkretne grupy wymagające wsparcia. Z perspektywy projektu partnerskiego oznacza to potrzebę działań adresowanych zarówno do samych grup narażonych, jak i do osób, które mogą pełnić wobec nich funkcję wsparciową: sąsiadów, wolontariuszy, liderów lokalnych i opiekunów.

Tabela 18. Grupy szczególnie narażone w sytuacjach kryzysowych wskazane przez respondentów

Grupa	Liczba wskazań	% respondentów
Seniorzy	41	78,8%
Osoby z niepełnosprawnościami	32	61,5%
Osoby przewlekle chore	25	48,1%
Osoby samotne	15	28,8%
Dzieci i młodzież	13	25,0%
Osoby ubogie lub znajdujące się w kryzysie życiowym	8	15,4%
Osoby wykluczone cyfrowo	4	7,7%
Rodziny z małymi dziećmi	3	5,8%

Procent obliczony od łącznej liczby respondentów (n=52); suma przekracza 100%, gdyż można było wybrać do 3 odpowiedzi.

Wniosek końcowy

Odpowiedzi respondentów tworzą spójny obraz społecznej wrażliwości na grupy szczególnie narażone. Najbardziej widoczne są osoby starsze, chore i z niepełnosprawnościami, ale mieszkańcy dostrzegają też znaczenie samotności, ubóstwa i wykluczenia cyfrowego. To oznacza, że projekt nie powinien ograniczać się do ogólnego hasła „wsparcie dla najsłabszych”, lecz powinien przewidywać konkretne, zróżnicowane formy działania: komunikację dostosowaną do różnych odbiorców, wsparcie sąsiedzkie, szkolenia dla opiekunów oraz rozwiązania zwiększające dostępność informacji i pomocy.

6.7. Priorytety działań

W pytaniu o najpilniejsze obszary działań najczęściej wskazywano przygotowanie na sytuacje kryzysowe – 11 razy, czyli 21,2% odpowiedzi. To najważniejszy sygnał, że mieszkańcy oczekują działań wzmacniających praktyczną gotowość, a nie tylko ogólnych deklaracji bezpieczeństwa. W ich rozumieniu odporność społeczna zaczyna się od prostych, ale konkretnych umiejętności: jak reagować, gdzie szukać pomocy, co zabezpieczyć wcześniej i jak działać, gdy zawiedzie podstawowa infrastruktura. Tak wysoka pozycja tego wskazania pokazuje, że w społecznej świadomości temat przygotowania do kryzysu jest najbardziej „operacyjny” i najbardziej pilny.

Drugim istotnym priorytetem było bezpieczeństwo mieszkańców – 8 wskazań, czyli 15,4%. To bardzo ogólna, ale ważna kategoria, która pokazuje, że respondenci myślą o bezpieczeństwie nie tylko jako o jednym typie zagrożenia, ale jako o stanie pożądanym w codziennym funkcjonowaniu społeczności. Można przypuszczać, że dla części badanych oznacza to zarówno bezpieczeństwo fizyczne, jak i poczucie przewidywalności, porządku oraz dostępności pomocy. Sam fakt, że to hasło znalazło się tak wysoko, świadczy o dużej potrzebie wzmocnienia lokalnego poczucia stabilności.

Na trzecim miejscu pojawiły się dwa równie ważne obszary: zdrowie i pierwsza pomoc oraz integracja mieszkańców i współpraca sąsiedzka – po 6 wskazań, czyli po 11,5%. To zestawienie jest szczególnie istotne, bo pokazuje, że mieszkańcy nie oddzielają bezpieczeństwa od relacji społecznych. Z jednej strony dostrzegają potrzebę praktycznych kompetencji związanych z ratowaniem zdrowia i życia, z drugiej – rozumieją, że sama wiedza nie wystarczy bez wzajemnego zaufania, gotowości do pomagania i współdziałania. Integracja i współpraca sąsiedzka nie są więc w ich oczach dodatkiem do bezpieczeństwa, ale jednym z jego fundamentów.

Kolejna grupa wskazań dotyczyła wsparcia osób z niepełnosprawnościami i innych grup szczególnie narażonych oraz komunikacji między mieszkańcami i instytucjami – po 4 wskazania, czyli po 7,7%. Te odpowiedzi pokazują, że część respondentów widzi bezpieczeństwo nie tylko jako zbiorowe przygotowanie, ale także jako obowiązek troski o osoby, które w sytuacji kryzysowej nie poradzą sobie samodzielnie. Jednocześnie komunikacja między mieszkańcami a instytucjami została rozpoznana jako osobny

problem, co jest spójne z wcześniejszymi wynikami dotyczącymi słabych stron przepływu informacji. To oznacza, że dla mieszkańców nie chodzi jedynie o same działania ratownicze, lecz również o to, czy informacja o zagrożeniu i pomocy dotrze na czas i w zrozumiałym sposób.

W dalszej kolejności pojawiły się odporność na zagrożenia naturalne, bezpieczeństwo cyfrowe oraz wsparcie dzieci i młodzieży – po 3 wskazania, czyli po 5,8%. Choć liczby te są niższe, to każda z tych kategorii niesie ważną treść. Zagrożenia naturalne wskazują na świadomość ryzyka powodzi, gwałtownych zjawisk pogodowych i innych zdarzeń środowiskowych. Bezpieczeństwo cyfrowe pokazuje, że część mieszkańców dostrzega potrzebę ochrony przed dezinformacją i fałszywymi treściami. Z kolei wsparcie dzieci i młodzieży przypomina, że odporność społeczna powinna obejmować także tych, którzy są zależni od dorosłych i szczególnie wrażliwi na chaos organizacyjny i emocjonalny.

Pojedyncze odpowiedzi dotyczące wsparcia seniorów oraz rozwoju wolontariatu i lokalnego zaangażowania również są znaczące, choć mniej liczne. Mogą wynikać z tego, że respondenci częściej wpisywali te wątki w szersze kategorie, takie jak wsparcie grup narażonych, integracja czy współpraca sąsiedzka. Nie zmienia to faktu, że pokazują one potrzebę budowania trwałej bazy aktywności obywatelskiej, a więc nie tylko reagowania na kryzysy, ale też wzmacniania codziennej kultury wzajemnej pomocy.

Całość rozkładu odpowiedzi pokazuje, że mieszkańcy rozumieją odporność społeczną szeroko: jako połączenie gotowości kryzysowej, bezpieczeństwa, zdrowia, współpracy, komunikacji i wsparcia dla grup bardziej narażonych. Nie wskazują jednego dominującego rozwiązania, lecz raczej zestaw komplementarnych kierunków działania. To bardzo ważne, bo oznacza, że dobry projekt nie powinien ograniczać się do jednego tematu, np. tylko pierwszej pomocy albo tylko komunikacji. Powinien łączyć kilka elementów w spójny program wzmacniania lokalnej odporności.

Z perspektywy projektowej wyniki tej sekcji można przełożyć na trzy główne kierunki działań: po pierwsze, szkolenia i ćwiczenia przygotowujące mieszkańców do reakcji kryzysowej; po drugie, działania integracyjne i komunikacyjne wzmacniające współpracę między ludźmi i instytucjami; po trzecie, wsparcie grup najbardziej narażonych, zwłaszcza seniorów, osób z niepełnosprawnościami i dzieci. Taka struktura pozwoli

odpowiedzieć zarówno na potrzeby większości badanych, jak i na potrzeby grup wymagających szczególnej uwagi.

Tabela 19. Najpilniejsze obszary działań wskazane przez respondentów

Obszar działań	Liczba wskazań	% respondentów
Przygotowanie na sytuacje kryzysowe	11	21,2%
Bezpieczeństwo mieszkańców	8	15,4%
Zdrowie i pierwsza pomoc	6	11,5%
Integracja mieszkańców i współpraca sąsiedzka	6	11,5%
Komunikacja między mieszkańcami i instytucjami	4	7,7%
Wsparcie osób z niepełnosprawnościami i innych grup szczególnie narażonych	4	7,7%
Odporność na zagrożenia naturalne	3	5,8%
Bezpieczeństwo cyfrowe	3	5,8%
Wsparcie dzieci i młodzieży	3	5,8%
Wsparcie seniorów	1	1,9%
Integracja mieszkańców oraz komunikacja z instytucjami	1	1,9%
Rozwój wolontariatu i lokalnego zaangażowania	1	1,9%

Procent obliczony od łącznej liczby respondentów (n=52); suma przekracza 100%, gdyż można było wybrać do 3 odpowiedzi.

Wniosek końcowy

Wyniki tej sekcji pokazują, że mieszkańcy oczekują przede wszystkim działań praktycznych, a nie deklaracyjnych. Największą wagę przywiązują do przygotowania na kryzys, bezpieczeństwa i zdrowia, ale równie mocno akcentują współpracę sąsiedzką, komunikację oraz troskę o osoby najbardziej narażone. To oznacza, że projekt powinien być zbudowany wokół połączenia edukacji, integracji i wsparcia grup wrażliwych, a nie wokół jednego, wąskiego tematu.

6.8. Gotowość do współpracy i zaangażowania

Wyniki dotyczące gotowości do współpracy pokazują bardzo ważny zasób społeczny, który w praktyce może stać się jednym z filarów przyszłego partnerstwa. Łącznie 35 osób, czyli 67,3% respondentów, wyraziło gotowość zaangażowania się w działania na rzecz budowania odporności społecznej. To wynik wyraźnie wysoki, zwłaszcza jeśli pamiętać, że badanie dotyczyło nie ogólnej deklaracji sympatii wobec idei, lecz gotowości do konkretnego współuczestnictwa w działaniach wymagających czasu, energii i obecności. Innymi słowy, nie jest to jedynie poparcie „w teorii”, ale sygnał realnej otwartości na praktyczne współdziałanie.

Taki poziom deklarowanej gotowości ma duże znaczenie diagnostyczne. Pokazuje, że w społeczności istnieje nie tylko świadomość problemów, ale również zasób ludzi, którzy chcą na te problemy odpowiadać wspólnie z innymi. W projektach lokalnych jest to jeden z najcenniejszych kapitałów: bez niego nawet dobrze zaprojektowane działania pozostają martwe, a z nim możliwe staje się tworzenie grup roboczych, sieci wsparcia, lokalnych animatorów i wolontariuszy. W tym sensie wynik 67,3% należy traktować jako bardzo dobrą podstawę do budowy dalszych etapów pracy partnerskiej.

Szczególnie ważne jest to, że gotowość ta nie ma charakteru abstrakcyjnego.

Respondenci nie odpowiedzieli po prostu „tak” na pytanie o udział, ale wskazali konkretne formy zaangażowania, co pozwala odczytać ich preferencje i potencjalne role w projekcie. Najczęściej deklarowano udział w warsztatach i szkoleniach – 20 wskazań, czyli 38,5% respondentów, oraz pomoc sąsiedzką w sytuacjach trudnych – również 20 wskazań, czyli 38,5%. To dwa równorzędne, ale różne typy zaangażowania. Pierwszy ma charakter edukacyjny i rozwojowy, drugi – relacyjny i wspólnotowy. Razem pokazują,

że mieszkańcy chcą jednocześnie zdobywać wiedzę i praktycznie ją stosować w otoczeniu bliskim, codziennym, sąsiedzkim.

Na kolejnym miejscu znalazło się wsparcie wolontariackie – 15 wskazań, czyli 28,8%. To oznacza, że niemal co trzeci respondent jest gotów włączyć się w działania wymagające bardziej systematycznej pomocy innym. W warunkach gminy wiejskiej jest to bardzo wartościowy wynik, bo wolontariat nie powstaje sam z siebie – wymaga zaufania, przykładu, dobrej organizacji i sensu działania. Dobrze zaprojektowany projekt może ten potencjał uruchomić, zwłaszcza jeśli zaoferuje jasne role, krótkie formy wsparcia i konkretne zadania.

Współorganizowanie lokalnych działań informacyjnych wybrało 11 osób, czyli 21,2%, a dzielenie się własną wiedzą lub doświadczeniem – 10 osób, czyli 19,2%. Te odpowiedzi pokazują wyraźnie, że część mieszkańców chce być czymś więcej niż uczestnikami – chce współtworzyć proces informowania i edukowania innych. To bardzo ważny sygnał, ponieważ działania informacyjne są skuteczniejsze wtedy, gdy pochodzą od osób znanych, rozpoznawalnych i zakorzenionych lokalnie. Właśnie tacy mieszkańcy mogą pełnić rolę „mostu” między instytucjami a społecznością.

Najmniej wskazań uzyskał udział w grupie roboczej lub partnerstwie lokalnym – 6 osób, czyli 11,5%. Jest to zrozumiałe, bo ten typ zaangażowania wymaga największej regularności, odpowiedzialności i czasu. Nie należy jednak traktować tego wyniku jako słabości. Wręcz przeciwnie: w skali całej próby 6 osób gotowych do pracy w bardziej formalnej strukturze to bardzo cenna baza organizacyjna. To właśnie z takich osób można budować trzon zespołu sterującego projektem, grupę inicjatywną lub lokalny komitet wsparcia.

Na szczególne podkreślenie zasługuje gotowość do przekazywania wiedzy i umiejętności innym mieszkańcom. Dziewięć osób zadeklarowało ją bez zastrzeżeń, a 21 osób wskazało, że są gotowe, ale potrzebują wsparcia i materiałów. Łącznie daje to 30 respondentów, czyli 57,7% badanych. To bardzo ważna przesłanka dla budowy trwałego partnerstwa, ponieważ pokazuje, że społeczność nie tylko chce uczestniczyć, ale też ma potencjał do stania się źródłem wiedzy dla innych. Jednocześnie wyraźne zastrzeżenie „potrzebuję wsparcia i materiałów” mówi nam coś istotnego: ludzie są otwarci, ale nie

chcą być zostawieni sami sobie. Potrzebują prostych narzędzi, jasnych komunikatów, scenariuszy działań i pewności, że ich zaangażowanie będzie dobrze wykorzystane.

Z perspektywy jakościowej odpowiedzi te budują obraz społeczności, która nie jest bierna, ale potrzebuje katalizatora. Mieszkańcy są gotowi działać, jeśli zobaczą sens, konkret i organizacyjne wsparcie. Najbardziej pożądane są formy bezpośrednie, praktyczne i osadzone w relacji: szkolenie, pomaganie sąsiadom, udział w wolontariacie, współorganizowanie lokalnych spotkań. To oznacza, że projekt powinien unikać zbyt formalnych lub abstrakcyjnych schematów działania, a zamiast tego stawiać na małe, czytelne kroki, które można łatwo podjąć.

W odpowiedziach otwartych i wyborach deklarowanych form zaangażowania widać także ważną cechę lokalnej mobilizacji: chęć działania jest silniej związana z praktyką niż z instytucjonalnością. Mieszkańcy chętnie biorą udział w szkoleniach, pomagają sąsiadom, wspierają wolontaryjnie i dzielą się wiedzą, ale rzadziej deklarują wejście w formalne grupy robocze. Oznacza to, że projekt powinien zapraszać do działania różnymi drzwiami: jednych przez szkolenia, innych przez pomoc sąsiedzką, jeszcze innych przez krótkie zadania informacyjne lub wolontariackie. Tylko wtedy uda się wykorzystać szeroką, ale zróżnicowaną gotowość mieszkańców.

Tabela 20. Gotowość do zaangażowania się w budowanie odporności społecznej

Odpowiedź	Liczba	% respondentów
Tak	11	21,2%
Raczej tak	24	46,2%
Trudno powiedzieć	11	21,2%
Raczej nie	3	5,8%
Nie	2	3,8%

Procent obliczony od łącznej liczby respondentów (n=52); suma przekracza 100%.

Tabela 21. Deklarowane formy zaangażowania

Forma zaangażowania	Liczba wskazań	% respondentów
Udział w warsztatach i szkoleniach	20	38,5%
Pomoc sąsiedzka w sytuacjach trudnych	20	38,5%
Wsparcie wolontariackie	15	28,8%
Współorganizowanie lokalnych działań informacyjnych	11	21,2%
Dzielenie się swoją wiedzą lub doświadczeniem	10	19,2%
Udział w grupie roboczej / partnerstwie lokalnym	6	11,5%

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 22. Gotowość do przekazywania wiedzy i umiejętności innym

Odpowiedź	Liczba	% respondentów
Tak, bezwarunkowo	9	17,3%
Tak, ale potrzebuję wsparcia i materiałów	21	40,4%
Nie wiem	7	13,5%
Raczej nie / nie	5	9,6%
Brak odpowiedzi	10	19,2%

Źródło: opracowanie własne.

Wniosek końcowy

Wyniki tej sekcji pokazują, że społeczność dysponuje bardzo ważnym kapitałem: gotowością do działania, uczenia się i wspierania innych. Najsilniej wybrzmiewa potrzeba działań praktycznych, sąsiedzkich i edukacyjnych, a nie formalnych czy odległych od codziennego życia. To oznacza, że projekt partnerski ma solidną bazę społeczną, ale musi ją odpowiednio uruchomić – przez jasne zaproszenie do działania, proste formy udziału, wsparcie materiałowe i możliwość stopniowego wchodzenia w bardziej aktywną rolę.

6.9. Odpowiedzi otwarte

Odpowiedzi otwarte stanowią ważne uzupełnienie danych liczbowych, ponieważ pokazują nie tylko, **co** mieszkańcy uznają za istotne, ale również **jak to uzasadniają** i jakie rozwiązania uważają za najbardziej sensowne. W tej części badania wyraźnie widać, że mieszkańcy myślą o odporności społecznej przede wszystkim w kategoriach praktycznych: jako zdolności do działania, współpracy, wzajemnego wsparcia i szybkiego reagowania w sytuacji zagrożenia. Ich wypowiedzi nie są przypadkowe ani rozproszone — układają się w kilka bardzo spójnych kierunków tematycznych, które mocno potwierdzają wcześniejsze wyniki ilościowe.

Najsilniej wybrzmiewa postulat **edukacji, szkoleń i ćwiczeń praktycznych**.

Respondenci wielokrotnie wskazywali na potrzebę szkoleń z pierwszej pomocy, warsztatów z zachowania w sytuacjach kryzysowych, ćwiczeń osiedlowych, przygotowania mieszkańców do reakcji na awarie i zagrożenia oraz prostych, praktycznych form uczenia się. To bardzo ważny sygnał, ponieważ pokazuje, że mieszkańcy nie oczekują wyłącznie informacji, lecz przede wszystkim możliwości przećwiczenia konkretnych działań. W ich rozumieniu odporność społeczna nie powstaje przez samą deklarację gotowości, ale przez regularne ćwiczenie zachowań, które później mogą być użyte w realnym kryzysie. Takie podejście świadczy o wysokiej świadomości praktycznego wymiaru bezpieczeństwa.

Drugim bardzo wyraźnym nurtem jest **potrzeba lepszej komunikacji, integracji i odbudowy więzi sąsiedzkich**. W odpowiedziach pojawiają się sformułowania dotyczące potrzeby większej liczby spotkań, rozmów, wzmacniania zaufania, współpracy i

wspólnego działania. Mieszkańcy wprost wskazują, że problemem nie jest tylko brak wiedzy, ale także słabe relacje między ludźmi i niedostateczny przepływ informacji. Wiele odpowiedzi można odczytać jako apel o odbudowanie lokalnej wspólnoty, w której ludzie nie tylko mieszkają obok siebie, ale też wiedzą, do kogo zwrócić się o pomoc, potrafią ze sobą rozmawiać i wspólnie reagować. To szczególnie cenne, bo pokazuje, że bezpieczeństwo jest tu rozumiane szerzej niż tylko jako zbiór procedur — jako efekt zaufania i więzi społecznych.

Trzeci ważny obszar to **obawy związane z dużymi zagrożeniami zewnętrznymi i infrastrukturalnymi**. W wypowiedziach pojawiają się wojna, powódzie, klęski naturalne, dezinformacja, awarie prądu, wody i internetu, a także rosnące koszty życia. To pokazuje, że mieszkańcy postrzegają kryzys jako zjawisko realne i wielowymiarowe, nie ograniczające się do jednego rodzaju zagrożenia. Szczególnie często w odpowiedziach powraca motyw wojny i powodzi, co może wynikać zarówno z aktualnego kontekstu społecznego, jak i z lokalnej pamięci zagrożeń. Jednocześnie część respondentów łączy te obawy z konkretnymi potrzebami: przygotowaniem procedur kryzysowych, organizacją szkoleń, utworzeniem miejsc schronienia, doposażeniem OSP czy zabezpieczeniem podstawowych zasobów. Widać tu wyraźnie, że mieszkańcy nie poprzestają na lęku, ale próbują przełożyć go na propozycje działań.

W odpowiedziach pojawia się też silny wątek **wsparcia dla osób najbardziej narażonych**. Respondenci piszą o seniorach, osobach samotnych, osobach z problemami zdrowotnymi lub społecznymi, a także o osobach wykluczonych i bezradnych życiowo. To bardzo ważne, ponieważ pokazuje, że mieszkańcy dostrzegają, iż odporność społeczna nie jest równa dla wszystkich — zależy od wieku, stanu zdrowia, sytuacji materialnej, sieci wsparcia i dostępu do informacji. Część wypowiedzi wskazuje wręcz na potrzebę budowania rozwiązań szytych na miarę: kontaktu, pomocy sąsiedzkiej, prostych procedur i miejsc bezpiecznych, do których można się zwrócić w razie zagrożenia. Taki sposób myślenia świadczy o dużej dojrzałości społecznej i empatii.

Na szczególną uwagę zasługują odpowiedzi odnoszące się do **potrzeby lokalnych liderów i jasnych procedur**. Respondenci wskazują, że potrzebna jest nie tylko wiedza mieszkańców, ale także osoby, które potrafią organizować innych, podejmować decyzje i

koordynować działania. Pojawia się także postulat stworzenia krótkich, praktycznych procedur kryzysowych oraz bezpiecznych miejsc na czas zagrożenia. To bardzo istotne, ponieważ pokazuje, że mieszkańcy nie oczekują wyłącznie ogólnych haseł, lecz konkretnych narzędzi organizacyjnych. W ich wypowiedziach bezpieczeństwo nie jest stanem abstrakcyjnym, ale czymś, co powinno być przygotowane, opisane i możliwe do natychmiastowego uruchomienia.

Warto też zwrócić uwagę na to, że odpowiedzi otwarte potwierdzają wyniki wcześniejszych pytań liczbowych. To samo, co pojawiało się w skali i wyborach zamkniętych — potrzeba szkolenia, komunikacji, współpracy, wsparcia dla grup narażonych i wzmocnienia OSP — wraca tu w formie bardziej osobistej, konkretniejszej i często bardziej emocjonalnej. Dzięki temu analiza jakościowa nie tylko uzupełnia liczby, ale nadaje im sens. Pokazuje, że za odpowiedziami kryją się realne doświadczenia: obawy przed wojną, niepewność wobec awarii, troska o starszych sąsiadów, potrzeba większej wspólnoty i poczucie, że nie wszystko działa tak, jak powinno.

Jednocześnie w odpowiedziach widać coś bardzo ważnego dla projektu: **gotowość do wspólnego szukania rozwiązań**. Respondenci nie ograniczają się do opisu problemów. Proponują szkolenia, warsztaty, integrację, wzmocnianie liderów, budowanie procedur, miejsca schronienia i lepszą współpracę z instytucjami. To oznacza, że społeczność nie jest bierna ani wyłącznie krytyczna — ma własne pomysły i oczekiwania wobec działań, które mogą być punktem wyjścia do partnerstwa. W praktyce można powiedzieć, że odpowiedzi otwarte pokazują nie tylko potrzeby, ale też kierunek lokalnej energii społecznej.

Tabela 23. Wybrane odpowiedzi otwarte respondentów dotyczące działań zwiększających odporność społeczną

Lp.	Treść odpowiedzi
1	Szkolenia i ćwiczenia praktyczne.
2	Zacieśnianie współpracy lokalnej.
3	Rozwój lokalnych liderów.
4	Wsparcie dla OSP.
5	Osiedlowe ćwiczenia pierwszej pomocy.
6	Praktyczne umiejętności, edukacja i szkolenia.
7	Szkolenia lokalnych liderów.
8	Doposażenie jednostek OSP.
9	Budowanie więzi sąsiedzkich i wolontariatu.
10	Szkolenia z pierwszej pomocy.
11	Wzmocnienie lokalnej infrastruktury: energia, woda, transport.
12	Edukacja mieszkańców w zakresie postępowania w sytuacjach kryzysowych.
13	Powstanie miejsca schronienia z żywnością, lekami, wodą pitną i agregatami.
14	Bezpośrednia komunikacja publiczna z miastem powiatowym.
15	Polepszenie opieki zdrowotnej.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 24. Wybrane odpowiedzi na pytanie o największe wyzwania społeczności lokalnej

Lp.	Treść odpowiedzi
1	Żeby ludzie więcej ze sobą rozmawiali.
2	Zagrożenie wojną, klęski naturalne, dezinformacja.
3	Integracja mieszkańców.
4	Rosnące koszty życia, starzenie się społeczeństwa, problemy infrastrukturalne i słabsze więzi społeczne.
5	Więcej komunikacji, spotkań i zaufania.
6	Integracja i współpraca między mieszkańcami.
7	Kryzys wojenny i kryzysy powodziowe.
8	Poprawa dostępu do lekarza.
9	Edukacja mieszkańców oraz wybór liderów.
10	Zaangażowanie i wiedza mieszkańców.
11	Wzmocnienie sąsiedzkiej integracji.
12	Spadek demograficzny, wojna, powódzie.
13	Wykluczenie społeczne i bezradność życiowa samotnych osób z problemem alkoholowym.
14	Szkolenia dla osób dorosłych, aby wszyscy byli świadomi zagrożeń i wiedzieli, jak sobie z nimi radzić.
15	Zbudowanie procedur kryzysowych i przygotowanie miejsc bezpiecznych w sytuacji kryzysowej.

Źródło: opracowanie własne.

Wniosek końcowy

Odpowiedzi otwarte potwierdzają, że mieszkańcy widzą odporność społeczną jako połączenie wiedzy, relacji, organizacji i troski o osoby najbardziej narażone. Najmocniej wybrzmiewa potrzeba praktycznych szkoleń, lepszej komunikacji, integracji sąsiedzkiej, wzmocnienia OSP i stworzenia prostych procedur na czas kryzysu. To nie są przypadkowe opinie, lecz spójny obraz lokalnych oczekiwań, który bardzo wyraźnie wskazuje kierunek dalszych działań projektowych.

6.10. Podsumowanie rozdziału

Rozdział 6 pokazuje, że mieszkańcy Gminy Dzierzgoń dostrzegają zarówno zasoby, jak i braki potrzebne do budowania odporności społecznej. Najmocniej wybrzmiewa potrzeba praktycznego przygotowania do kryzysów, lepszej komunikacji, współpracy sąsiedzkiej oraz wsparcia osób najbardziej narażonych.

Wyniki ankiety wskazują, że społeczność ma już ważne oparcie w postaci OSP, lokalnych liderów, osób z umiejętnościami pierwszej pomocy i aktywnych organizacji, ale słabiej rozpoznaje zasoby logistyczne, techniczne i komunikacyjne. Jednocześnie mieszkańcy bardzo jasno widzą deficyty: brak przygotowania do awarii infrastruktury, niedobór praktycznych umiejętności, zbyt słabą komunikację i współpracę oraz niewystarczające ćwiczenia i szkolenia.

Szczególnie ważne jest to, że respondenci potrafią wskazać grupy najbardziej narażone w kryzysie, przede wszystkim seniorów, osoby z niepełnosprawnościami, osoby przewlekłe chore, samotne, ubogie, dzieci, młodzież i osoby wykluczone cyfrowo. Równocześnie deklarują wysoką gotowość do działania: 67% badanych chce się angażować, głównie w warsztaty, pomoc sąsiedzką, wolontariat i przekazywanie wiedzy innym.

Odpowiedzi otwarte potwierdzają dane liczbowe i dodają im głębi: mieszkańcy najczęściej mówią o potrzebie szkoleń, ćwiczeń praktycznych, integracji, lepszej komunikacji, doposażenia OSP, prostych procedur kryzysowych i troski o osoby szczególnie narażone. Cały rozdział prowadzi więc do jednego głównego wniosku: społeczność ma potencjał i motywację, ale potrzebuje uporządkowanego wsparcia, aby ten potencjał przekuć w realne działanie.

7. Wyniki warsztatu diagnostycznego

Warsztat diagnostyczny stanowił jakościowe dopełnienie procesu badawczego rozpoczętego ankietą internetową i analizą danych zastanych. Jego zasadniczym celem było wspólne zweryfikowanie, doprecyzowanie i zhierarchizowanie wniosków płynących z wcześniejszych etapów diagnozy, a także wydobycie tych aspektów lokalnej odporności społecznej, które pozostają niewidoczne w badaniu ilościowym, takich jak relacje, zaufanie, sieci współpracy, nieformalne kanały pomocy oraz gotowość do działania. Spotkanie zostało zaprojektowane jako intensywne, dwugodzinne spotkanie robocze, umożliwiające jednoczesne zebranie materiału do opisu zasobów, luk, priorytetów i rekomendacji.

W warsztacie udział wzięło 15 osób, reprezentujących zróżnicowane środowiska i role lokalne: była prezes KGW z Budzisz, sołtysi z Budzisz i Żuławki, zarząd OSP z Żuławki, wiceprzewodnicząca Rady Gminy Dzierzgoń, specjalista ds. rozwoju obszarów wiejskich z Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego, prezes Dzierzgońskiej Spółdzielni Animacji oraz pozostali mieszkańcy. Taki skład zapewnił połączenie perspektywy społecznej, instytucjonalnej i obywatelskiej, a zarazem umożliwił rozmowę z udziałem osób, które dysponują wiedzą o funkcjonowaniu gminy na poziomie formalnym i nieformalnym.

7.1. Przebieg spotkania

Warsztat odbył się 19 czerwca 2026 roku w Żuławce Sztumskiej 25 i trwał od godziny 16.00 do 18.00. Został zorganizowany jako kontynuacja wcześniejszego etapu diagnozy, zgodnie z założeniem, że ankietę internetową dostarcza szerokiego obrazu tendencji, natomiast spotkanie bezpośrednio pozwala uchwycić lokalne znaczenia, interpretacje i priorytety. W zaproszeniu i scenariuszu podkreślano, że warsztat służy wspólnej analizie wyników ankiety, rozpoznaniu zasobów, luk i potrzeb oraz wypracowaniu kierunków dalszych działań wzmacniających odporność społeczną i współpracę lokalną.

Struktura spotkania była ściśle uporządkowana i podporządkowana logice diagnozy. W pierwszej części uczestnicy zostali wprowadzeni w cel spotkania i zasady pracy, następnie omówiono najważniejsze wyniki ankiety, po czym przeszli do trzech bloków roboczych: mapowania zasobów, identyfikacji luk i wyzwań oraz wyłaniania priorytetów

działania. Końcowa część spotkania poświęcona była sformułowaniu wniosków organizacyjnych i partnerskich oraz podsumowaniu całego procesu. Taki układ pozwolił zachować przejrzystość, a jednocześnie maksymalnie wykorzystać ograniczony czas.

Metodyka warsztatu opierała się na pracy z karteczkami w trzech kolorach, grupowaniu odpowiedzi na flipchartach, selekcji i porządkowaniu wątków tematycznych oraz krótkiej dyskusji po każdej części zadania. W scenariuszu przewidziano również rundkę końcową, w której każda osoba miała dokończyć zdanie: „Ja mogę wnieść i potrzebuję...”, co miało pomóc wydobyć nie tylko gotowość do działania, ale i warunki jej uruchomienia. Rozwiązanie to miało szczególne znaczenie diagnostyczne, ponieważ pozwalało uchwycić relację między potencjałem a potrzebą wsparcia.

7.2. Najważniejsze wnioski z analizy ankiet

Warsztat potwierdził zasadnicze wnioski płynące z badania ankietowego i nadał im dodatkową głębię interpretacyjną. W szczególności uczestnicy zgodzili się, że jednym z najistotniejszych problemów pozostaje słaba komunikacja i niewystarczający przepływ informacji, zarówno wewnątrz społeczności, jak i między mieszkańcami a instytucjami. To potwierdzało dane ankietowe, w których obszar ten należał do najczęściej wskazywanych deficytów i priorytetów. W wypowiedziach warsztatowych komunikacja była rozumiana nie jako dodatek do działań, lecz jako warunek ich skuteczności.

Drugim silnie potwierdzonym wnioskiem był brak praktycznej wiedzy i umiejętności mieszkańców. Uczestnicy podkreślali potrzebę szkoleń, ćwiczeń i prostych narzędzi działania w sytuacjach kryzysowych, zwłaszcza w zakresie pierwszej pomocy, przygotowania do awarii oraz reagowania na zagrożenia naturalne i społeczne. Warsztat wzmocnił więc wniosek, że potrzeba edukacji nie ma charakteru abstrakcyjnego, lecz jest mocno osadzona w lokalnym doświadczeniu i poczuciu nieprzygotowania.

Wyniki warsztatu potwierdziły również wysokie znaczenie OSP, sołtysów, liderów lokalnych oraz osób społecznie zaangażowanych jako podstawowych nośników potencjału odpornościowego gminy. Jednocześnie uczestnicy wskazywali, że zasoby te są nierówno rozpoznane i nierówno wykorzystywane. Z perspektywy analitycznej ważne jest więc nie tylko to, że zasoby istnieją, ale także to, w jakim stopniu są widoczne dla mieszkańców i zdolne do współdziałania. Tym samym warsztat potwierdził tezę, że

odporność społeczna w badanym środowisku opiera się na relacjach i koordynacji, a nie wyłącznie na formalnych strukturach.

7.3. Mapa zasobów

Mapa zasobów wypracowana podczas warsztatu ukazała wyraźną hierarchię lokalnych punktów oparcia. Najmocniej wybrzmiała rola OSP i stowarzyszeń OSP, które zostały zapisane jako centralny zasób ratowniczy i organizacyjny. Równolegle wskazywano na KGW, sołtysów, kluby seniora, MOPS, policję, Urząd Miejski i Gminy, Młodzieżową Radę, ośrodek zdrowia, szkoły, sztab zarządzania kryzysowego oraz przedsiębiorstwo wodociągowe i kanalizacyjne. Tak szeroki katalog pokazuje, że uczestnicy myślą o zasobach nie tylko w kategoriach bezpieczeństwa sensu stricto, ale jako o całym lokalnym ekosystemie podmiotów zdolnych do reagowania i wspierania mieszkańców.

W warstwie personalnej bardzo wyraźnie wskazywano ludzi pełniących funkcje publiczne i społeczne: radnych, sołtysów, burmistrza oraz osoby związane z OSP. To ważny wynik, ponieważ pokazuje, że w lokalnym rozumieniu odporność nie jest anonimowa, lecz opiera się na konkretnych osobach, które można rozpoznać, zwołać i uruchomić. W takim ujęciu liderzy nie są jedynie reprezentantami instytucji, ale realnymi węzłami sieci społecznej.

Na poziomie materialnym i infrastrukturalnym uczestnicy wskazywali przede wszystkim sprzęt, schron, miejsce oraz komunikację. W tym obszarze pojawiły się także odniesienia do internetu społecznościowego i Facebooka jako narzędzia przekazywania informacji. Mapa zasobów odsłoniła zatem dualny charakter lokalnego potencjału: z jednej strony obecne są silne zasoby społeczne i instytucjonalne, z drugiej — wyraźna potrzeba ich lepszego skomunikowania, wyposażenia i osadzenia w praktycznych procedurach działania.

7.4. Mapa luk i wyzwań

Mapa luk i wyzwań potwierdziła, że najpoważniejsze deficyty są związane z zasobami technicznymi, zapleczem bezpieczeństwa, komunikacją i wiedzą. W obszarze „sprzęt” pojawiały się przede wszystkim hasła dotyczące jego braku, a także potrzeby doposażenia lokalnych podmiotów w narzędzia niezbędne do działania w kryzysie.

Wskazania te korespondowały z wcześniejszymi wynikami ankiety, w których mieszkańcy

sygnalizowali niedostatek zasobów potrzebnych do organizacji pomocy i reagowania na awarie.

Bardzo silnie wybrzmiał również temat schronu lub bezpiecznego miejsca schronienia. Uczestnicy wielokrotnie powracali do potrzeby istnienia obiektu, który mógłby pełnić funkcję zabezpieczenia w sytuacjach nadzwyczajnych. Pokazuje to, że pojęcie bezpieczeństwa w lokalnej percepcji ma wymiar konkretny i materialny, a nie jedynie symboliczny. Brak schronienia był postrzegany jako luka szczególnie poważna, ponieważ odnosił się do najprostszej, ale fundamentalnej potrzeby ochrony ludzi.

W obszarze komunikacji uczestnicy wskazywali na brak komunikacji, brak dokładnych informacji oraz brak bezpośredniej informacji o zagrożeniu. Wypowiedzi te wskazują, że problemem nie jest jedynie dostępność kanałów informacyjnych, ale również jakość, precyzja i szybkość przekazu. Komunikacja została więc rozpoznana jako element krytyczny dla odporności społecznej, bez którego inne działania mogą okazać się nieskuteczne.

W grupie „wiedza” akcentowano brak wiedzy i potrzebę większej świadomości mieszkańców. Uczestnicy wskazywali, że bez podstawowej orientacji w zagrożeniach i sposobach reagowania trudno oczekiwać skutecznej współpracy, odpowiedzialności i solidarności. W efekcie mapa luk pokazała cztery centralne obszary wymagające interwencji: sprzęt, schron, komunikację i wiedzę. Ich układ bardzo dobrze współgrał z analizą ankietową, ale zarazem został doprecyzowany poprzez konkretne przykłady i lokalne uzasadnienia.

7.5. Priorytety wypracowane wspólnie

W toku warsztatu udało się wyłonić zestaw wspólnych priorytetów, które można uznać za najważniejsze kierunki dalszych działań. Najwyżej uplasowała się potrzeba praktycznych szkoleń, ćwiczeń i edukacji mieszkańców, zwłaszcza w zakresie pierwszej pomocy, zachowań kryzysowych i przygotowania do awarii. Uczestnicy traktowali ten obszar jako podstawowy, ponieważ właśnie tu łączy się wiedza, umiejętności i gotowość do działania.

Drugim priorytetem była komunikacja — zarówno między mieszkańcami, jak i między mieszkańcami a instytucjami. To wskazanie ma znaczenie strategiczne, ponieważ bez dobrego przepływu informacji trudno budować jakąkolwiek wspólną reakcję.

Trzecim priorytetem stało się wzmocnienie współpracy lokalnej i sąsiedzkiej, rozumianej jako zdolność do wzajemnego wsparcia, koordynacji i wspólnego rozwiązywania problemów.

Czwarty ważny obszar dotyczył wsparcia osób najbardziej narażonych, w tym seniorów, osób z niepełnosprawnościami i osób samotnych.

Piątym kierunkiem było doposażenie i wzmocnienie OSP oraz przygotowanie zaplecza kryzysowego, w tym miejsc i procedur pozwalających reagować w sytuacjach szczególnych.

7.6. Wnioski organizacyjne i partnerskie

Warsztat jednoznacznie pokazał, że dalsze działania powinny być budowane w logice partnerstwa, regularności i wykorzystania istniejących zasobów lokalnych. Uczestnicy wskazywali na potrzebę stałej współpracy między instytucjami, organizacjami i osobami zaangażowanymi społecznie, a także na konieczność jasnego podziału ról i odpowiedzialności. Szczególne znaczenie przypisano OSP, sołtysom, radnym, KGW, szkołom oraz przedstawicielom samorządu, ponieważ to właśnie te podmioty tworzą lokalny potencjał zdolny do przekucia diagnozy w działanie.

Istotnym wnioskiem była również potrzeba stworzenia czytelnych kanałów komunikacji i cyklicznych spotkań roboczych. Uczestnicy sygnalizowali, że gotowość do działania istnieje, lecz wymaga organizacyjnego uporządkowania, prostych form udziału i jasno określonych oczekiwań. Oznacza to, że przyszły projekt powinien łączyć komponent edukacyjny, organizacyjny i animacyjny, a nie ograniczać się do jednorazowych wydarzeń.

Wypowiedzi warsztatowe ujawniły także, że partnerstwo powinno opierać się na zasobach, które już istnieją w gminie, zamiast tworzyć rozwiązania całkowicie od zera. Taka perspektywa wzmacnia lokalne poczucie sprawczości i zakłada, że najskuteczniejsze działania wyrastają z rozpoznania tego, co mieszkańcy już mają, oraz tego, co można wspólnie uruchomić. Właśnie dlatego warsztat był nie tylko etapem diagnozy, ale również ćwiczeniem w budowaniu wspólnotowego sposobu myślenia o bezpieczeństwie.

7.7. Podsumowanie rozdziału

Warsztat diagnostyczny potwierdził i pogłębił najważniejsze wnioski płynące z ankiety, jednocześnie ujawniając lokalne znaczenia, relacje i napięcia, których badanie ilościowe nie mogło w pełni uchwycić. Uczestnicy bardzo wyraźnie wskazali na potrzebę praktycznego przygotowania do kryzysu, poprawy komunikacji, lepszej współpracy, wzmocnienia OSP, rozwijania lokalnych liderów oraz troski o grupy najbardziej narażone. Jednocześnie warsztat pokazał, że w gminie istnieje realny potencjał partnerski, którego uruchomienie wymaga uporządkowania, jasnych ról i dalszej pracy nad wspólnym językiem działania.

8. Analiza problemów i potrzeb

Analiza problemów i potrzeb stanowi syntezę materiału zebranego w trzech komplementarnych etapach procesu diagnostycznego: analizy danych zastanych (rozdziały 4–5), badania ankietowego (rozdział 6) oraz warsztatu diagnostycznego z udziałem lokalnych liderów i przedstawicieli instytucji (rozdział 7). Zbieżność wskazań z różnych źródeł była kluczowym kryterium wyodrębnienia poszczególnych problemów — tylko te zjawiska, które pojawiały się w co najmniej dwóch niezależnych źródłach, zostały uznane za potwierdzone empirycznie i włączone do niniejszej syntezy.

Analiza nie pretenduje do wyczerpania wszystkich deficytów możliwych do zidentyfikowania w gminie. Celowo ogranicza się do problemów, które łącznie spełniają dwa warunki: są bezpośrednio związane z odpornością społeczną rozumianą jako zdolność wspólnoty do przygotowania się na sytuacje kryzysowe, reagowania w ich trakcie i adaptacji po ich ustąpieniu; oraz mają charakter problemów społecznych i organizacyjnych mieszczących się w potencjale działania lokalnego partnerstwa obywatelskiego.

8.1. Problem 1. Niedostateczne wyposażenie podmiotów lokalnych w sprzęt i zasoby materialne niezbędne do reagowania kryzysowego

Spośród wszystkich zidentyfikowanych deficytów, brak odpowiedniego sprzętu awaryjnego i ratowniczego był najsilniej i najczęściej artykułowanym problemem materialnym zarówno w badaniu ankietowym, jak i w warsztacie diagnostycznym.

W ankiecie brak przygotowania na awarie prądu, wody, ogrzewania lub internetu wskazało 27 respondentów, co stanowi 51,9% badanych — był to najczęściej wskazywany deficyt spośród wszystkich kategorii w pytaniu o luki i braki. Wynik ten jest szczególnie wymowny w kontekście faktu, że respondentami były przede wszystkim osoby aktywne lokalnie, a więc bardziej świadome dostępnych zasobów niż przeciętny mieszkaniec — co sugeruje, że rzeczywista skala deficytu w całej populacji może być jeszcze większa. Wśród odpowiedzi otwartych wielokrotnie pojawiały się wprost postulaty doposażenia jednostek OSP, powstania miejsc schronienia z dostępem do agregatów i zapasów wody pitnej oraz wzmocnienia lokalnej infrastruktury.

Na warsztacie diagnostycznym potrzeba materialnego wyposażenia podmiotów partnerskich była jednym z centralnych wątków mapy luk. Uczestnicy wskazywali na doposażenie OSP i lokalnych punktów wsparcia jako warunek sine qua non skutecznego reagowania w pierwszej fazie sytuacji kryzysowej — zanim dotrą zasoby instytucjonalne wyższego rzędu.

Analiza danych zastanych pokazuje natomiast, że istniejące zasoby sprzętowe gminy (agregaty, mobilna stacja uzdatniania wody, pompy spalinowe) są zlokalizowane w spółkach komunalnych i strukturach administracyjnych, a nie w podmiotach stanowiących pierwszą linię kontaktu z mieszkańcami, takich jak remizy OSP czy świetlice wiejskie. Tworzy to systemową lukę między posiadaniem zasobu a jego realną dostępnością i użytecznością w sytuacji nagłej.

8.2. Problem 2. Niski poziom praktycznych kompetencji mieszkańców w zakresie reagowania na sytuacje kryzysowe

Drugi problem wyłania się z wyraźnej asymetrii między deklarowaną orientacją ogólną a faktycznymi umiejętnościami operacyjnymi. W badaniu ankietowym 69,3% respondentów twierdziło, że wie, gdzie szukać informacji i pomocy w razie zagrożenia, jednak tylko 50% (26 osób) oceniło swoje przygotowanie do udzielenia pierwszej pomocy pozytywnie, przy równoczesnym 38,4% odpowiedzi negatywnych i 9,6% odpowiedzi nieokreślonych. Zbiorową gotowość całej społeczności do działania w kryzysie respondenci ocenili jeszcze niżej — zaledwie 17,3% wskazań pozytywnych wobec 30,8% negatywnych i dominujących 50,0% odpowiedzi „trudno powiedzieć”.

Ta asymetria — wyraźna w danych ilościowych — odpowiada zjawisku opisywanemu w literaturze naukowej jako rozbieżność między wiedzą deklaratywną a kompetencją operacyjną. Respondenci mają pewien poziom indywidualnej orientacji, ale nie są w stanie ocenić gotowości swojego otoczenia, co samo w sobie wskazuje na brak wspólnych, przeciwczonych procedur działania.

W odpowiedziach otwartych na pytanie o działania zwiększające odporność społeczną, szkolenia i ćwiczenia praktyczne były najczęstszym i najsilniej artykułowanym postulatem — 50% odpowiedzi merytorycznych. Respondenci jednoznacznie odróżniali wiedzę teoretyczną od umiejętności możliwych do zastosowania w realnej sytuacji i to tych drugich oczekiwali. Warsztaty, ćwiczenia osiedlowe i edukacja praktyczna pojawiały się wielokrotnie jako formy działania postrzegane jako najbardziej potrzebne.

Badanie ankietowe ujawniło jednocześnie wysoki potencjał multiplikacyjny: 57,7% respondentów (30 osób) zadeklarowało gotowość do przekazywania wiedzy innym mieszkańcom, z czego 40,4% pod warunkiem otrzymania wsparcia i materiałów. Oznacza to, że deficyt kompetencji nie wynika z braku zainteresowania, lecz z braku struktury i narzędzi, które pozwoliłyby go zredukować.

8.3. Problem 3. Nieefektywna komunikacja i niedostateczny przepływ informacji kryzysowej

Trzeci problem dotyczy jakości, szybkości i zasięgu przepływu informacji między instytucjami, podmiotami lokalnymi i mieszkańcami — zarówno w warunkach codziennych, jak i kryzysowych. Twierdzenie „mieszkańcy otrzymują jasne i szybkie informacje o zagrożeniach” uzyskało w ankiecie jedną z najniższych średnich ocen — 3,16 w skali pięciostopniowej, przy 50% odpowiedzi poniżej punktu neutralnego. Jeszcze niżej — ze średnią 2,67 — oceniono zdolność do rozpoznawania fałszywych informacji i bezpieczeństwo cyfrowe: 40,4% respondentów odpowiedziało „raczej nie”, a tylko 19,2% pozytywnie.

Brak lepszej komunikacji i przepływu informacji wskazało jako istotny deficyt 17 respondentów (32,7%). W warsztacie diagnostycznym temat komunikacji pojawił się jako jeden z kluczowych — uczestnicy wskazywali na brak spójnej strategii docierania z informacją kryzysową do mieszkańców, w szczególności do osób starszych i mieszkańców terenów wiejskich nieposługujących się kanałami cyfrowymi.

Analiza danych zastanych potwierdza, że gmina dysponuje zróżnicowanymi kanałami komunikacji — stroną internetową, mediami społecznościowymi, siecią sołtysów, instytucjami kultury, parafiami — jednak funkcjonują one niezależnie, bez skoordynowanego mechanizmu uruchamiania w sytuacjach nagłych. Kanały cyfrowe nie docierają do osób wykluczonych technologicznie, a kanały interpersonalne działają reaktywnie, bez wypracowanych procedur.

8.4. Fragmentaryczna współpraca i niedomknięta sieć podmiotów partnerskich

Czwarty problem ma charakter systemowy i wtórny wobec poprzednich: dotyczy braku trwałego mechanizmu koordynacji między podmiotami, które w teorii tworzą lokalny system odporności społecznej. Brak współpracy między mieszkańcami, instytucjami i organizacjami wskazało 17 respondentów (32,7%) — tyle samo, ile wskazało problem komunikacji, co sugeruje, że oba te deficyty są w powszechnym odczuciu ze sobą ściśle powiązane.

W warsztacie diagnostycznym brak regularnej koordynacji między lokalnymi podmiotami był wielokrotnie wskazywany jako słabe ogniwo lokalnej sieci bezpieczeństwa.

Uczestnicy podkreślali, że każda instytucja i organizacja działa dobrze w swoim obszarze, ale wzajemne powiązania między nimi są słabe i nieformalne, a podział ról w sytuacjach kryzysowych nie jest ustalony.

Analiza danych zastanych pokazuje, że gmina posiada bogaty ekosystem podmiotów aktywnych — pięć jednostek OSP, MOPS z rozbudowanymi usługami środowiskowymi, szesnaście świetlic wiejskich, Centrum Wsparcia Rodziny, Dzierzgoński Ośrodek Kultury, Stację Joannitów, sieć kół gospodyń wiejskich i szereg organizacji pozarządowych — jednak ich potencjał nie jest w pełni integrowany. Jak wskazuje tabela bilansu zasobów lokalnych (Tabela 12), potrzeba lepszej koordynacji między podmiotami jest wyraźnym ograniczeniem systemowym, identyfikowanym już na poziomie analizy dokumentów strategicznych.

8.5. Problem 5. Niedostateczna ochrona i wsparcie grup szczególnie narażonych na izolację w sytuacjach kryzysowych

Piąty problem ma charakter przekrojowy: dotyczy nierównej podatności poszczególnych grup mieszkańców na skutki sytuacji kryzysowych i nierównych możliwości dostępu do wsparcia. W badaniu ankietowym seniorzy jako grupa szczególnie narażona uzyskali 41 wskazań (78,8%), osoby z niepełnosprawnościami — 32 (61,5%), osoby przewlekłe chore — 25 (48,1%), a osoby samotne — 15 (28,8%). Zestawienie to wskazuje, że społeczność lokalna ma wyrazistą i wielowymiarową świadomość zjawiska podatności kryzysowej.

Dane zastane nadają tej świadomości realne tło demograficzne i społeczne: w 2025 r. liczba osób w wieku poprodukcyjnym wyniosła 1 903 (wzrost o 142 od 2021 r.), 194 rodziny korzystały z pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby, a 126 z powodu niepełnosprawności; Stacja Joannitów objęła bezpośrednią pomocą 536 mieszkańców, co pokazuje realną skalę zależności od regularnego wsparcia środowiskowego.

Problem ten jest pochodną czterech poprzednich: brak sprzętu, deficyt kompetencji, słaba komunikacja i fragmentaryczna współpraca podmiotów uderzają w grupy narażone z nieproporcjonalnie dużą siłą. Seniorzy wykluczeni cyfrowo nie dotrą do informacji kryzysowej nadawanej wyłącznie online; osoby z niepełnosprawnościami są bezpośrednio zagrożone awarią sprzętu medycznego zasilanego prądem; mieszkańcy oddalonych sołectw są uzależnieni od sprawności lokalnych punktów koordynacji — takich jak remizy i świetlice — które są jednocześnie najsłabiej wyposażone.

9. Grupy szczególnie narażone

Identyfikacja grup szczególnie narażonych opiera się w niniejszej diagnozie na trzech uzupełniających się źródłach: wskazaniach empirycznych z badania ankietowego, wynikach warsztatu diagnostycznego oraz danych zastanych opisujących sytuację demograficzną i społeczną gminy. Żadna z poniżej opisanych grup nie została wyróżniona arbitralnie — każda jest poparta wielokrotnym potwierdzeniem w różnych etapach procesu badawczego.

9.1. Seniorzy

Seniorzy stanowią najliczniej wskazywaną grupę narażoną w badaniu ankietowym: 41 wskazań, czyli 78,8% respondentów. Wskazanie to jest mocno zakorzenione w realiach demograficznych — liczba osób w wieku poprodukcyjnym wzrosła z 1 761 w 2021 r. do 1 903 w 2025 r. i stanowi rosnący odsetek kurczącego się ogółu ludności. Seniorzy są w sytuacjach kryzysowych szczególnie podatni ze względu na kilka nakładających się czynników: ograniczoną mobilność i sprawność fizyczną, zależność od regularnej opieki medycznej, leków i sprzętu rehabilitacyjnego, niższe kompetencje cyfrowe utrudniające dostęp do informacji nadawanej kanałami elektronicznymi oraz — w przypadku osób samotnych — brak bezpośredniego wsparcia w miejscu zamieszkania. W warsztacie diagnostycznym seniorzy byli wskazywani nie tylko jako grupa wymagająca ochrony, ale też jako zasób — nośnik lokalnej wiedzy i sieci sąsiedzkiej.

9.2. Osoby z niepełnosprawnościami i przewlekle chore

Osoby z niepełnosprawnościami uzyskały 32 wskazania (61,5%), a osoby przewlekle chore — 25 (48,1%). Dane zastane nadają tym wynikom konkretny wymiar: w 2025 r. ze wsparcia AOOD korzystają 67 osoby, z Opieki Wytchnieniowej — 25 osób, z tradycyjnych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania — 31 osób. Stacja Joannitów wypożyczyła 70 sztuk specjalistycznego sprzętu i objęła pomocą 536 mieszkańców, co wskazuje na bardzo dużą skalę zależności od zewnętrznego wsparcia sprzętowego i opiekuńczego. Awaria infrastruktury energetycznej lub komunikacyjnej może dla tej grupy oznaczać bezpośrednie zagrożenie życia i zdrowia.

9.3. Mieszkańcy terenów wiejskich i oddalonych sołectw

Rozproszenie osadnicze gminy (12 sołectw na 131,5 km²) sprawia, że mieszkańcy oddalonych miejscowości są strukturalnie bardziej odizolowani od instytucjonalnych zasobów pomocy. W badaniu ankietowym wyraźna nadreprezentacja respondentów z jednego sołectwa (Żuławka Sztumska — 53,8%) i niedoreprezentacja mieszkańców wielu innych wsi potwierdzają, że lokalne sieci mobilizacji są nierówno rozwinięte w różnych częściach gminy. Właśnie remizy OSP i świetlice wiejskie — wskazywane w ankiecie jako kluczowe zasoby bezpieczeństwa — są równocześnie podmiotami najslabiej wyposażonymi w zasoby awaryjne.

9.4. Osoby samotne i wykluczone cyfrowo

Samotność wskazało jako czynnik narażenia 15 respondentów (28,8%), a wykluczenie cyfrowe — 4 respondentów. Niska liczba wskazań w drugiej kategorii nie oznacza, że problem jest marginalny — w warsztacie uczestnicy podkreślali, że osoby nieposługujące się internetem nie są licznie reprezentowane w badaniu ankietowym, co jest metodologicznie oczywistą luką. Samotność i wykluczenie cyfrowe tworzą razem stan, w którym osoba nie jest w stanie samodzielnie ani dotrzeć do informacji kryzysowej, ani zgłosić potrzeby pomocy.

9.5. Dzieci i młodzież

Dzieci i młodzież uzyskali 13 wskazań (25,0%). Choć nie jest to grupa tradycyjnie kojarzona z najwyższym poziomem zagrożenia kryzysowego, respondenci wskazywali na jej podatność związaną z zależnością od dorosłych opiekunów, potrzebą jasnej i dostępnej komunikacji oraz specyficznymi potrzebami emocjonalnymi w sytuacjach nagłych. Jednocześnie dane zastane ujawniają prężne struktury aktywności młodzieżowej w gminie — Młodzieżowa Rada Miejska, Placówki Wsparcia Dziennego, Klub Młodego Obywatela — które mogą stanowić realny zasób angażowania młodego pokolenia w działania edukacyjne i animacyjne.

10. Priorytety do działania

Priorytety do działania stanowią rezultat scalenia wyników wszystkich trzech etapów badawczych diagnozy. Nie są to postulaty formułowane odgórnie ani na podstawie jakiegokolwiek zewnętrznego wzorca programowego — wynikają z analitycznego zestawienia wskazań ankietowych, wniosków z warsztatu diagnostycznego i danych zastanych opisanych w rozdziałach 4–7. Kryterium włączenia danego obszaru do listy priorytetów było jego empiryczne potwierdzenie w co najmniej dwóch niezależnych źródłach diagnostycznych oraz ocena wykonalności interwencji przez lokalne partnerstwo o charakterze obywatelskim.

Priorytety zostały ułożone w porządku wynikającym z siły wskazań empirycznych i wzajemnych zależności między obszarami. Ich realizacja ma charakter systemowy: żaden z nich samodzielnie nie wystarczy — dopiero łączne działanie we wszystkich pięciu obszarach stwarza warunki do realnego wzmocnienia lokalnej odporności społecznej.

10.1. Priorytet 1 — Wzmocnienie praktycznego przygotowania mieszkańców do sytuacji kryzysowych

Priorytet ten wyłonił się jako najsilniej empirycznie potwierdzony. W ankiecie brak wiedzy i praktycznych umiejętności wskazało 25 respondentów (48,1%), a w odpowiedziach otwartych szkolenia i ćwiczenia praktyczne były najczęstszym postulatem — pojawiając się w 50% wszystkich merytorycznych odpowiedzi. W warsztacie ten kierunek działań był omawiany jako pierwszy i najważniejszy. Respondenci konsekwentnie odróżniali wiedzę deklaracyjną od kompetencji operacyjnej i jednoznacznie wskazywali na potrzebę tych drugich: szkoleń z pierwszej pomocy, warsztatów kryzysowych, ćwiczeń osiedlowych.

Szczególnie istotnym ustaleniem jest fakt, że 57,7% respondentów zadeklarowało gotowość przekazywania wiedzy innym, w tym 40,4% pod warunkiem otrzymania wsparcia i materiałów. Wskazuje to, że w gminie istnieje potencjał do budowy modelu kaskadowego — lokalnych edukatorów i animatorów bezpieczeństwa, wywodzących się ze środowiska, a nie sprowadzanych z zewnątrz.

10.2. Priorytet 2 — Doposażenie podmiotów lokalnych w sprzęt i zaplecze materialne

Priorytet materialny wyróżnił się ze zbieżnych wskazań trzech niezależnych źródeł diagnostycznych. W ankiecie brak przygotowania na awarie prądu, wody, ogrzewania lub internetu wskazało 51,9% respondentów — był to deficyt najczęściej wskazywany spośród wszystkich kategorii. W odpowiedziach otwartych wielokrotnie pojawiały się postulaty doposażenia OSP, powstania miejsc schronienia z dostępem do agregatów i zapasów wody pitnej, wzmocnienia lokalnej infrastruktury. Warsztat potwierdził, że podmioty partnerskie nie są odpowiednio wyposażone do pełnienia roli lokalnych punktów wsparcia w pierwszej fazie kryzysu.

Analiza danych zastanych pokazuje, że gmina zakupiła w 2025 r. sprzęt awaryjny (agregaty, mobilna stacja uzdatniania wody, zbiorniki), ale jest on zlokalizowany w spółkach komunalnych — tymczasem mieszkańcy w sytuacjach nagłych kierują się przede wszystkim do remiz OSP i świetlic wiejskich, które takim zapleczem nie dysponują. Luka ta ma charakter strukturalny i wymaga celowej interwencji.

Brak miejsc, sprzętu lub zaplecza do organizacji pomocy jako deficyt wskazało również 14 respondentów (26,9%), co plasuje go na czwartej pozycji wśród wszystkich wskazywanych luk.

10.3. Priorytet 3 — Poprawa komunikacji i przepływu informacji kryzysowej

Brak lepszej komunikacji i przepływu informacji wskazało 17 respondentów (32,7%) — był to wynik identyczny z oceną braku współpracy między podmiotami, co wskazuje na ścisłe powiązanie obu problemów w percepcji mieszkańców. Twierdzenie o jasności i szybkości informacji o zagrożeniach uzyskało jedną z najniższych ocen w całym badaniu (3,16), a zdolność do rozpoznawania dezinformacji — najniższą ze wszystkich (2,67).

W warsztacie diagnostycznym temat komunikacji był jednym z centralnych: uczestnicy wskazywali na nierówny zasięg poszczególnych kanałów informacyjnych, brak systemu powiadamiania dostosowanego do różnych grup odbiorców oraz niedomknięcie sieci sołtysów, OSP, instytucji kultury i organizacji pozarządowych w jeden spójny mechanizm przepływu informacji.

10.4. Priorytet 4 — Budowanie i wzmacnianie sieci współpracy lokalnych liderów i podmiotów partnerskich

Budowanie sieci lokalnych liderów i sieciowanie instytucji jako kierunek działań pojawia się zarówno w wynikach ilościowych ankiety (17 wskazań dla braku współpracy — 32,7%), jak i w odpowiedziach otwartych, gdzie respondenci wielokrotnie wskazywali na potrzebę „zaciśnięcia współpracy lokalnej”, „rozwoju lokalnych liderów” i „edukacji liderów”. Uczestnicy warsztatu wprost artykułowali, że lokalny potencjał istnieje, ale jest rozproszony — i że potrzeba osób i struktur, które będą potrafiły go skoordynować i uruchomić.

W ankiecie 14 respondentów wskazało lokalnych liderów zdolnych do organizowania ludzi jako rozpoznawalny zasób (26,9%), lecz jednocześnie tylko 6 osób (11,5%) zadeklarowało gotowość udziału w grupie roboczej lub partnerstwie. Ta dysproporcja wskazuje, że liderzy są rozpoznawani, ale sformalizowana platforma ich współpracy jeszcze nie istnieje — i jest to lukę, którą warto zidentyfikować jako priorytet interwencji.

10.5. Priorytet 5 — Wsparcie i aktywizacja grup szczególnie narażonych

Piąty priorytet wynika bezpośrednio z danych o grupach narażonych (rozdział 9) i był wyraźnie potwierdzany zarówno w ankiecie, jak i w warsztacie. W ankiecie wsparcie dla seniorów i osób zależnych jako deficyt wskazało 6 respondentów, a jako priorytet działań — 4 respondentów. Liczby te są niskie, lecz odpowiedzi otwarte i wyniki warsztatu doprecyzowują ten obraz: respondenci wskazywali na potrzebę kontaktu sąsiedzkiego, prostych procedur wsparcia, środowiskowych wizyt informacyjnych i dostosowania komunikatów do osób starszych oraz mniej cyfrowych.

Dane demograficzne i społeczne (1 903 seniorów, 536 beneficjentów Stacji Joannitów, 194 rodziny korzystające z pomocy z powodu choroby, 126 z powodu niepełnosprawności) tworzą przesłankę strukturalną, która uzasadnia uwzględnienie tego priorytetu niezależnie od jego pozycji w rankingach ankietowych — grupy narażone nie są w tym badaniu dobrze reprezentowane metodologicznie, co nie zmniejsza ich realnych potrzeb.

11. Rekomendacje projektowe

Rekomendacje sformułowane w niniejszym rozdziale mają charakter naukowy i aplikacyjny zarazem: wynikają z całości materiału diagnostycznego i stanowią przełożenie zidentyfikowanych problemów, luk i potencjałów na wskazania dotyczące kierunku, zakresu i metod interwencji. Rekomendacje nie są rozwiązaniami gotowymi do wdrożenia — ich zadaniem jest wskazanie obszarów, w których interwencja jest empirycznie uzasadniona, wykonalna i zdolna do wywołania efektów społecznych wykraczających poza czas realizacji projektu.

Rekomendacje uwzględniają specyfikę diagnostycznego materiału empirycznego: próba badawcza jest stosunkowo mała (52 respondentów) i skoncentrowana wśród osób aktywnych lokalnie; wyniki warsztatu odzwierciedlają perspektywę liderów instytucji, a nie ogółu mieszkańców; dane zastane opisują sytuację skumulowaną, bez dynamiki wewnętrznych różnicowań między sołectwami. Rekomendacje biorą pod uwagę te ograniczenia i nie rości sobie pretensji do wskazywania jedynych słusznych rozwiązań.

11.1. Rekomendacja dotycząca trójfilarowej struktury interwencji

Zestawienie wyników ankiety i warsztatu wskazuje jednoznacznie, że żaden z zidentyfikowanych problemów nie może być skutecznie zaadresowany w izolacji. Brak sprzętu, deficyt kompetencji i fragmentaryczna sieć współpracy są ze sobą strukturalnie powiązane: interwencja wyłącznie sprzętowa bez edukacyjnej nie zapewni, że zakupione zasoby będą znane i użytkowane; interwencja wyłącznie edukacyjna bez materialnego zaplecza traci wiarygodność praktyczną; sieć współpracy bez wspólnych narzędzi i procedur pozostanie strukturą formalną bez treści operacyjnej.

Diagnoza wskazuje zatem na potrzebę interwencji trójfilarowej, obejmującej jednocześnie: (a) **komponent sprzętowy i materialny**, odpowiadający na najsilniej wskazywany deficyt (51,9% respondentów, liczne wskazania w warsztacie); (b) **komponent edukacyjno-kompetencyjny**, odpowiadający na drugą co do siły wskazań lukę (48,1% respondentów, dominujące odpowiedzi otwarte); oraz (c) **komponent sieciowania i koordynacji lokalnych liderów**, odpowiadający na potrzebę integracji istniejących zasobów w spójny system działania.

Tylko łączne działanie we wszystkich trzech obszarach odpowiada empirycznie zidentyfikowanej strukturze problemu. Hierarchia tych komponentów w ramach konkretnej interwencji powinna być przedmiotem decyzji partnerstwa — diagnoza nie przesądza proporcji, wskazuje natomiast na niezbędność każdego z nich.

11.2. Rekomendacja dotycząca modelu edukacyjnego opartego na liderach jako multiplikatorach

Wysoka gotowość respondentów do przekazywania wiedzy innym (57,7%), przy jednoczesnym wyraźnym warunku wsparcia i materiałów (40,4%), oraz silna pozycja OSP i lokalnych liderów w mapie rozpoznawalnych zasobów (69,2% i 26,9% wskazań) wskazują na właściwą ścieżkę interwencji edukacyjnej: nie masowe, zewnętrzne szkolenia dla wszystkich, lecz wzmacnianie kompetencji aktywnych lokalnie osób — liderów, strażaków-ochotników, animatorów świetlic, sołtysów, aktywistek KGW — i wyposażanie ich w narzędzia do dalszego działania środowiskowego.

Model kaskadowy, oparty na przekazywaniu wiedzy i umiejętności przez przeszkolonych lokalnych edukatorów do ich środowisk, jest uzasadniony zarówno wynikami diagnostycznymi, jak i ugruntowanymi w literaturze metodami edukacji obywatelskiej i uczenie oparte na społeczności. Jest on efektywniejszy kosztowo od modelu eksperckiego i trwalszy, ponieważ zakorzeniony w istniejących relacjach społecznych.

11.3. Rekomendacja dotycząca priorytetyzacji grup szczególnie narażonych w projektowaniu działań

Wyniki diagnostyczne jednoznacznie wskazują, że seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami, osoby samotne i mieszkańcy terenów wiejskich bez rozwiniętych sieci wsparcia sąsiedzkiego są grupami, do których standardowe działania informacyjne i edukacyjne docierają najslabiej — właśnie z powodu tych cech, które czynią je grupami narażonymi. Interwencja, która nie projektuje dedykowanych form dotarcia do tych grup (formy bezpośrednie, interpersonalne, niecyfrowe, zlokalizowane blisko miejsca zamieszkania), de facto je pomija — niezależnie od oficjalnych deklaracji inkluzywności.

Diagnoza rekomenduje zatem uwzględnienie grup szczególnie narażonych nie jako ogólnego postulatu, lecz jako konkretnego wymagania projektowego: przynajmniej część

działań powinna być dostosowana do specyfiki każdej z tych grup pod względem formy, języka, miejsca realizacji i kanału komunikacji.

11.4. Rekomendacja dotycząca trwałości sieci partnerskiej

Badanie ankietowe ujawniło, że mimo wysokiej gotowości deklaratywnej do zaangażowania (67,3%), tylko 11,5% respondentów wyraziło gotowość udziału w trwałej grupie roboczej lub partnerstwie. Warsztat potwierdził, że istniejące instytucje i organizacje nie są na co dzień połączone mechanizmem regularnej koordynacji w obszarze bezpieczeństwa i odporności. Te dwa ustalenia łącznie wskazują, że trwałość partnerstwa nie jest zasobem danym — wymaga świadomego zaprojektowania: jasnych reguł spotkań, podziału odpowiedzialności, mechanizmu podtrzymywania aktywności po zakończeniu zewnętrznego finansowania.

Z perspektywy teorii kapitału społecznego, trwałe partnerstwa opierają się nie tylko na formalnych porozumieniach, lecz na zbudowanym zaufaniu i wspólnym doświadczeniu działania. Diagnoza wskazuje zatem na potrzebę przeznaczenia części działań projektowych wprost na budowanie relacji między partnerami — wspólne ćwiczenia, spotkania robocze, wymiana doświadczeń — nie tylko na dostarczanie zewnętrznych efektów.

11.5. Rekomendacja dotycząca uzupełnienia diagnostycznych luk

Niniejsza diagnoza ma ograniczenia metodologiczne, które powinny być uwzględnione przy projektowaniu interwencji. Próba badawcza jest nadreprezentowana przez osoby aktywne lokalnie i przez mieszkańców Żuławki Sztumskiej, co może prowadzić do niedoszacowania potrzeb mniej aktywnych środowisk i mniejszych sołectw. Grupy szczególnie narażone — seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami, osoby samotne — są w próbie słabo reprezentowane, co oznacza, że ich potrzeby zostały rozpoznane pośrednio (przez oceny innych respondentów i dane zastane), a nie bezpośrednio.

Diagnoza rekomenduje zatem uwzględnienie, w toku realizacji projektu, działań pogłębiających rozpoznanie potrzeb tych grup — choćby w formie środowiskowych wywiadów, konsultacji w świetlicach wiejskich lub spotkań informacyjnych, które

jednocześnie pełnią funkcję badawczą. Pełne planowanie interwencji na rzecz grup narażonych bez ich bezpośredniego głosu jest metodologicznie niewystarczające.

11.6. Rekomendacja dotycząca wielokanałowego systemu komunikacji kryzysowej

Wyniki diagnozy wskazują, że komunikacja i przepływ informacji kryzysowej stanowią jeden z pięciu kluczowych problemów lokalnej społeczności — potwierdzony zarówno w ankiecie (32,7% wskazań jako deficyt, najniższa średnia w obszarze zbiorowej gotowości mieszkańców: 2,82 i 2,67), jak i w toku warsztatu diagnostycznego, gdzie uczestnicy jednoznacznie zidentyfikowali nierówny zasięg istniejących kanałów informacyjnych jako barierę systemową. Projekt partnerski powinien zatem uwzględnić działania bezpośrednio adresujące ten deficyt — nie jako element poboczny, lecz jako osobny, samodzielny filar interwencji.

Rekomenduje się zaprojektowanie **wielokanałowego, zróżnicowanego systemu komunikacji kryzysowej**, który będzie docierał zarówno do mieszkańców aktywnych cyfrowo, jak i do grup wykluczonych z obiegu informacji online — w szczególności do seniorów zamieszkujących odległe sołectwa, osób niepełnosprawnych i osób samotnych. W praktyce oznacza to co najmniej trzy równoległe ścieżki: (1) cyfrową — za pośrednictwem mediów społecznościowych, strony gminy i systemu powiadomień SMS; (2) instytucjonalną i sołecką — z wykorzystaniem sołtysów, kół gospodyń wiejskich i parafii jako węzłów dystrybucji informacji; oraz (3) bezpośrednią i sąsiedzka — opartą na sieci lokalnych liderów i wolontariuszy, którzy w sytuacji kryzysowej mogą dotrzeć do konkretnych osób z pomocą i informacją.

Ważnym elementem tej rekomendacji jest konieczność **wypracowania wspólnych, uzgodnionych komunikatów i procedur informacyjnych** — tak aby w sytuacji zagrożenia różne podmioty (urząd, OSP, MOPS, sołtysi) mówiły jednym głosem i nie powodowały chaosu informacyjnego. Projekt powinien zaplanować co najmniej jedno wspólne ćwiczenie lub symulację przepływu informacji kryzysowej z udziałem partnerów — jako praktyczny test i element budowania gotowości.

11.7. Operacyjne przełożenie rekomendacji na działania projektowe

Przedstawione powyżej rekomendacje mają charakter strategiczny i metodologiczny — wskazują kierunki oraz zasady projektowania działań, nie przesądzając o ich ostatecznej formie. Dla ułatwienia planowania projektu partnerskiego poniżej zestawiono ich praktyczne przełożenie na konkretne typy aktywności.

Rekomendacja dotycząca trójfilarowej struktury interwencji (11.1) oznacza w praktyce, że projekt powinien łączyć trzy równoległe nurty działań: szkoleniowo-edukacyjny, sprzętowo-infrastrukturalny i sieciująco-partnerski — realizowane jednocześnie, a nie sekwencyjnie. Rekomendacja modelu kaskadowego (11.2) przekłada się na zaplanowanie co najmniej jednego cyklu szkoleń dla lokalnych liderów-multiplikatorów, którzy następnie samodzielnie prowadzą działania edukacyjne w swoich społecznościach. Rekomendacja dotycząca grup szczególnie narażonych (11.3) wymaga wyznaczenia w projekcie dedykowanych działań adresowanych wprost do seniorów i osób z niepełnosprawnościami — nie jako beneficjentów pośrednich, lecz jako odrębnej grupy docelowej z własnym planem dotarcia. Rekomendacja dotycząca trwałości sieci partnerskiej (11.4) oznacza konieczność zaplanowania regularnych spotkań koordynacyjnych partnerów już w trakcie projektu — minimum cztery w roku — jako mechanizmu podtrzymującego współpracę niezależnie od finansowania. Rekomendacja dotycząca uzupełnienia luk diagnostycznych (11.5) przekłada się na wbudowanie w projekt działań rozpoznawczych kierowanych do niedoreprezentowanych sołectw — np. w formie lokalnych spotkań konsultacyjnych lub krótkich wywiadów środowiskowych prowadzonych przez animatorów. Rekomendacja dotycząca komunikacji kryzysowej (11.6) oznacza zaplanowanie co najmniej jednej wspólnej próby przepływu informacji z udziałem wszystkich partnerów — jako praktycznego ćwiczenia gotowości i testu wielokanałowego systemu ostrzegania. **Poniższa tabela stanowi skrótowe podsumowanie rozdziału 11 i może służyć jako punkt wyjścia do planowania struktury projektu partnerskiego.**

Tabela 25. Podsumowanie rozdziału 11

Nr	Rekomendacja	Kluczowe przesłanie	Konkretne działanie w projekcie
----	--------------	---------------------	---------------------------------

11.1	Trójfilarowa struktura interwencji	Nie wystarczy jeden typ działań	Trzy równoległe nurty: szkoleniowy + sprzętowy + sieciujący
11.2	Model kaskadowy liderów-multiplikatorów	Wiedza musi się rozprzestrzeniać	Cykl szkoleń dla liderów → liderzy uczą dalej w swoich sołectwach
11.3	Priorytetyzacja grup szczególnie narażonych	Seniorzy i osoby z niepełnosprawnościami wymagają osobnego planu	Dedykowana grupa docelowa z własnym harmonogramem dotarcia i działań
11.4	Trwałość sieci partnerskiej	Współpraca nie może skończyć się z projektem	Minimum 4 spotkania koordynacyjne partnerów rocznie, już w trakcie realizacji
11.5	Uzupełnienie luk diagnostycznych	Mniejsze sołectwa są niedoreprezentowane	Lokalne spotkania konsultacyjne lub wywiady środowiskowe w toku projektu
11.6	Wielokanałowa komunikacja kryzysowa	Informacja musi dotrzeć do wszystkich, nie tylko do aktywnych cyfrowo	Co najmniej jedna wspólna próba/symulacja przepływu informacji z wszystkimi partnerami

Źródło: opracowanie własne.

12. Wnioski końcowe

12.1. Syntetyczny obraz stanu społeczności

Diagnoza społeczna Gminy Dzierzgoń w obszarze bezpieczeństwa i odporności społecznej przynosi spójny, wielowymiarowy obraz, który można ująć w kilku zasadniczych ustaleniach.

Gmina dysponuje realnym i różnorodnym potencjałem zasobowym — instytucjonalnym, ludzkim i organizacyjnym — który tworzy dobrą podstawę do działań partnerskich: pięć

jednostek OSP rozpoznawanych przez 69,2% respondentów jako kluczowy zasób bezpieczeństwa, szesnaście świetlic wiejskich, MOPS z rozbudowanymi programami środowiskowymi, Centrum Wsparcia Rodziny, Dzierzgoński Ośrodek Kultury, koła gospodyń wiejskich, Młodzieżowa Rada Miejska i szereg aktywnych organizacji. Bilans zasobów lokalnych (Tabela 12) jednoznacznie wskazuje, że społeczność nie startuje od zera — startuje od niedostatecznej integracji tego, co już posiada.

Kluczowym ustaleniem diagnozy jest strukturalna rozbieżność między posiadanymi zasobami a zdolnością do ich uruchomienia w sytuacji kryzysowej. Najważniejsze bariery to: (a) brak sprzętu awaryjnego w podmiotach stanowiących pierwszą linię kontaktu z mieszkańcami; (b) niedostateczne kompetencje praktyczne mieszkańców w zakresie reagowania; (c) nieefektywna komunikacja kryzysowa, szczególnie wobec grup wykluczonych cyfrowo; (d) brak trwałego mechanizmu koordynacji między podmiotami tworzącymi nieformalny system odporności. Każdy z tych deficytów jest empirycznie potwierdzony w co najmniej dwóch źródłach diagnostycznych.

Badanie ankietowe ujawniło jednocześnie wysoki poziom gotowości deklaratywnej do działania — 67,3% respondentów wyraziło chęć zaangażowania, 57,7% gotowość przekazywania wiedzy innym. Diagnoza interpretuje ten wynik z metodologiczną ostrożnością: proba badawcza jest nadreprezentowana przez osoby już aktywne, zatem wyniki są optymistycznym, a nie przeciętnym obrazem postaw całej społeczności. Niemniej nawet z tą korektą poziom deklarowanej gotowości jest znaczący i wskazuje na realny potencjał mobilizacyjny, który czeka na strukturę i narzędzia.

Dane demograficzne i społeczne uzasadniają wagę problemu grup szczególnie narażonych: starzejąca się populacja (1 903 osób 60+ przy ujemnym przyroście naturalnym sięgającym -7,8‰ w 2025 r.), rosnące zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze (67 beneficjentów AOON, wzrost o 224% w ciągu dwóch lat), szerokie działanie Stacji Joannitów (536 osób objętych pomocą) oraz rozproszenie osadnicze gminy tworzą kontekst, w którym odporność społeczna ma bardzo konkretne, ludzkie oblicze — i konkretne grupy, których dotyczy w pierwszej kolejności.

12.2. Ocena spójności wewnętrznej diagnozy

Analiza materiału diagnostycznego pozwala stwierdzić wysoką spójność wewnętrzną zebranych danych: wskazania ankietowe, wnioski z warsztatu i obraz wyłaniający się z danych zastanych wzajemnie się potwierdzają i uzupełniają. Najlepszym przykładem tej triangulacji jest kwestia gotowości na awarie infrastrukturalne — deficyt sprzętowy pojawił się jako najczęściej wskazywana luka w ankiecie (51,9% respondentów), jako dominujący temat w bloku mapowania luk podczas warsztatu oraz jako obserwacja z danych zastanych dotyczących rozmieszczenia agregatów i zbiorników wody wyłącznie w spółkach komunalnych, z pominięciem podmiotów pierwszego kontaktu. Podobną zbieżność potwierdzono w obszarze grup szczególnie narażonych: seniorzy jako grupa o najwyższym ryzyku izolacji w kryzysie zostali wskazani przez 78,8% ankietowanych, wymieniani byli przez uczestników warsztatu jako priorytet, a dane demograficzne jednoznacznie potwierdzają systematyczny wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym — z 1 761 w 2021 r. do 1 903 w 2025 r. Brak istotnych sprzeczności między źródłami zwiększa wiarygodność sformułowanych wniosków i priorytetów.

Jedyną metodologiczną niepewnością pozostaje kwestia reprezentatywności próby badawczej w odniesieniu do grup mniej aktywnych społecznie i mieszkańców mniejszych sołectw — spośród 52 respondentów ponad połowa pochodziła z Żuławki Sztumskiej, co oznacza, że głosy mieszkańców z innych miejscowości są w materiale niedoreprezentowane. Rekomendacje diagnostyczne uwzględniają tę lukę i wskazują na potrzebę pogłębienia rozpoznania — szczególnie w odniesieniu do oddalonych sołectw — w toku realizacji przyszłych działań partnerskich.

12.3. Kompatybilność wniosków diagnostycznych z możliwościami działania lokalnego partnerstwa

Wyniki niniejszej diagnozy wskazują, że zidentyfikowane problemy i priorytety mieszczą się w obszarze możliwego działania lokalnego partnerstwa obywatelskiego. Żaden ze zidentyfikowanych problemów nie wymaga rozwiązań wyłącznie infrastrukturalnych w skali przekraczającej zasoby partnerstwa: doposażenie sprzętowe podmiotów partnerskich, edukacja liderów i mieszkańców w zakresie reagowania kryzysowego oraz budowanie trwałej sieci sieciowania — to interwencje możliwe do zaplanowania,

wdrożenia i monitorowania przez lokalne partnerstwo obywatelskie, bez konieczności zastępowania zadań samorządu w obszarze obrony cywilnej czy ochrony ludności.

Diagnoza wskazuje, że projekt partnerski ma realne szanse wywołać efekty wykraczające poza czas jego realizacji — pod warunkiem, że zostanie zaprojektowany tak, by wzmacniał trwałe relacje między podmiotami, a nie jedynie dostarczał jednorazowych efektów. Wysoka gotowość deklaratywna liderów, rozbudowany ekosystem instytucjonalny i wyraźna konwergencja wskazań z różnych źródeł diagnostycznych tworzą ku temu realną podstawę.

13. Załączniki

13.1. Spis tabel

Tabela 1. Liczba mieszkańców Gminy Dzierzgoń w latach 2021–2025 (stan na 31 grudnia danego roku).	21
Tabela 2. Struktura mieszkańców według ekonomicznych grup wieku w latach 2021–2025.	21
Tabela 3. Urodzenia i zgony w Gminie Dzierzgoń w latach 2021–2025.	22
Tabela 4. Liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej w Gminie Dzierzgoń w latach 2021– 2025.	23
Tabela 5. Główne powody korzystania z systemu pomocy społecznej w 2025 roku.	24
Tabela 6. Osoby doznające przemocy domowej objęte pomocą procedury „Niebieskie Karty” w latach 2023–2025.	25
Tabela 7. Zmiana długości i struktury nawierzchni dróg gminnych w latach 2018, 2024 i 2025.	32
Tabela 8. Zasoby ludzkie w Gminie Dzierzgoń.	42
Tabela 9. Najważniejsze placówki i instytucje w Gminie Dzierzgoń.	43
Tabela 10. Wybrane zasoby materialne i techniczne	44
Tabela 11. Kanały komunikacji w Gminie Dzierzgoń.	47
Tabela 12. Bilans zasobów lokalnych	48
Tabela 13. Charakterystyka respondentów	51
Tabela 14. Zestawienie średnich ocen twierdzeń dotyczących poczucia bezpieczeństwa	55
Tabela 15. Wiedza i gotowość do działania w kryzysie – zestawienie zbiorcze	58
Tabela 16. Dostępne zasoby lokalne wskazane przez respondentów (pytanie wielokrotnego wyboru)	67
Tabela 17. Najważniejsze luki i deficyty wskazane przez respondentów.	70
Tabela 18. Grupy szczególnie narażone w sytuacjach kryzysowych wskazane przez respondentów.	73
Tabela 19. Najpilniejsze obszary działań wskazane przez respondentów.	76
Tabela 20. Gotowość do zaangażowania się w budowanie odporności społecznej.	79
Tabela 21. Deklarowane formy zaangażowania.	80
Tabela 22. Gotowość do przekazywania wiedzy i umiejętności innym	80
Tabela 23. Wybrane odpowiedzi otwarte respondentów dotyczące działań zwiększających odporność społeczną	84
Tabela 24. Wybrane odpowiedzi na pytanie o największe wyzwania społeczności lokalnej.	85
Tabela 25. Podsumowanie rozdziału 11.	107

13.2. Spis źródeł

Raporty o stanie gminy

- Raport o stanie Gminy Dzierzgoń za 2021 rok
- Raport o stanie Gminy Dzierzgoń za rok 2022
- Raport o stanie Gminy Dzierzgoń za rok 2023
- Raport o stanie Gminy Dzierzgoń 2024
- Raport o stanie Gminy Dzierzgoń za 2025 rok

Diagnozy i Strategie

- Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Dzierzgoń
- Strategia Rozwoju dla Miasta i Gminy Dzierzgoń na lata 2014–202
- Strategia Rozwoju dla Miasta i Gminy Dzierzgoń na lata 2023–2030
- Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Programy (Gminne, Krajowe i Międzynarodowe)

Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2016-2022

- Gminny Program Wspierania Rodziny dla Gminy Dzierzgoń na lata 2023-2025
- Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Program Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Dzierzgoń na lata 2021-2025
- Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Narkomanii dla Gminy Dzierzgoń na rok 2021
- Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Behawioralnych i Narkomanii w Gminie Dzierzgoń na 2023-2025 (oraz na rok 2025)
- Program Przeciwdziałaniu Narkomanii dla gminy Dzierzgoń na lata 2015-2018
- Program Współpracy Gminy Dzierzgoń z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami uprawnionymi prowadzącymi działalność pożytku publicznego (wymieniany dla lat: 2021, 2022, 2024 oraz 2026)
- Program wieloletni „Posiłek w szkole i w domu” na lata 2024-2028
- Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa w roku 2025
- Program „Korpus Wsparcia Seniora”
- Program „Asystent osobisty osoby z niepełnosprawnością dla Jednostek Samorządu Terytorialnego – edycja 2025”
- Program „Opieka Wytchnieniowa” dla Jednostek Samorządu Terytorialnego – edycja 2024
- Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie 202
- Krajowy Program Przeciwdziałania Narkomani na rok 202
- Narodowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2021-2025

- Narodowy Program Zdrowia na lata 2021-2025
- Krajowy Program Reform KPR

Sprawozdania

- Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Dzierżgoniu za rok 2025 (oraz wcześniejsze za rok 2020)
- Sprawozdanie z Realizacji Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie dla Gminy Dzierżgoń za rok 2020
- Sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych dla Gminy Dzierżgoń na rok 2020
- Sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Behawioralnych i Narkomanii w Gminie Dzierżgoń za 2025 rok
- Sprawozdanie z realizacji Programu Współpracy z Organizacjami Pożytku Publicznego za rok 2020

Inne

- Wykaz budynków i budowli Gminy Dzierżgoń 2017
- Regulamin Organizacyjny (MOPS)
- Procedura „Niebieskie Karty” (oraz Formularz "Niebieska Karta")
- Biuletyn Informacji Publicznej Ośrodka